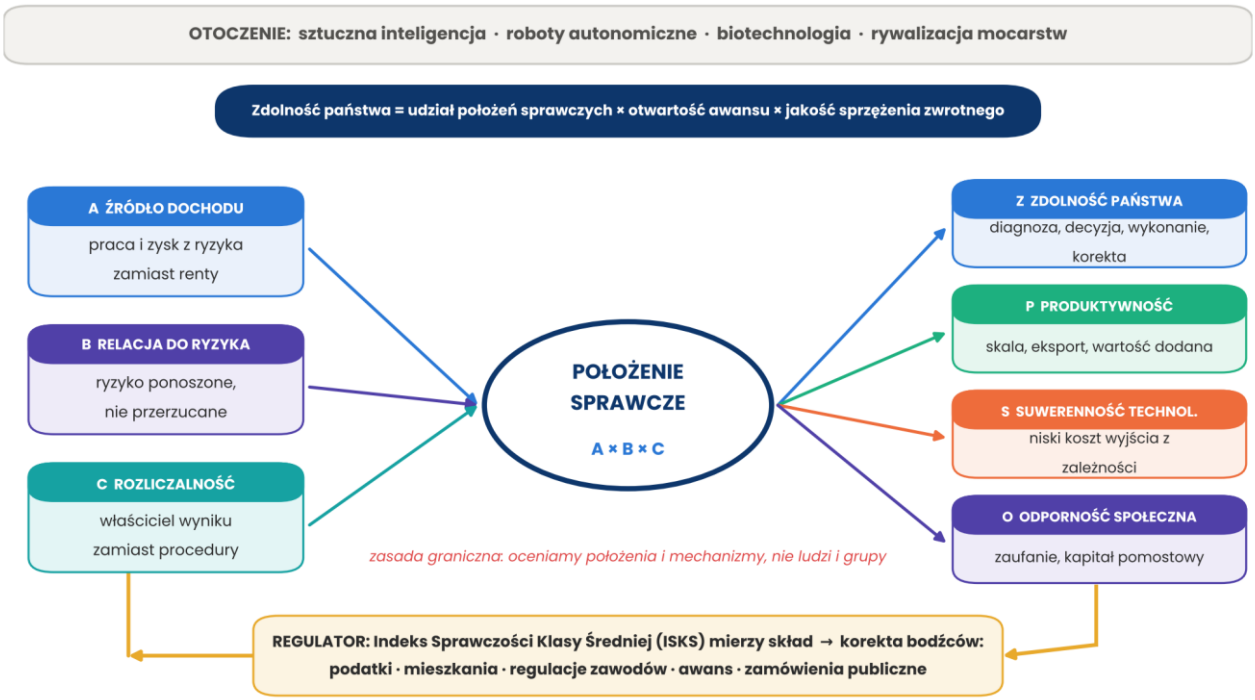
STRATYFIKACJA KLASY ŚREDNIEJ

w Rzeczpospolitej

Od klasy średniej pozycji do klasy zdolnej osiągnięcia wyniku - strategia zmiany ustrojowej ery sztucznej inteligencji, robotów autonomicznych i biotechnologii.

FORMUŁA NACZELNA

W erze sztucznej inteligencji, robotów autonomicznych i biotechnologii siła Rzeczypospolitej zależy nie od liczebności klasy średniej, lecz od jej zdolności osiągania założonego wyniku. Siła Rzeczypospolitej zależy od tego, jaka część warstw środkowych tworzy wartość, ponosi ryzyko i odpowiada za wynik. Dlatego polityka państwa musi przestawić swoje bodźce - podatki, mieszkania, regulacje, awans i zamówienia - z nagradzania pozycji, renty i procedury na nagradzanie wkładu, a nową klasę sprawczą monitorować i traktować jak infrastrukturę krytyczną.

Rysunek 1. *Formuła naczelna jako pętla sterowania: trzy osie mechanizmu (źródło dochodu, ryzyko, rozliczalność) wyznaczają położenie sprawcze, które zasila cztery cele państwa; regulator mierzy skład klasy średniej i koryguje bodźce. Opracowanie własne TechnoSanacji.*

TechnoSanacja

TechnoRepublika
Strategia transformacji Polski

Skrót strategii

Pole	Treść strategii
Najkrótsza formuła	Nie więcej klasy średniej, lecz więcej klasy sprawczej: państwo nagradza wkład, ryzyko i odpowiedzialność za wynik bardziej niż pozycję, rentę i procedurę.
Problem	Polska ma jedną z najliczniejszych klas średnich w UE (ok. 50% ludności po redystrybucji), ale słabą warstwę produktywną: innowacyjność ok. 66% średniej UE, B+R 1,41% PKB (2024), ok. 42% fałszywego samozatrudnienia, 84% własności mieszkań przy 2–4% najmu rynkowego i dopłatach kapitalizujących się w cenie. Status „średni" częściej daje posiadanie aktywów, arbitraż formy zatrudnienia i dostęp do procedury niż wkład.
Rozstrzygnięcie	Klasa sprawcza nie jest segmentem, lecz przekrojem przez segmenty: zbiorem położeń, w których dochód pochodzi z pracy i ryzyka, ryzyko jest ponoszone, a wynik rozliczany. Segmenty ocenia się dwoma testami: mechanizmu (A–B–C) i efektu (Z–P–S–O), a nie etykietą moralną.
Cel główny	Do 2035 r. wzrost udziału dochodu z pracy i ryzyka w warstwach środkowych, przejście Polski do grupy „umiarkowanych innowatorów" i otwarte kanały awansu — bez zmniejszania liczebności klasy średniej i bez wzrostu nierówności.
Instrumenty	P1 Indeks Sprawczości Klasy Średniej (ISKS); P2 neutralność podatkowo-składkowa form pracy; P3 przesunięcie ciężaru z pracy na rentę gruntową; P4 podaż mieszkań zamiast dopłat; P5 ślad legislacyjny i test proporcjonalności zawodów; P6 służba cywilna z rozliczeniem wyniku; P7 bariera skali zamiast bariery wejścia; P8 otwartość wymienna; P9 osłona transformacji kupująca sprawczość; P10 Konto Sprawczości Ery AI.
Zasada graniczna	Oceniamy położenia i mechanizmy, nie ludzi i grupy. Zmiany są prospektywne, stopniowe i kompensowane; bez odpowiedzialności zbiorowej i konfiskaty.
Wynik	Klasa średnia nie tylko liczna, ale sprawcza: zdolna budować własne technologie, podnosić produktywność, wzmacniać odporność wspólnoty i rozliczać władzę.

FORMUŁA NACZELNA

W erze sztucznej inteligencji, robotów autonomicznych i biotechnologii siła Rzeczypospolitej zależy nie od liczebności klasy średniej, lecz od jej składu: od tego, jaka część warstw środkowych tworzy wartość, ponosi ryzyko i odpowiada za wynik.

Dlatego państwo musi przestawić swoje bodźce — podatki, mieszkania, regulacje, awans i zamówienia — z nagradzania pozycji, renty i procedury na nagradzanie wkładu, a nową klasę sprawczą otwierać, mierzyć i rozliczać jak infrastrukturę krytyczną.

FORMUŁA W ZAPISIE SKRÓCONYM

Położenie sprawcze = praca i ryzyko (A) × ryzyko ponoszone (B) × rozliczenie z wyniku (C)

Zdolność państwa = udział położeń sprawczych × otwartość awansu × jakość sprzężenia zwrotnego

Iloczyn, a nie suma: zero w którymkolwiek członie zeruje wynik. Praca bez ryzyka i rozliczenia jest procedurą; ryzyko bez wkładu jest spekulacją; liczna klasa średnia bez otwartych kanałów awansu staje się kastą; a polityka bez pomiaru składu jest deklaracją.

Pozycja	Wartość
Tytuł	Stratyfikacja klasy sprawczej w Rzeczpospolitej
Charakter	dokument programowy TechnoSanacji do debaty publicznej, eksperckiej i parlamentarnej
Miejsce w architekturze	społeczny fundament korpusu: rozwinięcie pojęcia klasy sprawczej z Manifestu 2.0 i podmiotu zmiany z Misji Politycznej 2.0; dokument sprzężony z programami: Administracja państwowa, Controlling cybernetyczny, Konkurencyjna gospodarka, Kreatywne społeczeństwo, Talenty, Aktywny seniorat, Program 2G, Strategia sprawiedliwej transformacji, Strategia AI dla bezpieczeństwa Polski
Podstawa programowa	Manifest TechnoSanacji 2.0, Cyberkulturowa Wizja 2.0, Misja Polityczna 2.0, Diagnoza Rzeczypospolitej 2026, Projekt Konstytucji, Controlling cybernetyczny
Podstawa badawcza	destylat rundy KS — Stratyfikacja klasy sprawczej (7 874 dokumenty po deduplikacji: 7 314 publikacji naukowych, 557 raportów, 84 akty prawne PL/UE); destylaty Geopolitics, RES, CybControl, SYS, Innowacje, EdukacjaInnowacja, Senior, KMTS, AICyber; dane EIS 2025, GUS, Eurostat. Publikacja powstała na bazie danych portalu TechnoSanacja z wykorzystaniem narzędzi AI przy udziale autora w pętli kreatywnej i weryfikacyjnej.
Uzasadnienia	cybernetyczne, systemowe, sieciowe, technologiczne, ustrojowe i społeczno-gospodarcze (rozdział 12)
Status	wydanie pierwsze; propozycje ustrojowe wymagają legalnej ścieżki zmiany prawa i Konstytucji
Data	5 października 2026 r.
Licencja	Creative Commons — Uznanie autorstwa (CC BY 4.0)

Spis treści

0. Streszczenie strategiczne 7

1. Formuła naczelna i jej rozwinięcie 10

1.1. Zapis formuły i pięć rozstrzygnięć 10
1.2. Dlaczego teraz: potrójna konwergencja zmienia mapę klas 10
1.3. Model 3A w polityce stratyfikacji 12
1.4. Granice formuły: bez wojny klas i bez etykiet moralnych 12

2. Uściślenia terminologiczne: od etykiety do funkcji 13

2.1. Od etykiety moralnej do funkcji systemowej 13
2.2. Klasa, warstwa, segment, położenie: definicje robocze 15
2.3. Klasa średnia: cztery definicje i ich granice 16
2.4. Sprawczość: od poczucia do zdolności systemowej 16
2.5. Renta, rent-seeking, ekstrakcja, przechwycenie: rozróżnienia 17
2.6. Władza proceduralna a odpowiedzialność za wynik 18
2.7. Klasa sprawcza: definicja operacyjna 19
2.8. Czego strategia nie twierdzi 20

3. Tezy strategii i ich uzasadnienie 20

3.1. T1 — Rozmiar się zgadza, skład nie 21
3.2. T2 — Mieszkanie jest główną ścieżką renty klasy średniej 22
3.3. T3 — „Pasożytniczość" jest cechą instytucji, nie klasy 22
3.4. T4 — Merytokracja bez mobilności reprodukuje przywilej 23
3.5. T5 — AI przesuwa granicę klasy sprawczej od kapitału ku orkiestracji 23
3.6. T6 — Automatyzacja polaryzuje środek, jeśli państwo nie buduje mostów 24
3.7. T7 — Biotechnologia i długowieczność tworzą nową warstwę sprawczą i nową klasę ryzyka 24
3.8. T8 — Państwo jest architektem bodźców stratyfikacji 25
3.9. T9 — Suwerenność technologiczna wymaga własnej klasy sprawczej 25
3.10. T10 — Pomiar domyka pętlę: polityka bez ISKS jest deklaracją 26

4. Diagnoza stanu wyjściowego: Polska 2026 w liczbach 26

4.1. Wielkość klasy średniej na tle Unii Europejskiej 27
4.2. Struktura pracy: samozatrudnienie formalne i faktyczne 28
4.3. Innowacyjność i badania: warstwa produktywna 29
4.4. Mieszkanie i majątek: renta z niedoboru 30
4.5. Nierówności niedoszacowane i majątek w cieniu 31
4.6. Mobilność: jednorazowa fala i jej koniec 32
4.7. Patologie systemowe: dlaczego dobre intencje nie wystarczą 32

5. Rozważanie główne: które segmenty zwiększają zdolności państwa 33

5.1. Metoda: dwa testy i ocena ekspercka 33
5.2. Macierz segmentów 34
5.3. Mapa położeń: wkład w zdolności a udział renty 35
5.4. Segmenty, które zwiększają zdolności państwa 36
5.5. Segmenty, które koncentrują renty i władzę proceduralną 37
5.6. Segmenty ambiwalentne: ta sama osoba w dwóch położeniach 38
5.7. Odpowiedź na pytanie naczelne 39

6. Analiza geopolityczna 39

6.1. Klasa sprawcza jako zasób potęgi 39
6.2. Polska w łańcuchach wartości: od podwykonawcy do integratora 40
6.3. Rywalizacja o talenty i przepływy ludzi 41
6.4. Warianty strategiczne zależne od otoczenia 41

7. Analiza zasobowa 42

8. Analiza kulturowa 44

8.1. Etos pracy a etos statusu 44

8.2. Dyplom jako licencja: kultura kredencjałów 44
8.3. Symboliczne granice i ryzyko wojny kulturowej 44
8.4. Od patriotyzmu deklaracji do patriotyzmu kompetencji 45

9. Analiza technologiczna 46
9.1. Wpływ AI, robotów i biotechnologii na segmenty 46
9.2. Ryzyko „pustego środka" i zerwanej drabiny 47
9.3. Stos zdolności klasy sprawczej ery AI 47
9.4. Biotechnologia: nowa warstwa i reżim odpowiedzialności 48

10. Analiza strategiczna SWOT i TOWS 49
10.1. Macierz SWOT 49
10.2. Macierz TOWS: strategie wynikowe 50
10.3. Analiza PESTEL w skrócie 51
10.4. Analiza pola sił zmiany 51

11. Scenariusze 2026–2035 52

12. Uzasadnienia tezy naczelnej: sześć dróg dowodowych 53
12.1. Uzasadnienie cybernetyczne 53
12.2. Uzasadnienie systemowe 55
12.3. Uzasadnienie sieciowe 57
12.4. Uzasadnienie technologiczne 58
12.5. Uzasadnienie ustrojowe 58
12.6. Uzasadnienie społeczno-gospodarcze 59
12.7. Test sześciu uzasadnień 60

13. Architektura zmiany ustrojowej 60
13.1. Cel strategiczny i cele operacyjne 60
13.2. Pętla sterowania strategii 61
13.3. Instytucje systemu 62

14. Programy wykonawcze P1–P10 63
14.1. P1 — Indeks Sprawczości Klasy Średniej 64
14.2. P2 — Neutralność podatkowo-składkowa form pracy 64
14.3. P3 — Przesunięcie ciężaru z pracy na rentę gruntową 64
14.4. P4 — Mieszkanie: podaż zamiast dopłat 64
14.5. P5 — Jawny ślad legislacyjny i test proporcjonalności zawodów 64
14.6. P6 — Służba cywilna z rozliczeniem wyniku 65
14.7. P7 — Bariera skali zamiast bariery wejścia 65
14.8. P8 — Otwartość wymienna: dostęp zamiast dziedziczenia 65
14.9. P9 — Osłona transformacji kupuje sprawczość 65
14.10. P10 — Konto Sprawczości Ery AI 65

15. Mapa drogowa 2026–2035 66

16. Monitoring i ewaluacja: Indeks Sprawczości Klasy Średniej 67
16.1. Architektura pomiaru 67
16.2. KPI i KRI 68
16.3. Reguła sterowania 68

17. Ryzyka wdrożenia i bezpieczniki 68

18. Miejsce w Bibliotece i na portalu TechnoSanacja 69
18.1. Spójność z programami TechnoRepubliki 69
18.2. Publikacja na portalu technosanacja.pl 71

19. Hasła programowe 72

20. Konkluzja programowa 73

Aneks A. Słownik pojęć, terminów i skrótów 74
A.1. Pojęcia programowe TechnoSanacji i strategii 74
A.2. Stratyfikacja i teoria klas 75

A.3. Renta, ekonomia polityczna i instytucje 77
A.4. Państwo, ustrój, cybernetyka, systemy i sieci 78
A.5. Technologia, praca i transformacja 80
A.6. Wskaźniki i metody badawcze 81
A.7. Skróty 82

Aneks B. Bibliografia i korpus źródłowy 84
B.1. Klasycy teorii klas i stratyfikacji 84
B.2. Klasa średnia, nierówności i mobilność 84
B.3. Renta, rent-seeking, instytucje i przedsiębiorczość 85
B.4. Biurokracja, zdolność państwa i rozliczalność 87
B.5. Technologia, praca, łańcuchy wartości i transformacja 87
B.6. Cybernetyka, systemy i sieci 88
B.7. Akty prawne i dokumenty urzędowe PL i UE 88
B.8. Raporty instytucjonalne i dane statystyczne 89
B.9. Źródła programowe TechnoSanacji (dr Andrzej Węgrzyn) 90
B.10. Destylaty i korpusy badawcze TechnoSanacji 90
B.11. Źródła internetowe (dostęp: październik 2026 r.) 90

Aneks C. Nota metodologiczna 91
C.1. Metoda opracowania 91
C.2. Zasady interpretacji 91
C.3. Zastrzeżenia do danych 91
C.4. Status i licencja 92

0. Streszczenie strategiczne

Polska ma jedną z najliczniejszych klas średnich w Unii Europejskiej. Po redystrybucji gospodarstwa o dochodach środkowych stanowią w niej około połowy ludności, podobnie jak na Węgrzech, w Czechach i Słowenii, wobec 35–37% we Francji, Finlandii, Niemczech czy Hiszpanii. Według kryterium zawodowego (Polski Instytut Ekonomiczny, ESS 2016) do klasy średniej należy ponad 51% osób w wieku 24–64 lat, a odsetek specjalistów wyższego szczebla niemal się podwoił od 1992 r. Polska jest też jednym z nielicznych krajów, w których udział klasy średniej rośnie, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych i na Zachodzie Europy maleje.

Mimo to państwo nie zyskuje proporcjonalnie do tej liczebności. Polska pozostaje „wschodzącym innowatorem" z wynikiem około 66% średniej UE w European Innovation Scoreboard, nakłady na B+R spadły w 2024 r. do 1,41% PKB, przedsiębiorstwa wykorzystują sztuczną inteligencję dwa i pół razy rzadziej niż średnio w UE, a wydatki na kapitał wysokiego ryzyka sięgają jednej piątej średniej europejskiej. Ponad 18% pracujących to samozatrudnieni, ale 78% z nich nie zatrudnia nikogo, a według europejskich badań warunków pracy blisko 42% samozatrudnienia w Polsce ma charakter fałszywy, czyli jest zależnym etatem w formie umowy B2B. Najpewniejszą drogą do statusu „średniego" stało się mieszkanie. Polska jest krajem właścicieli: 84% ludności mieszka we własnym lokalu, a dopłaty do kredytów działają jak dźwignia popytu, która kapitalizuje się w cenie ziemi i istniejącego zasobu.

Publikacja formułuje z tego tezę główną: **Polska nie ma problemu z wielkością klasy średniej, lecz z jej składem.** Status „średni" daje dziś częściej posiadanie aktywów, arbitraż podatkowy formy zatrudnienia i dostęp do procedury niż tworzenie wartości z ponoszeniem ryzyka i odpowiedzialności za wynik. Tymczasem era sztucznej inteligencji, robotów autonomicznych i biotechnologii zmienia warunki brzegowe stratyfikacji. Wartość przesuwa się od pozycji w hierarchii i od rutynowej pracy umysłowej, na której zbudowano dwudziestowieczną klasę średnią, ku zdolności orkiestracji: łączenia wiedzy dziedzinowej, danych, agentów AI i osobistej odpowiedzialności za wynik. To właśnie ta zdolność wyznacza **nową klasę sprawczą** — przedsiębiorców ery AI w rozumieniu Manifestu TechnoSanacji 2.0.

Klasa sprawcza nie jest jednym z dziewięciu segmentów klasy średniej opisywanych w literaturze (przedsiębiorczym, kreatywnym, urzędniczym, menedżerskim, eksperckim, cyfrowym, statusowym, rentierskim i ekstraktywnym). Jest **przekrojem przez te segmenty**. W każdym zawodzie są ludzie, którzy tworzą wartość, i ludzie, którzy ją przechwytują. Lekarz budujący narzędzie diagnostyczne i lekarz chroniący rentę z niedoboru specjalistów należą do tej samej grupy zawodowej, ale zajmują przeciwne położenia. Urzędnik weberowski z merytorycznego naboru, rozliczany z wyniku, zwiększa zdolność państwa. Urzędnik, który zarządza obciążeniami przerzucanymi na obywatela, ją zmniejsza.

Dlatego publikacja zastępuje etykiety moralne („próżniacza", „pasożytnicza") **dwoma testami**. Test mechanizmu mierzy położenie na trzech osiach: źródło dochodu (praca i zysk z ryzyka czy renta), relacja do ryzyka (ponoszone czy przerzucane) i odpowiedzialność za rezultat (rozliczana czy proceduralna). Test efektu mierzy wkład w cztery cele państwa: zdolność działania, produktywność, suwerenność technologiczną i odporność społeczną.

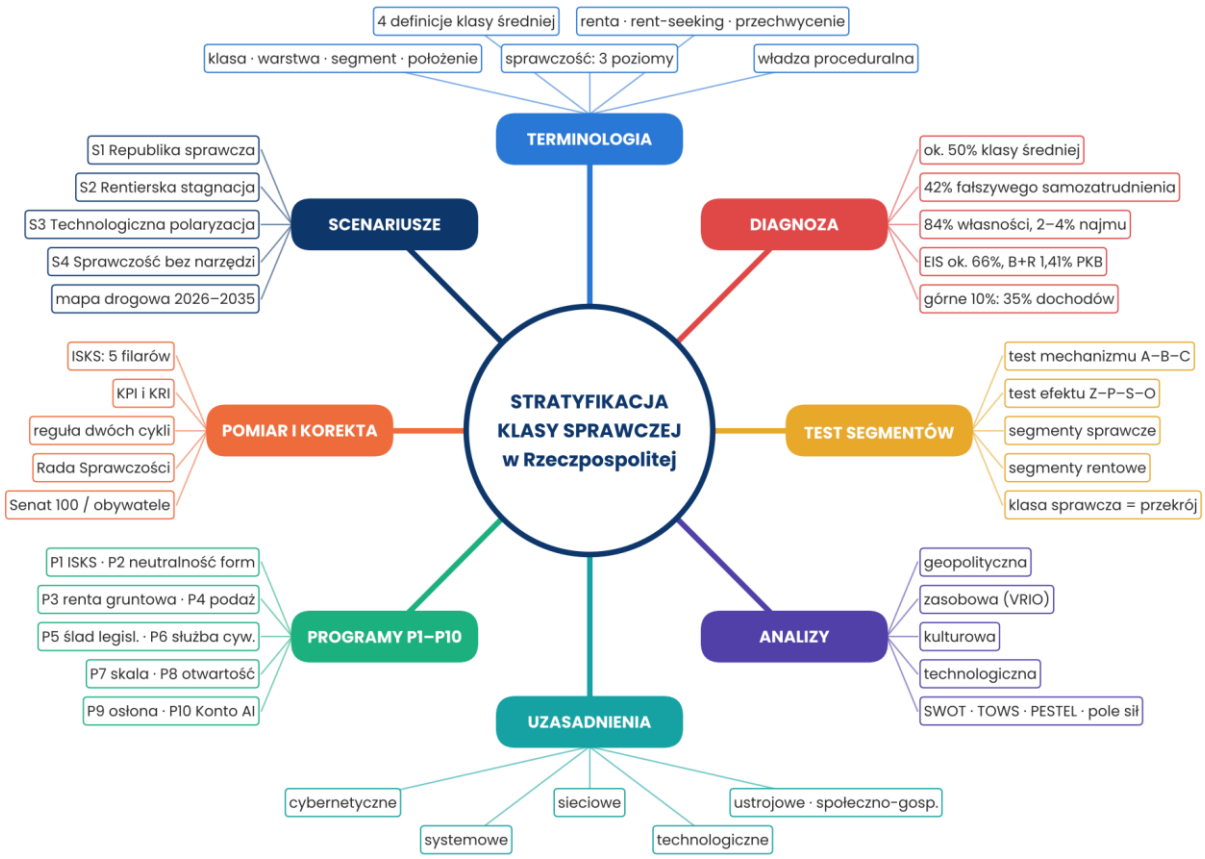
Na tej podstawie rozdział 5 odpowiada na pytanie naczelne: **które segmenty klasy średniej realnie zwiększają zdolności państwa, a które koncentrują renty, władzę proceduralną lub korzyści bez ponoszenia ryzyka i odpowiedzialności.**

> **WNIOSEK NACZELNY**
> Rzeczpospolita nie potrzebuje „więcej klasy średniej". Potrzebuje innej jej kompozycji: większego udziału położeń sprawczych, czyli pracy i ryzyka rozliczanych wynikiem, i mniejszego udziału położeń rentowych, czyli dochodu z niedoboru, licencji i procedury bez odpowiedzialności. Tej zmiany nie przeprowadzi się oskarżeniem żadnej grupy. Przeprowadzi ją przestawienie bodźców państwa: podatków, polityki mieszkaniowej, regulacji zawodów, zasad awansu i zamówień publicznych. Mają one nagradzać wkład, a nie pozycję.

Strategia formułuje dziesięć tez (rozdział 3) i opiera je na diagnozie stanu wyjściowego (rozdział 4). Rozważanie główne o segmentach (rozdział 5) uzupełniają analizy geopolityczna, zasobowa, kulturowa i technologiczna oraz SWOT/TOWS, PESTEL i analiza pola sił (rozdziały 6–10), a także cztery scenariusze na lata 2026–2035 (rozdział 11). Tezę naczelną rozdział 12 uzasadnia sześcioma niezależnymi drogami: cybernetyczną, systemową, sieciową, technologiczną, ustrojową i społeczno-gospodarczą. Część wykonawcza (rozdziały 13–17) proponuje architekturę zmiany ustrojowej, dziesięć programów P1–P10, mapę drogową, Indeks Sprawczości Klasy Średniej (ISKS) jako regulator całej polityki oraz rejestr ryzyk i bezpieczników.

> **DECYZJA PROGRAMOWA**
> Rzeczpospolita uznaje skład klasy średniej za parametr bezpieczeństwa i rozwoju państwa, a nie za kwestię obyczajową. Państwo corocznie mierzy, jaka część dochodów warstw środkowych pochodzi z pracy i ryzyka, a jaka z renty. Publikuje ten pomiar jako Indeks Sprawczości Klasy Średniej (ISKS) i wiąże z nim każdy instrument polityki podatkowej, mieszkaniowej, regulacyjnej i kadrowej. Instrument, który w dwóch cyklach pomiaru nie przesuwa ISKS w stronę sprawczości, zostaje przeprojektowany albo wygaszony.

Strategia przyjmuje perspektywę programową TechnoSanacji: **TechnoSanacja to droga, Model 3A to metoda, TechnoRepublika to cel.** Klasa sprawcza jest w tym układzie podmiotem zmiany, opisanym w Misji Politycznej (dokument 04) jako „klasa sprawcza ery AI w sojuszu pokoleń". Niniejsza publikacja dodaje do tego opisu warstwę analityczną. Pokazuje, kim ten podmiot jest w strukturze społecznej Rzeczypospolitej, ile go jest, co go blokuje i jakimi regułami państwo może go wzmocnić, nie tworząc przy tym nowej kasty.

Rysunek 2. *Mapa myśli publikacji: formuła naczelna, terminologia, diagnoza, test segmentów, analizy, uzasadnienia i programy wykonawcze. Opracowanie własne.*

Rysunek 2 przedstawia strukturę publikacji w układzie promienistym. W centrum znajduje się formuła naczelna. Gałąź **Terminologia** porządkuje pojęcia: klasę, warstwę, segment i położenie, cztery definicje klasy średniej, sprawczość i rentę. Gałąź **Diagnoza** zbiera dane o wielkości i składzie klasy średniej, samozatrudnieniu, mieszkaniu, nierównościach i mobilności. Gałąź **Test segmentów** odpowiada na pytanie naczelne publikacji. Gałęzie **Analizy** i **Uzasadnienia** dostarczają dowodów, a gałęzie **Programy P1–P10** oraz **Pomiar i korekta** przekładają je na działanie państwa.

1. Formuła naczelna i jej rozwinięcie

1.1. Zapis formuły i pięć rozstrzygnięć

Formuła naczelna ma trzy warstwy. **Warstwa ontologiczna** mówi, czym jest klasa sprawcza. Nie jest grupą zawodową, przedziałem dochodowym ani stylem życia, lecz położeniem w strukturze społecznej: miejscem, w którym dochód pochodzi z pracy i ryzyka, ryzyko jest ponoszone, a nie przerzucane, i istnieje rozliczenie z wyniku. **Warstwa operacyjna** mówi, co ma zrobić państwo: zmierzyć to położenie, nagradzać je bodźcami, otwierać dostęp do niego i usuwać bariery skali. **Warstwa normatywna** wyznacza granice: strategia nie piętnuje grup, nie konfiskuje majątku i nie zastępuje rynku urzędnikiem. Zmienia reguły tak, by renta przestała być bezpieczniejsza od wkładu.

Z formuły wynika pięć rozstrzygnięć, które odróżniają tę strategię od typowych dokumentów o „wzmacnianiu klasy średniej".

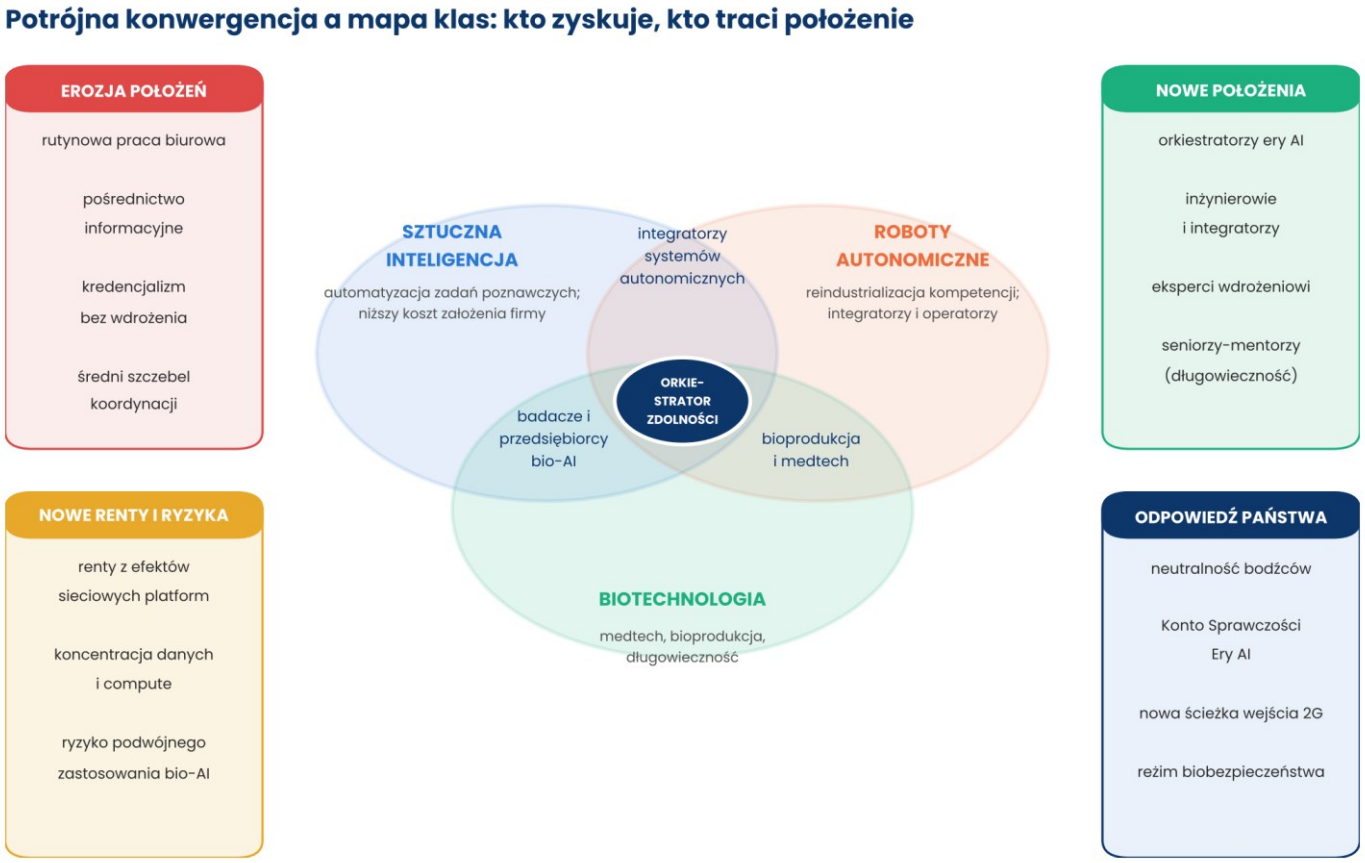
Rozstrzygnięcie	Treść	Wyklucza błąd
Rozstrzygnięcie kompozycyjne	Celem polityki jest skład klasy średniej (udział położeń sprawczych), a nie jej liczebność.	traktowania wzrostu „klasy średniej dochodowej" jako sukcesu niezależnie od źródła dochodu
Rozstrzygnięcie funkcjonalne	Segmenty ocenia się po funkcji systemowej (osie A–B–C) i po wkładzie w cztery cele państwa, a nie po etykiecie moralnej.	wojny klasowej i populizmu statusowego
Rozstrzygnięcie bodźcowe	Państwo zmienia zachowania przez neutralność podatkową form pracy, podatek od renty gruntowej, podaż mieszkań i test proporcjonalności zawodów.	moralizowania bez zmiany bodźców
Rozstrzygnięcie technologiczne	AI, robotyka i biotechnologia przesuwają granicę sprawczości od posiadania kapitału ku orkiestracji zdolności; państwo daje dostęp do tych narzędzi szeroko.	przekonania, że nowa klasa sprawcza powstanie sama z rynku platform
Rozstrzygnięcie sterownicze	Każdy instrument ma właściciela, miernik w ISKS i datę korekty; brak efektu w dwóch cyklach oznacza wygaszenie.	polityki deklaracji bez sprzężenia zwrotnego

1.2. Dlaczego teraz: potrójna konwergencja zmienia mapę klas

Dwudziestowieczna klasa średnia powstała z trzech źródeł: masowej edukacji, rozbudowy biurokracji publicznej i korporacyjnej oraz własności mieszkaniowej finansowanej kredytem. Jej rdzeń tworzyła **rutynowa praca umysłowa**: księgowość, administracja, obsługa klienta, średni szczebel zarządzania i część zawodów eksperckich. W latach 1990–2025 Polska przeszła tę drogę w przyspieszonym tempie. Liczba specjalistów niemal się podwoiła, udział klasy robotniczej spadł o 15 punktów procentowych, a co czwarty Polak doświadczył awansu społecznego (POLPAN).

Trzy technologie, rozwijane dotąd w odrębnych środowiskach, zaczęły się wzajemnie wzmacniać i podważają wszystkie trzy źródła jednocześnie.

- **Sztuczna inteligencja** automatyzuje rutynowe zadania poznawcze, w tym prace na poziomie wejściowym, na których kolejne pokolenia uczyły się zawodu. Jednocześnie obniża koszt założenia firmy: mały zespół wspierany przez agentów AI projektuje, testuje i wdraża szybciej niż wiele instytucji.
- **Roboty autonomiczne** (przemysłowe, logistyczne, rolnicze, dronowe) zmieniają ekonomię pracy fizycznej i produkcji. Uniwersalne roboty kosztują już około 10 tys. USD, co otwiera reindustrializację opartą nie na taniej pracy, lecz na kompetencjach integratorów i operatorów.
- **Biotechnologia** (medycyna precyzyjna, biologia syntetyczna, długowieczność, bioprodukcja) tworzy nowe sektory wysokiej wartości i zmienia relację pokoleń: wydłużone zdrowe życie zamienia seniora-eksperta z kosztu systemu w zasób sprawczy.

Rysunek 3. *Potrójna konwergencja AI, robotów autonomicznych i biotechnologii: obszary nakładania się i ich skutki dla stratyfikacji klasy średniej. Opracowanie własne.*

Rysunek 3 pokazuje, że skutki konwergencji nie rozkładają się równo. W polu wspólnym AI i robotyki powstaje nowa warstwa **integratorów i operatorów systemów autonomicznych**, a zanika rutynowy nadzór. W polu AI i biotechnologii rośnie warstwa **badaczy i przedsiębiorców bio-AI**, a jednocześnie pojawia się nowa klasa ryzyka podwójnego zastosowania. W polu robotyki i biotechnologii powstaje **bioprodukcja i medtech**. W centrum, gdzie spotykają się wszystkie trzy technologie, znajduje się **orkiestrator zdolności**: osoba lub mały zespół, który łączy wiedzę dziedzinową, dane, agentów i maszyny i bierze odpowiedzialność za wynik.

Po zewnętrznej stronie rysunku zaznaczono segmenty zagrożone erozją: rutynową pracę biurową, pośrednictwo informacyjne i kredencjalizm bez wdrożenia.

Konsekwencja jest strategiczna. Kraje, które przeprowadzą klasę średnią z położeń rutynowych i rentowych do sprawczych, zyskają produktywność, suwerenność technologiczną i odporność. Kraje, które tego nie zrobią, doświadczą **polaryzacji**: wąskiej elity właścicieli platform i aktywów, rosnącej warstwy usług niskopłatnych i kurczącego się środka, który broni swoich rent politycznie. Literatura o polaryzacji pracy (Goos, Manning i Salomons, 2014) dokumentuje ten mechanizm już dla technologii poprzedniej generacji. Generatywna AI go przyspiesza i przesuwa w górę drabiny kwalifikacji.

1.3. Model 3A w polityce stratyfikacji

Model 3A TechnoSanacji (antycypacja, absorpcja, adaptacja) stosuje się do stratyfikacji wprost. Nie są to trzy następujące po sobie etapy, lecz trzy funkcje utrzymywane równolegle. Każda ma własne pytanie sterujące, instrumenty, miernik i właściciela.

Funkcja 3A	Pytanie sterujące	Instrumenty	Miernik
Antycypacja	Które położenia klasy średniej technologia uczyni zbędnymi lub rentowymi, zanim stanie się to kryzysem?	foresight zawodów, mapa ekspozycji na automatyzację, monitoring renty mieszkaniowej i licencyjnej	czas od sygnału do decyzji; odsetek zawodów z oceną ekspozycji
Absorpcja	Jak zamienić zmianę technologiczną w nowe położenia sprawcze zamiast w bezrobocie i rentę?	Konto Sprawczości Ery AI, mikrokwalifikacje, zespoły 2G, kapitał wzrostu, zamówienia przedkomercyjne	przejścia z położeń rutynowych do sprawczych; udział firm rosnących
Adaptacja	Jak przebudować podatki, regulacje i instytucje szybciej, niż utrwalą się nowe renty?	neutralność form pracy, test proporcjonalności zawodów, ślad legislacyjny, podatek od wartości gruntu	ISKS: udział dochodu z pracy i ryzyka; czas wdrożenia korekty

Strategia, która nie przechodzi wszystkich trzech testów, jest deklaracją. Antycypacja bez absorpcji daje raporty o „przyszłości pracy" bez nowych ścieżek. Absorpcja bez adaptacji daje szkolenia, po których absolwenci trafiają w te same bariery skali i te same renty. Adaptacja bez antycypacji reguluje zjawiska, które już zdążyły się utrwalić.

1.4. Granice formuły: bez wojny klas i bez etykiet moralnych

Strategia stratyfikacji niesie ryzyko, którego nie wolno przemilczeć. Ten sam język, który pozwala rozpoznać rentę, może posłużyć do piętnowania grup społecznych, uruchomić resentyment i usprawiedliwić arbitralność państwa. Historia XX wieku zna polityki, które zaczynały od „klasy pasożytniczej", a kończyły na wywłaszczeniu i represjach. TechnoSanacja odrzuca tę drogę z zasady.

ZASADA GRANICZNA

Strategia ocenia **położenia i mechanizmy**, a nie ludzi i grupy. Żaden zawód, pokolenie, region ani forma własności nie jest z definicji „pasożytniczy". Rentowość jest cechą reguły, która pozwala czerpać dochód bez wkładu i ryzyka, a nie cechą osoby, która z tej reguły korzysta. Dlatego strategia zmienia reguły prospektywnie, z okresami przejściowymi, z poszanowaniem własności (art. 21 i 64 Konstytucji RP) i zasady równości (art. 32). Nie stosuje odpowiedzialności zbiorowej ani konfiskaty. Granica między polityką bodźców a polityką resentymentu jest granicą między TechnoRepubliką a państwem klasowej zemsty.

Z zasady granicznej wynikają trzy reguły redakcyjne stosowane w całej publikacji. Po pierwsze, terminy „próżniacza", „rentierska" i „pasożytnicza" występują wyłącznie jako **nazwy położeń analitycznych z literatury** (Veblen, Stiglitz, Mazzucato) i zawsze z definicją operacyjną. Po drugie, każda teza o rentowości jest powiązana z mechanizmem i miernikiem, a nie z oceną moralną. Po trzecie, każdy instrument redystrybucyjny jest zaprojektowany tak, by **kupować sprawczość**, a nie karać status. Celem jest więcej ludzi w położeniach sprawczych, a nie mniej ludzi w położeniach zamożnych.

2. Uściślenia terminologiczne: od etykiety do funkcji

Debata o klasie średniej w Polsce cierpi na nadmiar etykiet i niedobór definicji. To samo słowo, „klasa średnia", oznacza raz przedział dochodowy wokół mediany, raz grupę zawodów umysłowych, raz posiadaczy mieszkań, a raz ludzi, którzy za taką klasę się uważają. Zestawienia oparte na tych definicjach dają różne liczebności (od 30% do 68% populacji) i prowadzą do sprzecznych wniosków politycznych. Rozdział porządkuje język strategii. Ma on być wspólny dla publikacji, portalu TechnoSanacja.pl i książki *TechnoRepublika*.

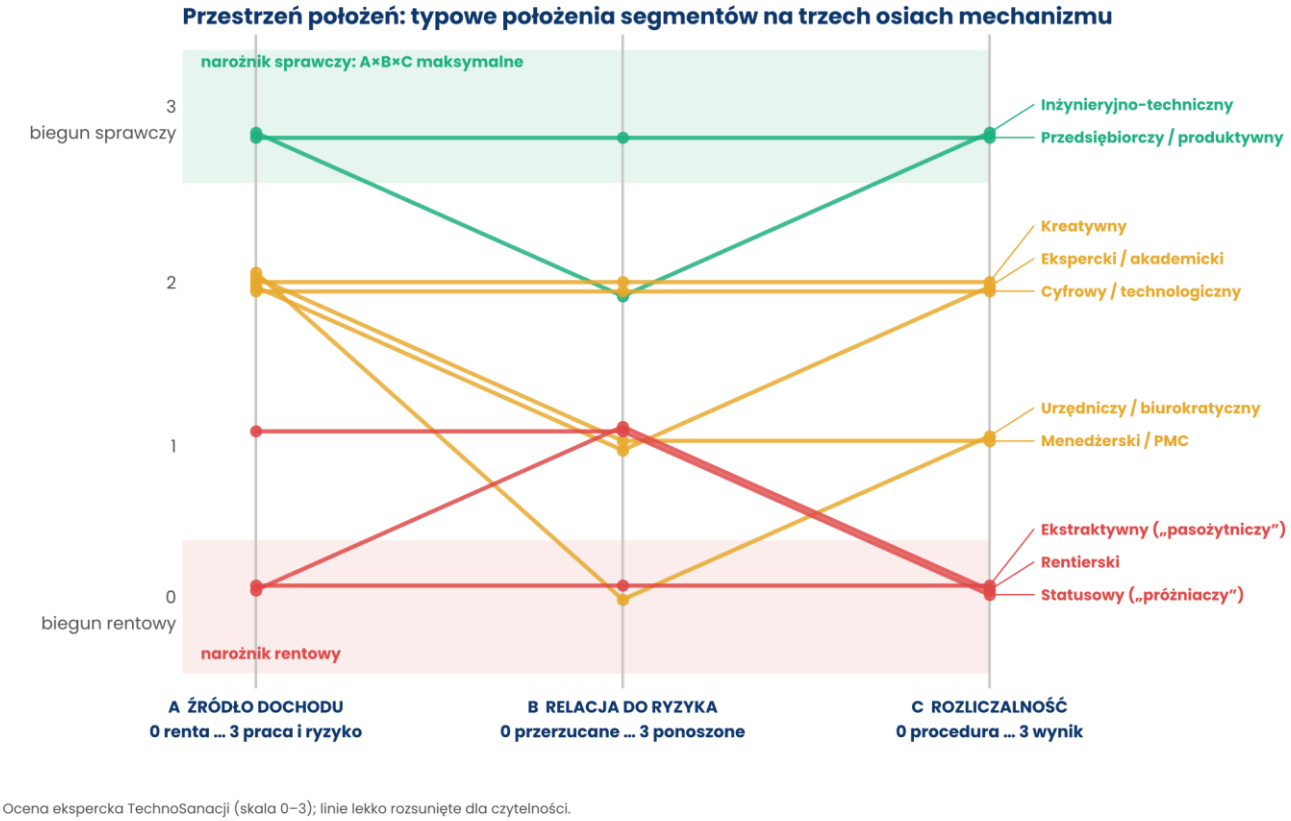
2.1. Od etykiety moralnej do funkcji systemowej

Etykiety z tytułów debaty („klasa próżniacza", „pasożytnicza", „rentierska") są poręczne politycznie, ale analitycznie zawodzą z trzech powodów. Po pierwsze, **nie są rozłączne**: ta sama osoba może jednocześnie prowadzić firmę eksportową i czerpać dochód z najmu drugiego mieszkania. Po drugie, **nie są zawodowe**: w każdej grupie zawodowej są osoby tworzące wartość i osoby ją przechwytujące. Po trzecie, **nie są mierzalne**: nie istnieje statystyka „próżniaczości", istnieje natomiast statystyka źródeł dochodu, ekspozycji na ryzyko i rozliczalności.

Literatura dostarcza trzech neutralnych osi, na których można zmierzyć każde położenie. Erik Olin Wright opisuje klasę przez relacje wyzysku i domknięcia: kto kontroluje zasoby i kto jest wykluczony z dostępu do nich. Pierre Bourdieu rozkłada pozycję na kapitał ekonomiczny, kulturowy, społeczny i symboliczny. Joseph Stiglitz i Mariana Mazzucato odróżniają tworzenie wartości od jej ekstrakcji, a rent-seeking od przedsiębiorczości. Na tej podstawie strategia przyjmuje trzy osie mechanizmu.

Oś	Biegun sprawczy	Biegun rentowy	Miara
A. Źródło dochodu	praca i zysk z podjętego ryzyka	renta: ziemia, licencja, regulacja, pozycja, niedobór	dekompozycja dochodu na pracę, kapitał i rentę (DINA, dane PIT, NBP)
B. Relacja do ryzyka	ponosi ryzyko rynkowe lub decyzyjne	przerzuca ryzyko na podatnika, najemcę lub klienta	zmienność dochodu, ekspozycja na upadłość, regres, odpowiedzialność majątkowa
C. Odpowiedzialność za rezultat	ma przypisany wynik („właściciel sprawy")	władza proceduralna bez rozliczenia	istnienie miernika wyniku i konsekwencji jego niespełnienia

Położenie sprawcze to iloczyn trzech biegunów: A — praca i ryzyko, B — ryzyko ponoszone, C — rozliczenie z wyniku. Postać iloczynu jest celowa. Położenie, w którym dochód pochodzi z pracy, ale ryzyko jest przerzucone, a wynik nierozliczany, nie jest sprawcze. Typowym przykładem jest stanowisko kierownicze w instytucji publicznej, w której porażka projektu nie ma konsekwencji. Podobnie nie jest sprawczy ktoś, kto ponosi ryzyko, ale czerpie dochód z renty. Takie położenie zajmuje spekulant gruntami wykorzystujący nieelastyczną podaż.

Ocena ekspercka TechnoSanacji (skala 0–3); linie lekko rozsunięte dla czytelności.

Rysunek 4. *Przestrzeń położeń klasowych: trzy osie mechanizmu (A — źródło dochodu, B — relacja do ryzyka, C — odpowiedzialność za rezultat) i typowe położenia segmentów. Opracowanie własne na podstawie Wrighta, Bourdieu, Stiglitza i Mazzucato.*

Rysunek 4 przedstawia przestrzeń położeń w rzucie na trzy osie. Narożnik „sprawczy” (praca i ryzyko, ryzyko ponoszone, wynik rozliczany) zajmują przedsiębiorcy skalujący firmy, inżynierowie wdrożeniowi i twórcy działający na otwartym rynku. Narożnik „rentowy” (renta, ryzyko przerzucone, brak rozliczenia) zajmują położenia z dochodem z niedoboru i przechwyconej regulacji. Większość segmentów klasy średniej leży pomiędzy biegunami. Dla polityki państwa najważniejszy jest **kierunek ruchu**: czy reguły przesuwają ludzi ku narożnikowi sprawczemu, czy ku rentowemu.

2.2. Klasa, warstwa, segment, położenie: definicje robocze

Strategia posługuje się pięcioma pojęciami o różnym poziomie ogólności. Ich pomieszanie jest najczęstszym źródłem nieporozumień w debacie.

Pojęcie	Definicja robocza w strategii	Przykład użycia
Klasa społeczna	Zbiór położeń o podobnej relacji do kluczowych zasobów (kapitału, wiedzy, władzy organizacyjnej) i podobnych szansach życiowych; kategoria relacyjna (Wright, Weber).	klasa średnia jako położenia pośrednie między właścicielami dużego kapitału a pracą najemną bez kwalifikacji
Warstwa (stratum)	Kategoria gradacyjna: przedział na skali dochodu, wykształcenia lub prestiżu; nie zakłada relacji między warstwami.	„warstwa średnia dochodowa” 75–200% mediany
Segment	Wyróżniona w literaturze część klasy średniej o wspólnej funkcji lub kulturze (np. menedżerska, ekspercka, kreatywna).	segment urzędniczy, segment cyfrowy
Położenie (pozycja klasowa)	Konkretne miejsce jednostki w strukturze relacji: źródło dochodu, ekspozycja na ryzyko, rozliczalność; jednostka może zajmować kilka położeń naraz.	programista na umowie B2B z jednym zleceniodawcą: położenie zależne mimo formy „przedsiębiorcy”
Klasa sprawcza	Przekrój przez segmenty obejmujący położenia sprawcze (A-praca/ryzyko × B-ponosi × C-rozliczana) o dodatnim wkładzie w cztery cele państwa.	inżynierka firmy robotycznej, rolnik z dronami i danymi, senior-mentor w zespole 2G, urzędnik z kontraktem wyniku

Rozróżnienie **klasy i warstwy** ma znaczenie praktyczne. Statystyka dochodowa (warstwa) mówi, ile osób mieści się w przedziale wokół mediany, ale nic nie mówi o tym, skąd pochodzi dochód. Analiza klasowa (relacja) pyta, czy dochód jest wynagrodzeniem wkładu, czy przechwyceniem cudzego. Strategia potrzebuje obu, lecz decyzje opiera na drugiej.

2.3. Klasa średnia: cztery definicje i ich granice

W literaturze i statystyce publicznej funkcjonują cztery rodziny definicji klasy średniej. Każda z nich mierzy coś innego i każda, użyta samodzielnie, prowadzi do innego błędu politycznego.

Definicja	Kryterium	Typowa liczebność w PL	Co mierzy dobrze	Błąd przy samodzielnym użyciu
Dochodowa	75–200% mediany dochodu ekwiwalentnego (OECD, Eurofound)	ok. 50% ludności po redystrybucji	bezpieczeństwo materialne, odporność na szok dochodowy	myli rentiera z przedsiębiorcą o tym samym dochodzie
Zawodowa	schematy EGP/ESeC: specjaliści, kierownicy, technicy, właściciele firm	ponad 51% osób 24–64 lat (PIE, ESS 2016)	kapitał ludzki, strukturę zatrudnienia	myli formę zatrudnienia z realną autonomią (fałszywe samozatrudnienie)
Majątkowa	posiadanie aktywów: mieszkanie, oszczędności, udziały (asset-based class)	wysoka przez powszechną własność mieszkań	zabezpieczenie międzypokoleniowe, transmisję majątku	utożsamia klasę średnią z właścicielami nieruchomości i gloryfikuje rentę
Subiektywna	samoidentyfikacja respondentów	68% (CBOS 2013)	poczucie przynależności i zaufanie społeczne	nie ma związku z wkładem; podatna na aspiracje i lęki statusowe

Strategia przyjmuje stanowisko **pluralizmu pomiarowego z prymatem funkcji**. Liczebność klasy średniej opisuje się wszystkimi czterema definicjami, ponieważ każda odsłania inny wymiar bezpieczeństwa społecznego. O skierowaniu polityki państwa decyduje jednak **skład** mierzony osiami A–B–C. W tym sensie „stabilna klasa średnia" z programu TechnoSanacji nie oznacza klasy średniej, której pozycja jest chroniona. Oznacza klasę średnią, której pozycja jest *zarabiana*: oparta na kompetencjach, produktywności i odpowiedzialności, a przez to odporna na technologię, kryzys i zmianę reguł.

2.4. Sprawczość: od poczucia do zdolności systemowej

Słowo „sprawczość" ma w polszczyźnie trzy znaczenia, które strategia rozróżnia.

1. **Sprawczość indywidualna (self-efficacy)** to przekonanie jednostki, że jej działanie przynosi zamierzone skutki (A. Bandura). Badania z korpusu KS pokazują, że jest ona nierówno rozdzielona: wyższa pozycja klasowa podnosi poczucie kontroli i zaufanie społeczne, a pochodzenie klasowe z dzieciństwa przewiduje sukces przedsiębiorczy w dorosłości. Sprawczość indywidualna jest więc **zasobem społecznym**, a nie cechą charakteru.

2. **Sprawczość organizacyjna** to zdolność zespołu lub firmy do przełożenia celu na wynik: wybrania problemu, zgromadzenia zasobów, wykonania, pomiaru i korekty. Manifest TechnoSanacji opisuje jej nową postać: **orkiestratora zdolności**, który dzieli zadania między ludzi i agentów AI i odpowiada za wynik.
3. **Sprawczość państwa (state capacity)** to zdolność do projektowania i wykonywania polityk, egzekwowania prawa, dostarczania usług, uczenia się i reagowania na kryzysy. W ujęciu cybernetycznym jest to jakość pętli *diagnoza → decyzja → wykonanie → wynik → korekta*.

Teza strategii łączy te trzy poziomy. **Sprawczość państwa jest funkcją udziału położeń sprawczych w jego klasie średniej.** Klasa średnia dostarcza państwu kadr administracji, ekspertów, przedsiębiorców i obywateli zdolnych do kontroli władzy. Jeżeli dominują w niej położenia rentowe i proceduralne, te same osoby, które powinny być receptorami i efektorami państwa, stają się jego hamulcem. Bronią one bowiem reguł, z których czerpią dochód.

2.5. Renta, rent-seeking, ekstrakcja, przechwycenie: rozróżnienia

Pojęcia z rodziny „renty" są w debacie publicznej używane zamiennie, choć opisują różne zjawiska o różnej szkodliwości. Strategia stosuje następujące rozróżnienia.

Pojęcie	Definicja	Czy szkodzi z definicji?	Instrument korekty
Renta ekonomiczna	dochód ponad koszt alternatywny czynnika, wynikający z jego niedoboru (ziemia w dobrej lokalizacji, rzadki talent)	nie; renta z talentu bywa nagrodą za wkład	opodatkowanie renty z czynników nieelastycznych (ziemia), zwiększenie podaży
Renta pozycyjna	dochód lub korzyść z samej pozycji: licencji, kredencjałów, członkostwa w zamkniętej korporacji	często tak, gdy pozycja nie wymaga ciągłego wkładu	test proporcjonalności, otwarcie dostępu, okresowa weryfikacja kompetencji
Rent-seeking	zużywanie zasobów na zdobycie lub ochronę renty (lobbing, bariery wejścia) zamiast na tworzenie wartości	tak: koszt makroekonomiczny jest mierzalny	jawny ślad legislacyjny, rejestr lobbingu, analiza skutków regulacji
Ekstrakcja wartości	przechwytywanie wartości wytworzonej przez innych bez proporcjonalnego wkładu (Mazzucato)	tak	regulacja rynków pośrednictwa, konkurencja, przejrzystość opłat
Przechwycenie regulacji (regulatory capture)	sytuacja, w której regulowani kształtują regulatora (Stigler)	tak: zamienia państwo w narzędzie renty	„drzwi obrotowe" z karencją, rotacja, niezależne źródła wiedzy regulatora
Władza proceduralna	zdolność blokowania, opóźniania lub warunkowania decyzji bez odpowiedzialności za ich wynik	tak, gdy nie jest powiązana z miernikiem rezultatu	kontrakt wyniku, „właściciel sprawy", audyt obciążeń administracyjnych

Rysunek 5. *Mapa pojęć z rodziny renty: od renty ekonomicznej neutralnej do przechwycenia regulacji. Grubość strzałki oznacza siłę przejścia mechanizmu w następny. Opracowanie własne.*

Rysunek 5 pokazuje, że pojęcia te układają się w **łańcuch eskalacji**. Renta ekonomiczna z niedoboru (np. mieszkań) tworzy bodziec do rent-seekingu, czyli obrony niedoboru. Rent-seeking, jeżeli trafia na słabe instytucje, przechodzi w przechwycenie regulacji. Przechwycona regulacja wytwarza zaś nowe renty pozycyjne i władzę proceduralną. Interwencja jest najtańsza na początku łańcucha: zwiększenie podaży i opodatkowanie renty z ziemi kosztują mniej niż walka z ukształtowanym już układem klientelistycznym.

2.6. Władza proceduralna a odpowiedzialność za wynik

Szczególne miejsce w strategii zajmuje **władza proceduralna**, czyli zdolność do wpływania na decyzje przez procedurę: opiniowanie, uzgadnianie, kontrolę formalną, wydawanie zezwoleń i warunkowanie dostępu. Władza proceduralna jest niezbędna. Bez niej nie ma państwa prawa, kontroli legalności ani ochrony praw. Staje się patologiczna, gdy **odrywa się od wyniku**: gdy podmiot może zatrzymać sprawę, ale nie odpowiada za koszt jej zatrzymania.

Korpus KS identyfikuje trzy formy tej patologii. Pierwszą jest **„sludge"**, czyli obciążenia administracyjne przerzucone na obywatela, wyraźnie dotkliwsze dla słabszych. Drugą jest **zarządzanie przez wyniki deklarowane, ale nieużywane**: mierniki istnieją w sprawozdaniach, lecz nie zmieniają alokacji zasobów. Trzecią jest **upolitycznienie powołań**, w którym skład elity urzędniczej zależy od reguł nominacji, a nie od kompetencji. Wspólny mianownik jest cybernetyczny: pętla jest otwarta. Informacja o skutkach decyzji nie wraca do decydenta w postaci konsekwencji.

Strategia nie postuluje więc „mniej urzędników", lecz **urzędników z domkniętą pętlą**: merytoryczny nabór (biurokracja weberowska podnosi kompetencje i bezstronność, co korpus potwierdza mocno), przypisany „właściciel sprawy", miernik rezultatu i audyt obciążeń. Urzędnik w takim położeniu jest częścią klasy sprawczej, nawet jeśli nie ponosi ryzyka rynkowego. Ponosi bowiem **ryzyko decyzyjne** i odpowiada za wynik.

2.7. Klasa sprawcza: definicja operacyjna

Na podstawie powyższych rozróżnień strategia przyjmuje następującą definicję.

> **DEFINICJA OPERACYJNA**
>
> **Klasa sprawcza** to zbiór położeń społecznych, w których (A) dochód pochodzi przede wszystkim z pracy i z podjętego ryzyka, a nie z renty, (B) ryzyko rynkowe lub decyzyjne jest ponoszone przez zajmującego położenie, a nie przerzucane na innych, oraz (C) istnieje rozliczenie z wyniku. Położenia te muszą dawać dodatni wkład w co najmniej jeden z czterech celów państwa: zdolność działania, produktywność, suwerenność technologiczną lub odporność społeczną, i nie mogą dawać ujemnego wkładu w pozostałe. W erze AI, robotów autonomicznych i biotechnologii typową postacią klasy sprawczej jest **orkiestrator zdolności**: osoba lub mały zespół łączący wiedzę dziedzinową, dane, agentów AI i osobistą odpowiedzialność za wynik.

Definicja ma cztery konsekwencje. Po pierwsze, **forma prawna nie przesądza o sprawczości**. Przedsiębiorca na ryczałcie z jednym zleceniodawcą może zajmować położenie zależne, a etatowy inżynier w zespole badawczym — sprawcze. Po drugie, **sektor nie przesądza o sprawczości**. Sektor publiczny może mieć położenia sprawcze, a prywatny rentowe. Po trzecie, **wiek nie przesądza o sprawczości**. Senior-mentor w zespole dwupokoleniowym, odpowiadający za standard i test konsekwencji, zajmuje położenie sprawcze. Po czwarte, **dochód nie przesądza o sprawczości**. Klasa sprawcza obejmuje zarówno wysoko, jak i przeciętnie zarabiających, o ile spełniają kryteria A–B–C.

Do definicji dołączono **test efektu**, który zabezpiecza ją przed pułapką „sprawczości szkodliwej". Firma może spełniać kryteria A–B–C i jednocześnie obniżać odporność społeczną, na przykład budując model biznesowy na wykluczeniu cyfrowym seniorów albo na arbitrażu regulacyjnym. Taka działalność nie należy do klasy sprawczej w rozumieniu strategii, ponieważ jej saldo dla państwa jest ujemne.

Cel państwa (test efektu)	Pytanie testowe	Przykładowe mierniki
Z — zdolność państwa	Czy położenie zwiększa zdolność państwa do diagnozy, decyzji, wykonania i korekty?	czas obsługi sprawy, jakość usług, udział decyzji z miernikiem wyniku
P — produktywność	Czy położenie podnosi wartość dodaną na pracującego i skalę działalności?	wzrost wartości dodanej, eksport, zatrudnienie innych, przejście mikro → małe → średnie
S — suwerenność technologiczna	Czy położenie obniża koszt wyjścia z zależności od zewnętrznych dostawców technologii?	własna IP, B+R firm, udział krajowego komponentu, kompetencje krytyczne
O — odporność społeczna	Czy położenie wzmacnia zaufanie, kapitał pomostowy i zdolność wspólnoty do przetrwania szoku?	mentoring, zatrudnienie lokalne, udział w obronie cywilnej, przejrzystość

2.8. Czego strategia nie twierdzi

Uściślenia terminologiczne mają chronić przed nadinterpretacją. Strategia **nie twierdzi**, że:

- klasa średnia w Polsce jest „zła” lub „pasożytnicza”; twierdzi, że jej skład jest nieoptymalny dla zdolności państwa w erze AI;
- własność mieszkania jest naganna; twierdzi, że polityka publiczna, która dopłaca do popytu przy sztywnej podaży, przekształca mieszkanie z dobra użytkowego w instrument renty;
- urzędnicy, menedżerowie czy eksperci są nadreprezentowani; twierdzi, że ich położenie jest sprawcze lub proceduralne zależnie od reguł rozliczalności;
- przedsiębiorca jest z definicji sprawczy; twierdzi, że sprawczość mierzy się wzrostem skali, eksportem, B+R i zatrudnianiem innych, a nie formą prawną;
- nowa klasa sprawcza ma zastąpić demokrację rządami kompetentnych; twierdzi, że klasa sprawcza jest **podmiotem zmiany**, który poddaje się tej samej kontroli, jakiej żąda od państwa (Misja Polityczna, teza 6: bezpieczniki od pierwszego dnia).

> **ZASADA TERMINOLOGICZNA**
> W całej Bibliotece TechnoSanacji pojęcia „klasa sprawcza”, „położenie sprawcze”, „położenie rentowe”, „władza proceduralna” i „test efektu” mają znaczenie nadane w tym rozdziale i w Aneksie A. Terminy „klasa próżniacza” i „klasa pasożytnicza” są używane wyłącznie jako odwołania do literatury (Veblen, Stiglitz, Mazzucato) i oznaczają położenia analityczne, a nie grupy osób.

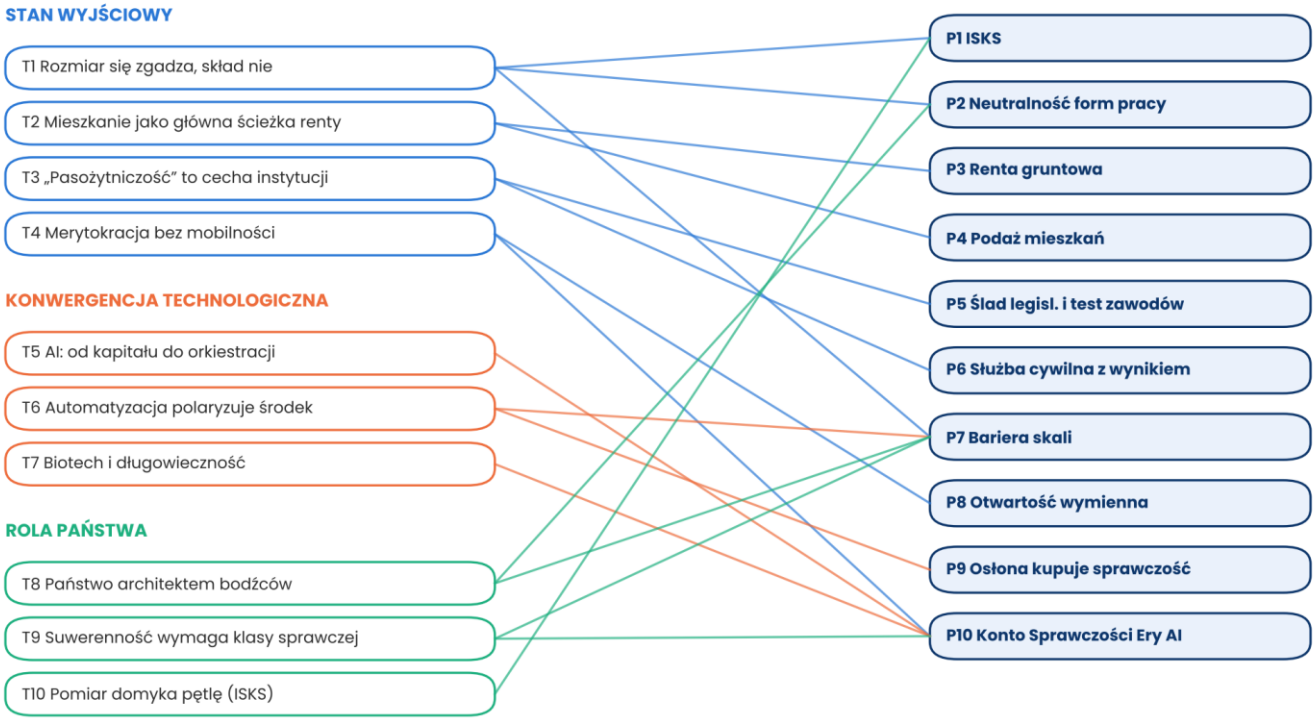
3. Tezy strategii i ich uzasadnienie

Formuła naczelna rozwija się w dziesięć tez.

Pierwsze cztery opisują stan wyjściowy i wynikają bezpośrednio z korpusu danych KS (7 874 dokumentów po deduplikacji). Tezy piąta, szósta i siódma opisują wpływ potrójnej konwergencji technologicznej. Trzy ostatnie dotyczą roli państwa.

Każda teza ma uzasadnienie, konsekwencję programową i warunek falsyfikacji, czyli okoliczność, której wystąpienie zmusiłoby do jej rewizji. Taki jest standard kultury prawdy operacyjnej wspólny dla całej Biblioteki TechnoSanacji.

Dziesięć tez strategii i ich przełożenie na programy P1–P10

Rysunek 6. *Dziesięć tez strategii w trzech grupach: stan wyjściowy (T1–T4), konwergencja technologiczna (T5–T7) i rola państwa (T8–T10), z powiązaniami do programów wykonawczych. Opracowanie własne.*

3.1. T1 — Rozmiar się zgadza, skład nie

> *Polska nie ma problemu z liczebnością klasy średniej, lecz z jej składem. Sprawczość warstw środkowych jest często formalna (forma prawna przedsiębiorcy), a nie faktyczna (wzrost, eksport, B+R, zatrudnianie innych).*

- Klasa średnia według definicji dochodowej obejmuje po redystrybucji ok. 50% ludności Polski, wobec 35–37% w dużych gospodarkach Zachodu. Klasa niższa skurczyła się z 41,3% (1992) do 34,3% (2016).
- Jednocześnie 18,9% pracujących to samozatrudnieni, z których 78% nie zatrudnia nikogo, a odsetek fałszywego samozatrudnienia sięga ok. 42%. Preferencyjny ryczałt dla wybranych zawodów czyni formę zatrudnienia decyzją podatkową, a nie decyzją o ryzyku.
- Warstwa produktywna pozostaje słaba. Wskaźnik innowacyjności to ok. 66% średniej UE, małe i średnie firmy wprowadzające innowacje produktowe osiągają 28,5% średniej, a wydatki venture capital — 20,1%. Tylko 9,7% firm uważa, że ustawodawca ułatwia B+R, mimo jednej z najwyższych w UE stawek ulgi (36%).

Konsekwencja programowa: sprawczość mierzy się wskaźnikami wzrostu skali, eksportu, B+R i zatrudniania innych w ramach ISKS (P1), a podatkowo neutralizuje się arbitraż form pracy (P2).

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby udział firm rosnących i eksportujących wśród samozatrudnionych był zbliżony do średniej UE, a fałszywe samozatrudnienie nie odbiegało od średniej europejskiej.

3.2. T2 — Mieszkanie jest główną ścieżką renty klasy średniej

> *Polska ścieżka do renty prowadzi przez mieszkanie, a polityka publiczna ją pompuje. Typowym rentierem nie jest „próżniacza elita", lecz gospodarstwo z klasy średniej z drugim mieszkaniem, którego dochód rośnie dzięki niedoborowi, a nie wkładowi.*

- 84,2% ludności mieszka we własnym lokalu, a rynkowo wynajmuje 2–4%, wobec 40% w Niemczech i 30% w Szwecji. Zasób komunalny spadł z 16,7% (1990) do 6,1% (2016).
- Dopłaty kredytowe działają jak dźwignia popytu: ok. 3,2 mld zł wydatków budżetu uruchomiło ok. 35 mld zł kredytów. Przy podaży rosnącej o 1–2% zasobu rocznie dopłata kapitalizuje się w cenie, czyli w rencie właściciela ziemi i istniejącego zasobu.
- Na Zachodzie trwa „rewealthization": przejście od społeczeństwa płac do społeczeństwa majątku z efektem ściskania środka (Chauvel). W Londynie ponad 80% wartości mieszkania stanowi ziemia.

Konsekwencja programowa: podaż zamiast dopłat do popytu (P4) i stopniowe przesunięcie ciężaru podatkowego z pracy na rentę gruntową (P3).

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby dopłaty do kredytów nie podnosiły cen w segmencie objętym programem w stopniu istotnie wyższym niż poza nim.

3.3. T3 — „Pasożytniczość" jest cechą instytucji, nie klasy

> *To, co w debacie nazywa się „klasą pasożytniczą", jest w praktyce zbiorem węzłów władzy proceduralnej bez rozliczenia. Rozpoznaje się je po tym, że zyskują na regulacji, którą same współtworzą. Leczy się je jawnością i testem proporcjonalności, a nie oskarżeniem.*

- Wzrost aktywności rent-seekingowej o 1% wiąże się ze spadkiem tempa wzrostu PKB o 0,15–0,18%. Firmy powiązane politycznie rosną o 1,66 p.p. rocznie wolniej od niepowiązanych.
- Przechwytywanie regulacji słabnie wraz z jakością rządzenia. W branży AI w USA wydatki lobbingowe wzrosły w 2023 r. o 120%, a 85% lobbystów działało na zlecenie przemysłu.
- Polska ma ramę prawną (ustawowa definicja działalności lobbingowej, ustawa antykorupcyjna, ochrona sygnalistów, dyrektywa 2018/958 o teście proporcjonalności przed regulacją zawodu), ale brakuje jej śladu legislacyjnego i systematycznego przeglądu zawodów regulowanych.

Konsekwencja programowa: jawny ślad legislacyjny i test proporcjonalności zawodów (P5), służba cywilna z rozliczeniem wyniku (P6).

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby poprawa przejrzystości stanowienia prawa nie zmniejszała udziału regulacji tworzących bariery wejścia.

3.4. T4 — Merytokracja bez mobilności reprodukuje przywilej

> *Sprawczość bywa dziedziczona, a nie zdobywana. Pierwsza fala awansu po 1989 r. miała charakter strukturalny i jednorazowy. Kolejna wymaga otwartości, czyli mobilności wymiennej.*

- 62% polskich uczniów korzysta z płatnych korepetycji, które są narzędziem walki klasy średniej o status. W zawodach kreatywnych w Wielkiej Brytanii udział osób z najwyższej klasy pochodzenia wzrósł z 12,1% do 24,6%, a z najniższej spadł z 16,4% do 7,9%.
- W Polsce 25,3% osób doświadczyło awansu, a 9,6% degradacji (POLPAN). Była to jednak w dużej mierze mobilność wymuszona zmianą struktury zatrudnienia, która się nie powtórzy.
- Merytokracja bez mobilności rodzi populizm statusowy: wygrani uważają sukces za zasłużony, przegrani tracą uznanie (Sandel, Markovits, Goodhart).

Konsekwencja programowa: otwartość wymienna, czyli dostęp zamiast dziedziczenia (P8), oraz Konto Sprawczości Ery AI jako uniwersalny dostęp do narzędzi orkiestracji (P10).

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby korelacja pozycji klasowej rodziców i dzieci w Polsce malała po wygaśnięciu efektu strukturalnego transformacji.

3.5. T5 — AI przesuwa granicę klasy sprawczej od kapitału ku orkiestracji

> *Sztuczna inteligencja zmienia odpowiedź na najstarsze pytanie gospodarki: kto może tworzyć wartość. Bariera wejścia przesuwa się z kapitału finansowego na kompetencję orkiestracji, czyli łączenie wiedzy dziedzinowej, danych, agentów AI i odpowiedzialności za wynik.*

- Agent AI obniża koszt krańcowy wielu funkcji przedsiębiorstwa (analizy, programowania, obsługi, dokumentacji) o rząd wielkości. Mały zespół może pełnić funkcje, które wcześniej wymagały dziesiątek etatów (Manifest TechnoSanacji 2.0).
- Ta sama technologia automatyzuje prace na poziomie wejściowym, na których kolejne pokolenia uczyły się zawodu. Grozi to przerwaniem drabiny awansu w środku klasy średniej.
- Polskie przedsiębiorstwa wykorzystują AI rzadziej niż średnio w UE (8,4% wobec 20,0% według Eurostatu za 2025 r.), co oznacza ryzyko, że nową wartość przechwycą zagraniczne platformy, a nie krajowi orkiestratorzy.

Konsekwencja programowa: Konto Sprawczości Ery AI z dostępem do mocy obliczeniowej, modeli i mikrokwalifikacji (P10); zespoły 2G jako nowa ścieżka wejścia do zawodu.

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby koszty wejścia do działalności opartej na AI rosły (np. przez koncentrację dostępu do modeli), a nie malały.

3.6. T6 — Automatyzacja polaryzuje środek, jeśli państwo nie buduje mostów

> *Roboty autonomiczne i AI zastępują przede wszystkim zadania rutynowe, które stanowiły rdzeń dwudziestowiecznej klasy średniej. Bez polityki przejść skutkiem jest polaryzacja: wzrost na krańcach rozkładu i erozja środka.*

- Badania polaryzacji pracy pokazują, że zmiana technologiczna wypierająca rutynę wyjaśnia znaczną część wzrostu udziału zawodów najwyżej płatnych i spadku zawodów środkowych. W Czechach, kraju porównywalnym z Polską, udział pracowników o średnich kwalifikacjach spadł o 3,51 p.p., a lukę wypełnił głównie wzrost udziału nisko wykwalifikowanych.
- Polska, której przemysł jest silnie zorientowany na montaż i podwykonawstwo dla Europy Zachodniej, jest szczególnie wystawiona na automatyzację zadań rutynowych w przemyśle i usługach biznesowych.
- Jednocześnie robotyka obniża koszt reindustrializacji opartej na kompetencjach. Kraje, które mają własnych integratorów, odzyskują produkcję, a te, które ich nie mają, tracą miejsca pracy bez zysku w produktywności.

Konsekwencja programowa: bariera skali zamiast bariery wejścia (P7), osłona transformacji, która kupuje sprawczość (P9), i mapa ekspozycji zawodów w ramach antycypacji.

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby w polskich danych zatrudnienia nie występowała polaryzacja zawodów mimo rosnącej automatyzacji.

3.7. T7 — Biotechnologia i długowieczność tworzą nową warstwę sprawczą i nową klasę ryzyka

> *Biotechnologia zmienia nie tylko gospodarkę, lecz także demografię klasy sprawczej. Wydłużone zdrowe życie przekształca seniorów-ekspertów w zasób sprawczy. Biologia syntetyczna i medycyna precyzyjna tworzą sektory wysokiej wartości, ale też nowy obszar ryzyka podwójnego zastosowania.*

- Destylat polityki senioralnej TechnoSanacji opisuje seniorów jako „pamięć Rzeczypospolitej" i homeostat legitymizacyjny zmiany ustrojowej. W erze AI wiedza ukryta o wyjątkach, awariach i konsekwencjach staje się kapitałem.
- Sektory medtech, bioprodukcji i AI w ochronie zdrowia wymagają nowej warstwy profesjonalistów łączących kompetencje kliniczne, danych i regulacyjne. Dziś warstwa ta jest w Polsce cienka i odpływa za granicę.
- Biotechnologia jest zarazem domeną najwyższego ryzyka podwójnego zastosowania (Strategia AI dla bezpieczeństwa Polski, teza T10). Klasa sprawcza w tym obszarze musi działać w reżimie biobezpieczeństwa.

Konsekwencja programowa: zespoły 2G w sektorach bio-AI, Korpus Mentorów, ścieżki powrotu diaspory naukowej; włączenie sektorów bio do ISKS.

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby aktywność zawodowa osób 60+ o wysokich kwalifikacjach nie rosła mimo wydłużenia trwania życia w zdrowiu.

3.8. T8 — Państwo jest architektem bodźców stratyfikacji

> *Skład klasy średniej nie jest naturalny. Jest wynikiem reguł: podatków, polityki mieszkaniowej, regulacji zawodów, zasad awansu i zamówień publicznych. Państwo, które nagradza pozycję, wytwarza klasę rentową. Państwo, które nagradza wkład, wytwarza klasę sprawczą.*

- Klin podatkowo-składkowy różni się w Polsce radykalnie zależnie od formy zatrudnienia przy tym samym dochodzie i tej samej relacji zależności. Ludzie racjonalnie wybierają formę, a nie ryzyko.
- Symulacja kontrfaktyczna z korpusu KS wskazuje, że obniżenie barier przedsiębiorczości o 5% daje +55% skumulowanego produktu i −4% nierówności w ciągu 30 lat. Jakość instytucji wpływa na jakość, a nie na liczbę przedsiębiorczości.
- W badaniu GEM 28% osób zamykających firmę w Polsce wskazuje politykę rządu, podatki lub biurokrację, wobec 10% w Europie.

Konsekwencja programowa: neutralność podatkowo-składkowa form pracy (P2), bariera skali zamiast bariery wejścia (P7).

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby zmiany klina podatkowego nie wpływały na wybór formy zatrudnienia.

3.9. T9 — Suwerenność technologiczna wymaga własnej klasy sprawczej

> *Suwerenność technologiczna nie jest posiadaniem technologii, lecz niskim kosztem wyjścia z zależności. Ten koszt obniżają ludzie, którzy potrafią technologię zbudować, zrozumieć, audytować i zastąpić. Bez krajowej klasy sprawczej Polska pozostaje rynkiem cudzych platform.*

- Strategia AI dla bezpieczeństwa Polski traktuje talenty AI i cyber jak infrastrukturę krytyczną z rejestrem, wskaźnikiem stanu i planem ciągłości. Ta sama logika obejmuje szerszą klasę sprawczą: inżynierów, techników, przedsiębiorców i ekspertów wdrożeniowych.
- Polska ma mocne strony w kapitale ludzkim (udział osób z wyższym wykształceniem 109% średniej UE, chmura obliczeniowa 126,8%, wzornictwo 139,3%), ale słabe w przekładaniu go na własne produkty (innowacje produktowe MŚP 28,5%).
- Odpływ talentów i drenaż mózgów (np. województwo opolskie z najniższym PKB i dekadami emigracji) zmniejszają klasę sprawczą tam, gdzie jest najbardziej potrzebna.

Konsekwencja programowa: włączenie klasy sprawczej do Narodowego Systemu Talentów; zamówienia przedkomercyjne i zobowiązania zakupu jako „pierwszy wymagający klient" (Manifest, teza 3).

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby kraje o słabej krajowej warstwie inżynierskiej i przedsiębiorczej utrzymywały niski koszt wyjścia z zależności technologicznych.

3.10. T10 — Pomiar domyka pętlę: polityka bez ISKS jest deklaracją

> *Państwo nie może sterować tym, czego nie mierzy. Dzisiejsza statystyka mierzy wielkość klasy średniej, a nie jej skład. Indeks Sprawczości Klasy Średniej zamienia stratyfikację z tematu publicystyki w zmienną sterowaną.*

- Nierówności dochodowe w Polsce są niedoszacowane w ankietach. Udział górnych 10% w dochodach wzrósł z ok. 20% (lata 80.) do 35% (2015) według danych podatkowych, wobec ok. 26% w ankietach.
- Dane o majątku i jego strukturze (NBP, EU-SILC) są rozproszone i rzadko łączone z danymi podatkowymi. Bez nich nie da się odróżnić dochodu z pracy od renty w warstwach środkowych.
- Controlling cybernetyczny TechnoSanacji (dokument 15) wymaga, aby informacja o wyniku mogła zmienić alokację środków, odpowiedzialność, narzędzia albo dalsze istnienie programu.

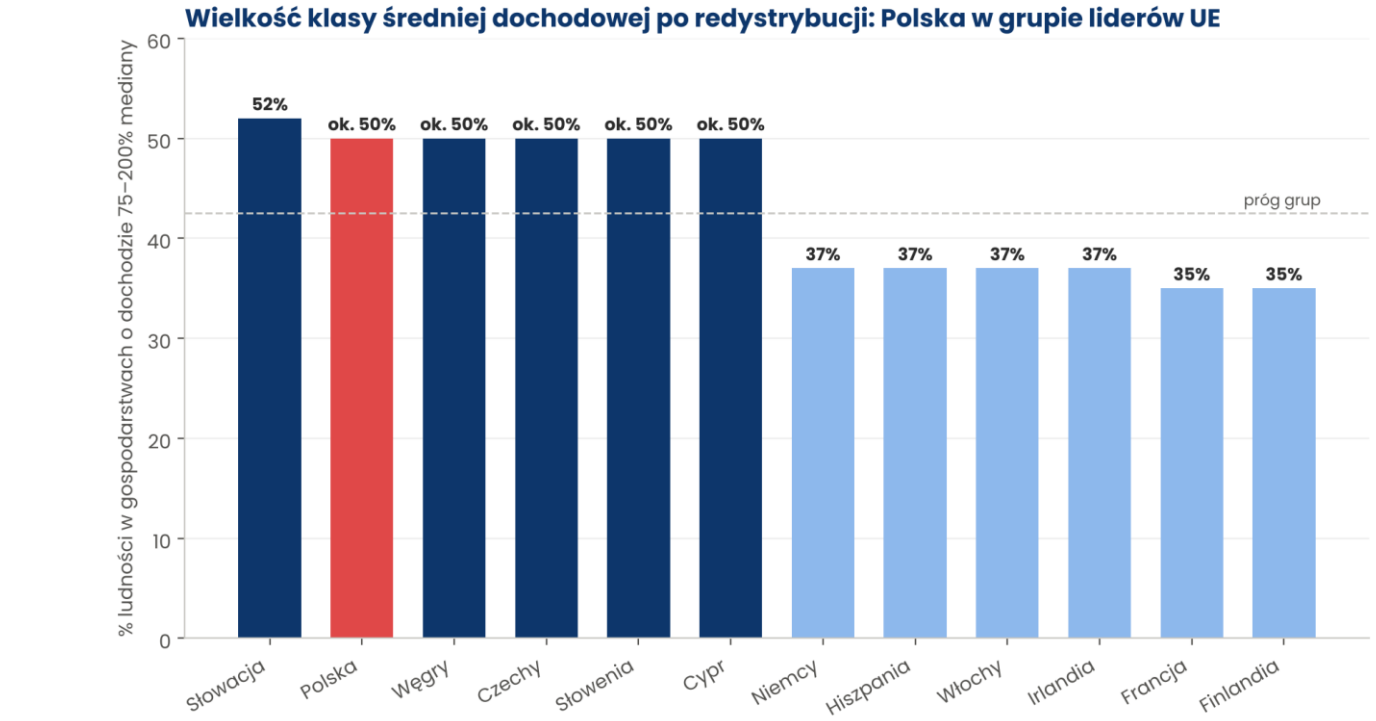
Konsekwencja programowa: ISKS jako regulator całej strategii (P1, rozdział 16), z regułą wygaszenia instrumentu po dwóch cyklach bez efektu.

Warunek falsyfikacji: teza wymagałaby rewizji, gdyby polityki bez wskaźnika składu osiągały porównywalne przesunięcia struktury dochodów.

4. Diagnoza stanu wyjściowego: Polska 2026 w liczbach

Rozdział zestawia dane, na których opiera się strategia. Pochodzą one z korpusu KS (raporty Eurofound, KE, OECD, PIE, GUS, PARP, GEM, EIS, badania POLPAN) oraz z danych bieżących zweryfikowanych w październiku 2026 r. Liczby pochodzące z kontekstów pozagranicznych (USA, Wielka Brytania, Chiny) służą wyłącznie jako dowody **mechanizmu**, a nie skali dla Polski.

4.1. Wielkość klasy średniej na tle Unii Europejskiej

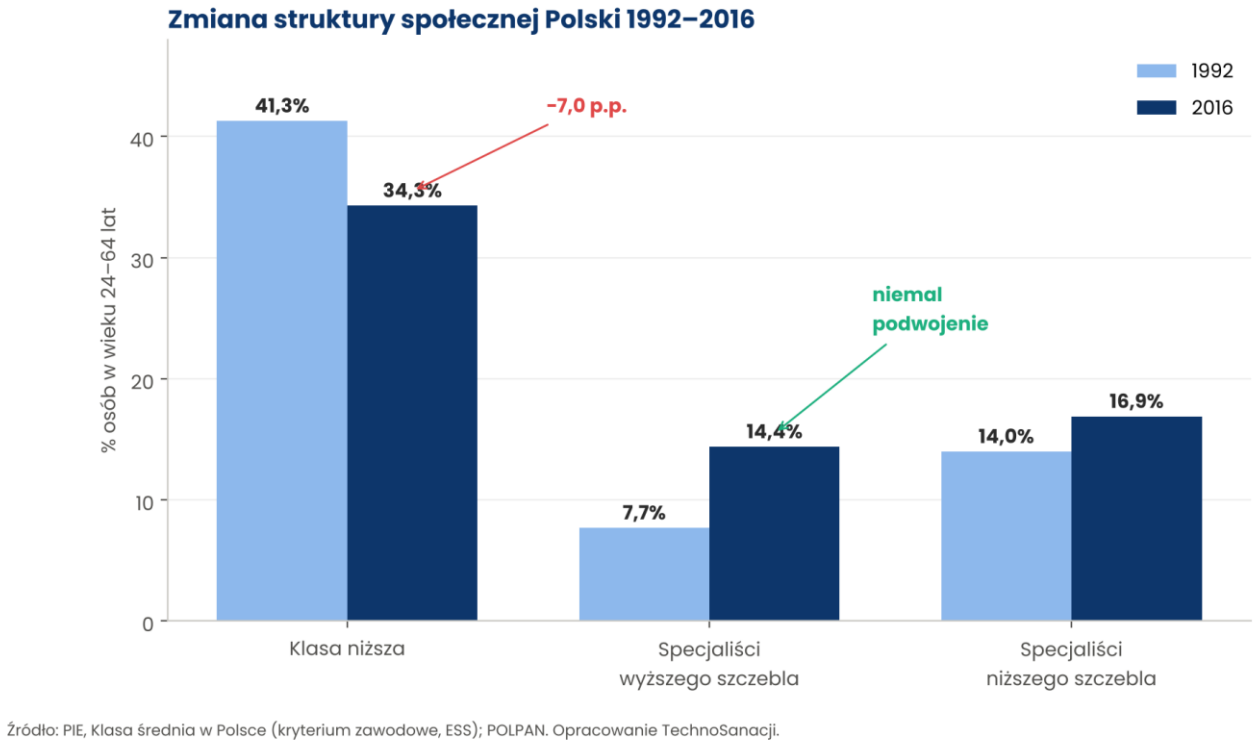

Źródło: Eurofound/KE, Developments in income inequality and the middle class; Middle class analysis in some countries of CEE (2025). Wartości przybliżone.

Rysunek 7. *Udział klasy średniej (dochodowej, po redystrybucji) w wybranych państwach UE. Źródło: Eurofound/KE, Developments in income inequality and the middle class; Middle class analysis in some countries of Central and Eastern Europe (2025).*

Polska należy do grupy państw o najliczniejszej klasie średniej dochodowej (ok. 50%), razem z Węgrami, Czechami i Słowenią. Najwyższy udział ma Słowacja (52%), najniższy — Francja i Finlandia (35%).

Liczebność jest w części efektem stosunkowo płaskiego rozkładu dochodów po transformacji i redystrybucji, a nie siły warstwy produktywnej. Kraje o mniejszej klasie średniej dochodowej (Niemcy, Francja) mają jednocześnie znacznie silniejszą warstwę firm średnich i dużych opartych na własnej technologii.

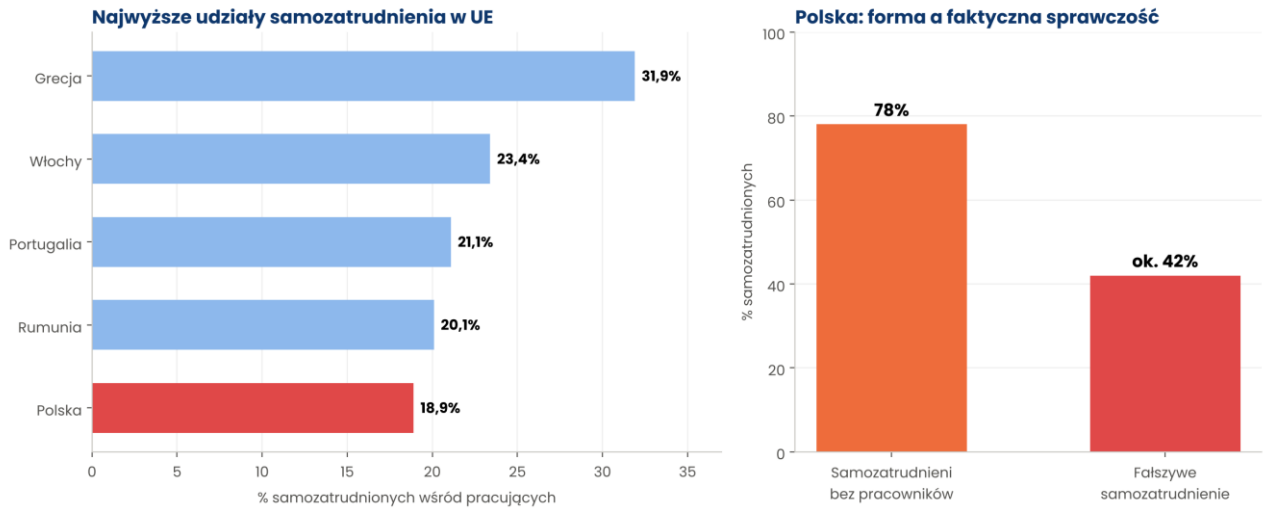

Źródło: PIE, Klasa średnia w Polsce (kryterium zawodowe, ESS); POLPAN. Opracowanie TechnoSanacji.

Rysunek 8. *Zmiana struktury społecznej Polski 1992–2016: kurczenie się klasy niższej i wzrost udziału specjalistów. Źródło: PIE, Klasa średnia w Polsce (na podstawie ESS); POLPAN.*

Struktura zmieniła się szybko. Klasa niższa skurczyła się z 41,3% do 34,3%, udział specjalistów wyższego szczebla wzrósł z 7,7% do 14,4%, a niższego — z 14,0% do 16,9%. Odpowiada to obrazowi z badania POLPAN: liczba specjalistów niemal się podwoiła, a udział klasy robotniczej spadł o 15,1 p.p. Wiejska klasa średnia wzrosła z 13% do 28% struktury społecznej wsi (1990–2015). Ten awans był jednak w dużej mierze **strukturalny**: wynikał ze zmiany struktury gospodarki, a nie z otwarcia kanałów awansu dla kolejnych kohort.

4.2. Struktura pracy: samozatrudnienie formalne i faktyczne

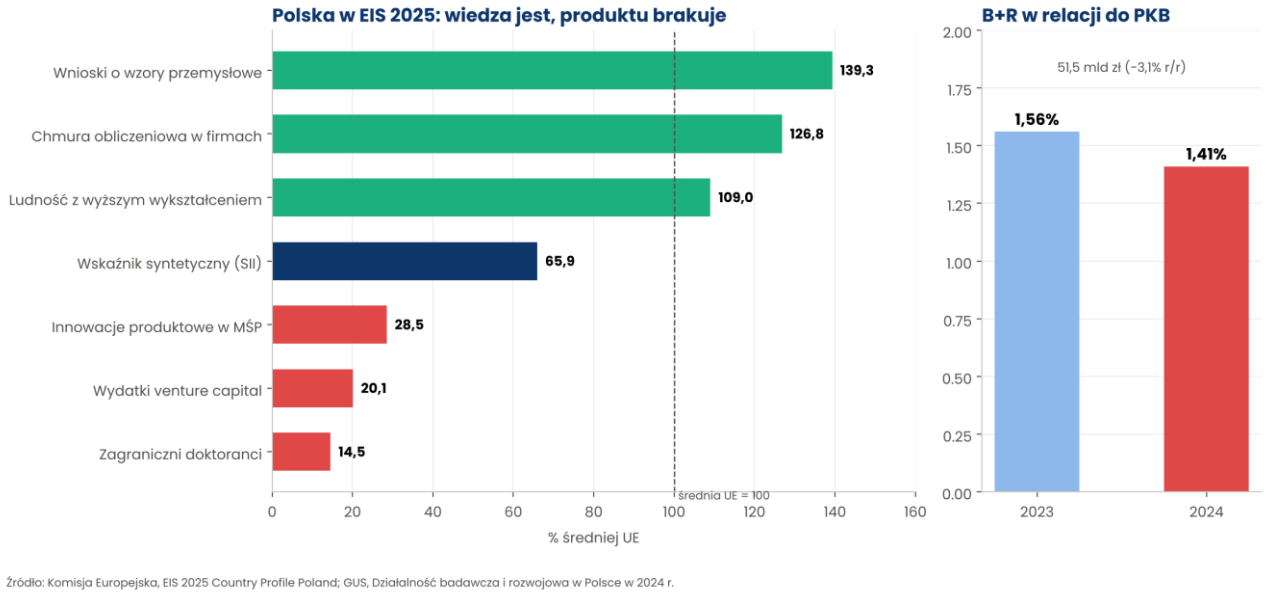
Źródło: Eurostat (za: Self-employment in Poland, 2014); EWCS (za: Williams, Horodnic 2018; Nikulin 2020; Solo self-employed in Polish old-age security, 2025).

Rysunek 9. *Samozatrudnienie w UE i jego struktura w Polsce: udział samozatrudnionych wśród pracujących (lewy panel) oraz odsetek samozatrudnionych bez pracowników i odsetek fałszywego samozatrudnienia (prawy panel). Źródło: Eurostat (za: Self-employment in Poland, 2014); EWCS (za: Williams, Horodnic 2018; Nikulin 2020).*

W zestawieniu Eurostatu przytaczanym w korpusie KS Polska zajmowała piąte miejsce w UE pod względem udziału samozatrudnionych (18,9%), za Grecją, Włochami, Portugalią i Rumunią; nowsze szacunki GUS i PIE (16–18%) potwierdzają, że udział ten pozostaje wyraźnie powyżej średniej UE. Ta liczba nie świadczy jednak o sile przedsiębiorczości. 78% samozatrudnionych nie zatrudnia nikogo, a w świetle europejskiego badania warunków pracy ok. 42% samozatrudnienia ma charakter fałszywy: osoba pracuje dla jednego zleceniodawcy, w jego godzinach i pod jego kierownictwem, ale w formie działalności gospodarczej. Dla państwa oznacza to trzy koszty: niższe składki i przyszłe niedobory emerytalne, zniekształcony obraz przedsiębiorczości w statystyce oraz wypieranie realnego ryzyka arbitrażem podatkowym.

Fałszywe samozatrudnienie nie jest winą pracujących. Jest racjonalną odpowiedzią na różnicę klina podatkowo-składkowego, która przy tym samym dochodzie i tej samej zależności od zleceniodawcy nagradza formę B2B lub ryczałt. Preferencyjny ryczałt dla wybranych zawodów (informatycy, lekarze, architekci, inżynierowie) sprawia, że w tych zawodach forma zatrudnienia jest **decyzją podatkową, a nie decyzją o ryzyku**. Właśnie w tych zawodach koncentruje się potencjał klasy sprawczej. Państwo płaci za formę, a nie za sprawczość.

4.3. Innowacyjność i badania: warstwa produktywna

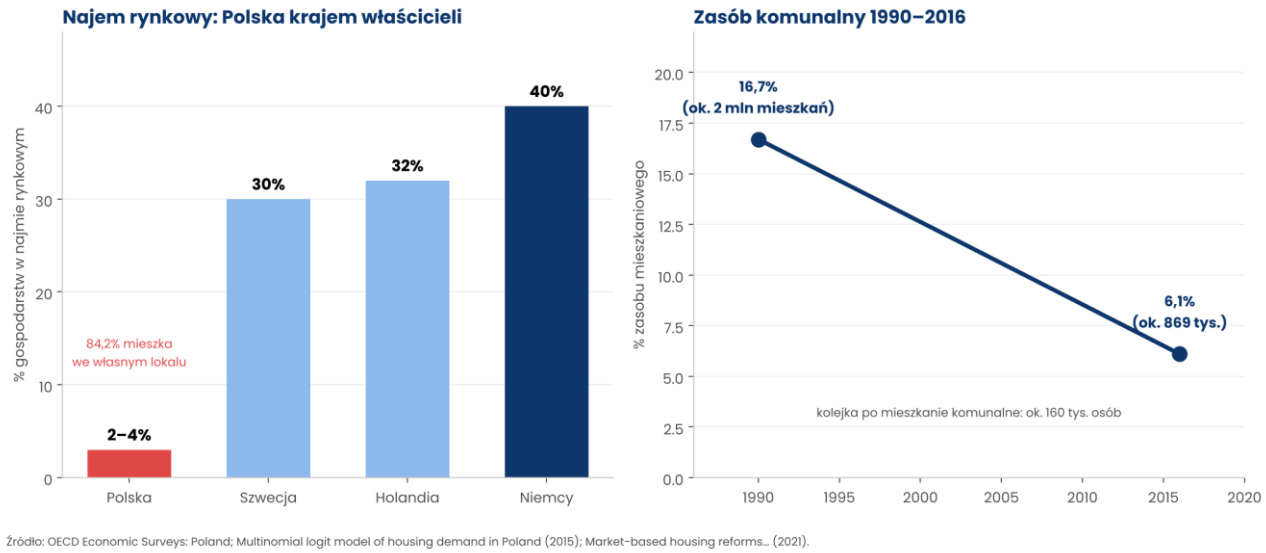

Rysunek 10. *Profil innowacyjności Polski w European Innovation Scoreboard 2025: wskaźniki najmocniejsze i najsłabsze w relacji do średniej UE (=100) oraz nakłady na B+R w relacji do PKB w latach 2023–2024. Źródło: Komisja Europejska, EIS 2025 Country Profile Poland; GUS, Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2024 r.*

Profil innowacyjności Polski jest asymetryczny. Kraj ma wysoki udział osób z wyższym wykształceniem (109% średniej UE), silne kompetencje w chmurze obliczeniowej (126,8%) i wzornictwie (139,3%). Jednocześnie zaledwie w niewielkim stopniu przekłada te zasoby na własne produkty: małe i średnie firmy wprowadzające innowacje produktowe to 28,5% średniej UE, wydatki venture capital — 20,1%, a udział zagranicznych doktorantów — 14,5%. Wskaźnik syntetyczny wynosi ok. 66% średniej UE („wschodzący innowator"). W 2024 r. nakłady na B+R spadły o 3,1% do 51,5 mld zł, a ich relacja do PKB obniżyła się z 1,56% do 1,41%.

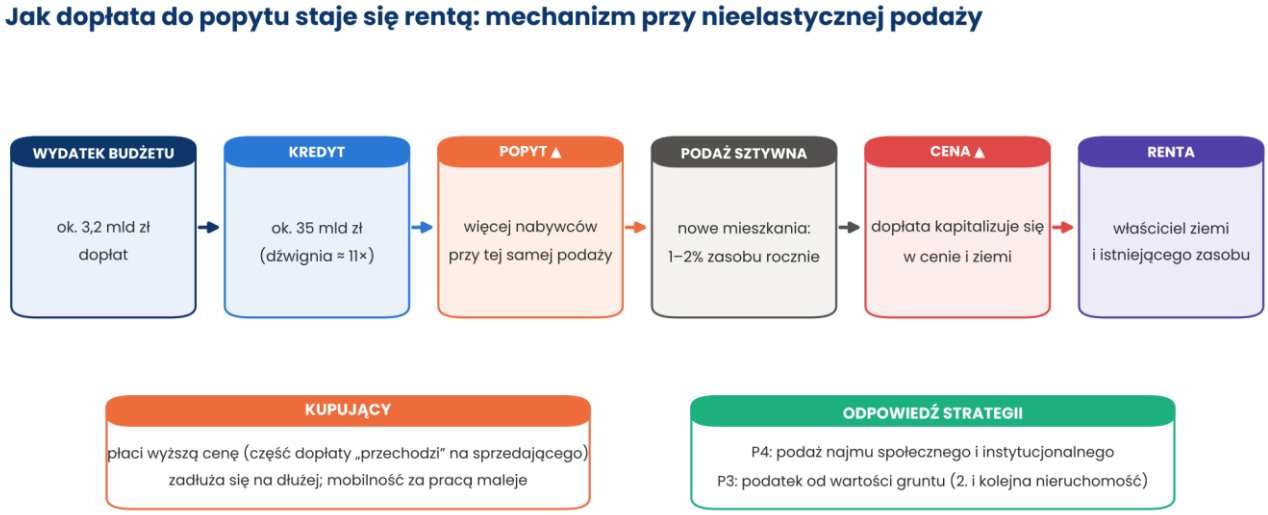
To jest **obraz klasy średniej wykształconej, ale nie sprawczej**: kapitał ludzki jest, ale nie przechodzi w produkt, skalę i własną technologię. Diagnoza z korpusu KS wskazuje dwa wąskie gardła. Pierwszym jest **bariera skali**: firma rosnąca przekracza progi, przy których jest karana podatkowo, regulacyjnie i kontrolą. Drugim jest **ryzyko regulacyjne**: tylko 9,7% firm uważa, że ustawodawca ułatwia B+R, a podatnicy nie chcą ponosić ryzyka podatkowego związanego z ulgami.

4.4. Mieszkanie i majątek: renta z niedoboru

Rysunek 11. *Struktura własności mieszkań: udział najmu rynkowego w Polsce na tle Niemiec, Szwecji i Holandii (lewy panel) oraz spadek udziału zasobu komunalnego w Polsce 1990–2016 (prawy panel). Źródło: OECD Economic Surveys: Poland; Multinomial logit model of housing demand in Poland (2015); Market-based housing reforms and the residualization of public housing (2021).*

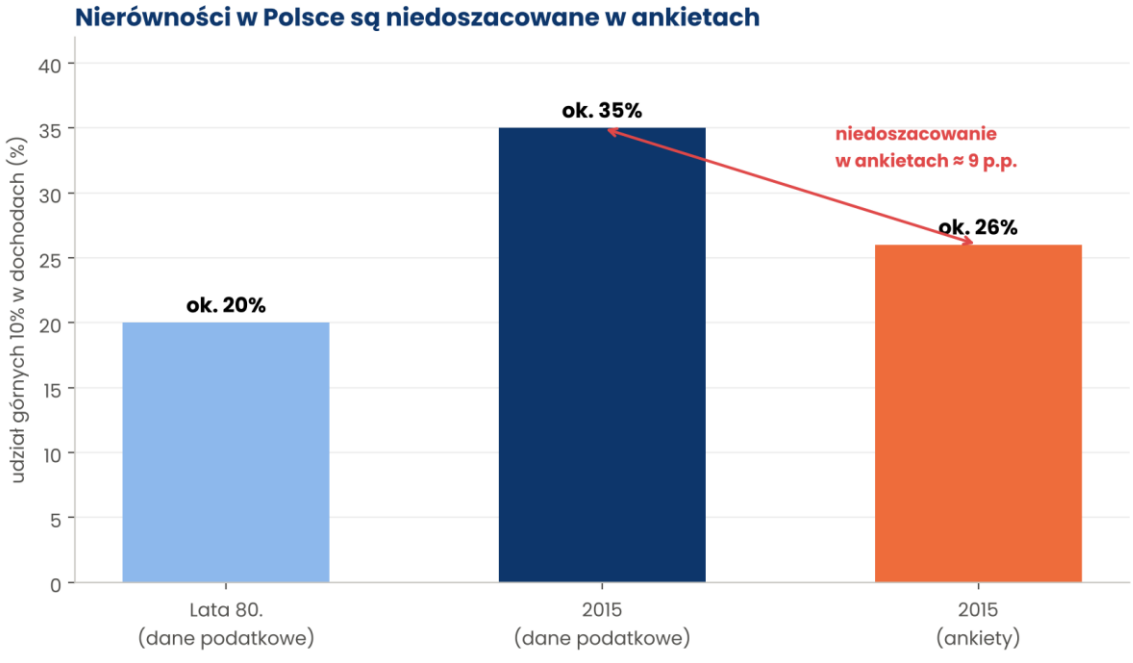
Polska jest krajem właścicieli. 84,2% ludności mieszka we własnym lokalu, a najem rynkowy obejmuje 2–4% gospodarstw, wobec 40% w Niemczech, 32% w Holandii i 30% w Szwecji. Zasób komunalny skurczył się z ok. 2 mln mieszkań (16,7% zasobu) w 1990 r. do ok. 869 tys. (6,1%) w 2016 r. Kolejka po mieszkanie komunalne wynosiła ok. 160 tys. osób. Tak struktura sprawia, że mieszkanie pełni w Polsce trzy funkcje naraz: dobra użytkowego, głównego składnika majątku gospodarstw i — dla części klasy średniej — **źródła dochodu rentowego**.

Rysunek 12. *Mechanizm kapitalizacji dopłat do popytu w cenie przy nieelastycznej podaży: od wydatku budżetu do renty właściciela ziemi i istniejącego zasobu. Źródło: Effectiveness of housing policy in Poland (2025); literatura rentier capitalism; opracowanie własne.*

Rysunek 12 pokazuje mechanizm. Około 3,2 mld zł wydatków budżetu na dopłaty uruchomiło ok. 35 mld zł kredytów, czyli dźwignię blisko jedenastokrotną. Ponieważ nowe mieszkania stanowią rocznie zaledwie 1–2% zasobu (w 2019 r. 1,1%), dodatkowy popyt nie zwiększa istotnie podaży, lecz podnosi ceny. Beneficjentem netto staje się **właściciel ziemi i istniejącego zasobu**, a nie kupujący. Kupujący płaci wyższą cenę, a podatnik — dopłatę. Polityka, która miała budować klasę średnią, wzmacnia jej segment rentowy i pogłębia podział między pokoleniem właścicieli a „generation rent".

4.5. Nierówności niedoszacowane i majątek w cieniu

Rysunek 13. *Udział 10% najlepiej zarabiających w dochodach w Polsce: dane podatkowe a dane ankietowe. Źródło: Bukowski, Novokmet, Between communism and capitalism: long-term inequality in Poland (2021); Brzeziński i in. (2019).*

Ankiety gospodarstw domowych systematycznie zaniżają nierówności, ponieważ najzamożniejsi rzadziej w nich uczestniczą i zaniżają dochody z kapitału. Według danych podatkowych udział górnych 10% w dochodach wzrósł z ok. 20% w latach 80. do ok. 35% w 2015 r., podczas gdy ankiety pokazują ok. 26%. Dla strategii ma to znaczenie podwójne. Po pierwsze, środek rozkładu jest węższy i bardziej ściśnięty, niż sugeruje statystyka dochodowa. Po drugie, **dekompozycja dochodu na pracę, kapitał i rentę wymaga danych podatkowych i majątkowych**, a nie tylko ankiet. Dlatego ISKS (P1) opiera się na połączeniu danych PIT, NBP i rejestrów.

Od 2023 r. polskie prawo przewiduje nowy instrument transmisji majątku, czyli **fundację rodzinną** (Dz.U. 2023 poz. 326). Sama w sobie jest ona neutralna i może służyć sukcesji firm rodzinnych. Staje się jednak instrumentem renty, jeżeli preferencje podatkowe nie są powiązane z warunkiem reinwestycji w działalność produktywną. Strategia postuluje taki warunek (P3).

4.6. Mobilność: jednorazowa fala i jej koniec

Polska przeszła po 1989 r. jedną z największych fal mobilności strukturalnej w Europie. Według POLPAN 25,3% osób doświadczyło awansu, a 9,6% degradacji. Zawody specjalistyczne niemal się podwoiły. Był to jednak efekt jednorazowy: zmiana struktury gospodarki z przemysłowo-rolniczej na usługową wymusiła przepływ ludzi niezależnie od otwartości systemu. Kolejna fala, związana z AI i automatyzacją, może mieć odwrotny kierunek, czyli **degradację części rutynowej klasy średniej**, jeżeli państwo nie zbuduje kanałów mobilności wymiennej.

Sygnały zamykania się kanałów są widoczne już dziś: wyścig o pozycję w szkole (62% uczniów z płatnymi korepetycjami), rosnąca rola pochodzenia w zawodach kreatywnych, zależność sukcesu przedsiębiorczego od klasy pochodzenia i mieszkanie jako bariera mobilności przestrzennej (niski najem utrudnia przeprowadzkę za pracą). Badania postrzegania nierówności pokazują jednocześnie, że Europejczycy są **zbyt pesymistyczni** co do mobilności. Pesymizm ten sam obniża wiarę w merytokrację i podnosi poparcie dla redystrybucji statusowej zamiast inwestycji w sprawczość.

4.7. Patologie systemowe: dlaczego dobre intencje nie wystarczą

Dane układają się w sześć patologii systemowych. Każda z nich jest awarią innego ogniwa pętli sterowania państwem, dlatego żadnej nie da się usunąć jedną ustawą.

1. **Pomiar wielkości zamiast składu.** Statystyka publiczna mierzy, ile jest klasy średniej, a nie skąd pochodzi jej dochód. Receptor państwa nie widzi przesunięcia od pracy ku rencie.
2. **Nagroda za formę, nie za ryzyko.** Różnice klina podatkowo-składkowego nagradzają formę zatrudnienia, a nie realne ryzyko, zatrudnianie innych i inwestycje.
3. **Dopłata do popytu przy sztywnej podaży.** Polityka mieszkaniowa kapitalizuje się w cenie ziemi i istniejącego zasobu, wzmacniając segment rentowy.
4. **Kara za skalę.** Progi podatkowe, regulacyjne i kontrolne sprawiają, że firmie bardziej opłaca się pozostać małą niż rosnąć.

5. **Procedura bez właściciela wyniku.** Władza proceduralna w administracji i zawodach regulowanych nie jest powiązana z miernikiem rezultatu i konsekwencją.
6. **Zamykanie kanałów awansu.** Sprawczość staje się dziedziczna: kapitał kulturowy, korepetycje, sieci i mieszkanie przenoszą pozycję między pokoleniami silniej niż kompetencja.

> **WNIOSEK Z DIAGNOZY**
>
> Polska klasa średnia jest liczna, wykształcona i zamożniejsza niż kiedykolwiek, ale jej sprawczość jest ograniczana przez reguły, które nagradzają formę, aktywa i procedurę. To dobra wiadomość: reguły można zmienić szybciej niż strukturę społeczną. Zła wiadomość brzmi tak: okno czasowe jest krótkie, bo automatyzacja AI zacznie przesuwać rutynową klasę średnią w dół wcześniej niż obecne bodźce przesuną ją w górę.

5. Rozważanie główne: które segmenty zwiększają zdolności państwa

Rozdział odpowiada na pytanie naczelne publikacji: **które segmenty klasy średniej realnie zwiększają zdolności państwa, produktywność, suwerenność technologiczną i odporność społeczną, a które koncentrują renty, władzę proceduralną lub korzyści bez ponoszenia ryzyka i odpowiedzialności?** Odpowiedź jest mniej wygodna niż etykiety, ale bardziej użyteczna. Żaden segment nie jest w całości sprawczy ani w całości rentowy. Każdy ma swój biegun sprawczy i swój biegun rentowy, a o tym, który przeważa, decydują reguły.

5.1. Metoda: dwa testy i ocena ekspercka

Każdy z dziewięciu segmentów opisywanych w literaturze (typologia z kwerendy KS: sprawczy/przedsiębiorczy, kreatywny, urzędniczy, statusowy, rentierski, ekstraktywny, menedżerski, ekspercki, cyfrowy) poddano dwóm testom.

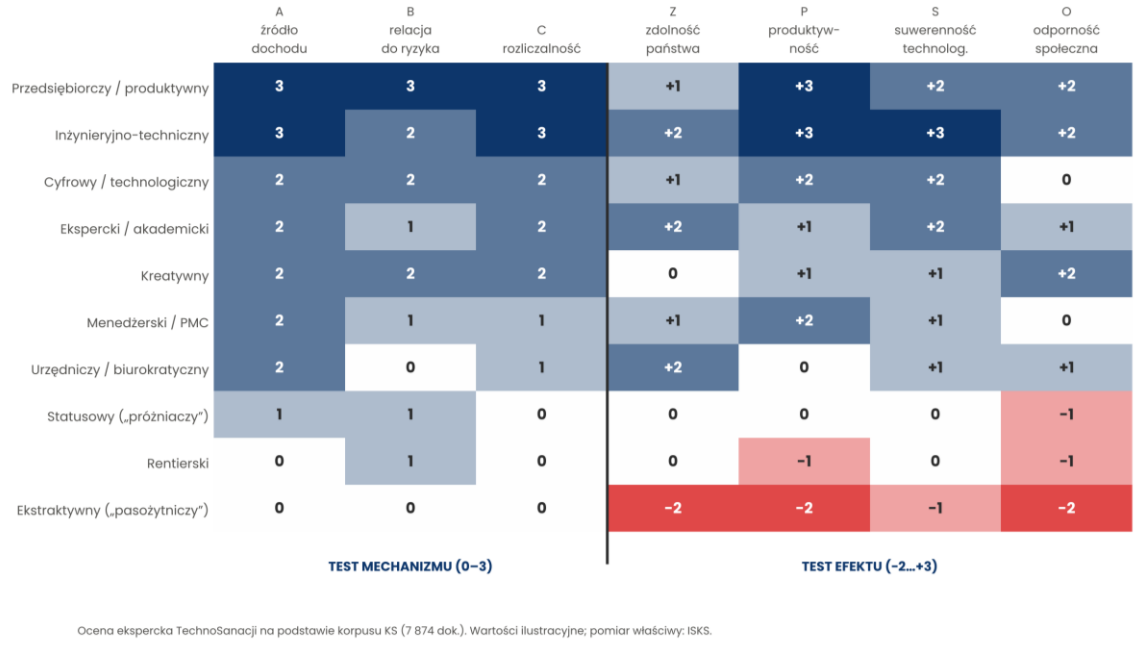
- **Test mechanizmu** określa typowe położenie segmentu na osiach A (źródło dochodu), B (relacja do ryzyka) i C (rozliczalność). Skala 0–3: 0 oznacza biegun rentowy, 3 — sprawczy.
- **Test efektu** ocenia typowy wkład segmentu w cztery cele państwa: Z (zdolność państwa), P (produktywność), S (suwerenność technologiczna), O (odporność społeczna). Skala od −2 (wkład ujemny) do +3 (wkład silnie dodatni).

Oceny mają charakter ekspercki i ilustracyjny. Są syntezą ustaleń korpusu KS i dokumentów programowych TechnoSanacji, a nie pomiarem statystycznym. Ich zadaniem jest uporządkowanie dyskusji i wskazanie, gdzie państwo powinno mierzyć. Pomiar właściwy zapewni ISKS (rozdział 16).

5.2. Macierz segmentów

Segment	Biegun sprawczy (gdzie tworzy wartość)	Biegun rentowy (gdzie przechwytuje)	A	B	C	Z	P	S	O
Przedsiębiorczy / produktywny	firma rosnąca, eksportująca, z B+R, zatrudniająca	fałszywe samozatrudnienie, optymalizacja formy	3	3	3	1	3	2	2
Inżynieryjno-techniczny	wdrożenia, utrzymanie infrastruktury, integracja robotów	brak (niska ekspozycja na rentę), ryzyko odpływu	3	2	3	2	3	3	2
Cyfrowy / technologiczny	budowa własnych technologii i produktów	pośrednictwo platformowe, prowizja od transakcji	2	2	2	1	2	2	0
Ekspercki / akademicki	wiedza wdrożona, B+R, doradztwo rozliczane wynikiem	kredencjalizm: dyplom jako licencja	2	1	2	2	1	2	1
Kreatywny	twórczość na otwartym rynku, wzornictwo	reprodukcja przez pochodzenie (dostęp zamiast talentu)	2	2	2	0	1	1	2
Menedżerski / PMC	zarządzanie podnoszące produktywność	premia bez ryzyka, ochrona stanowisk	2	1	1	1	2	1	0
Urzędniczy / biurokratyczny	biurokracja weberowska z merytorycznym naborem	„sludge”, upolitycznienie, procedura zamiast wyniku	2	0	1	2	0	1	1
Statusowy („próżniaczy”)	brak typowego bieguna sprawczego	konsumpcja pozycyjna, sygnał zamiast wkładu	1	1	0	0	0	0	−1
Rentierski	inwestycja w nową podaż (rzadko)	dochód z niedoboru: mieszkania, ziemia, licencje	0	1	0	0	−1	0	−1
Ekstraktywny („pasożytniczy”)	brak	przechwycenie regulacji, klientelizm, „drzwi obrotowe”	0	0	0	−2	−2	−1	−2

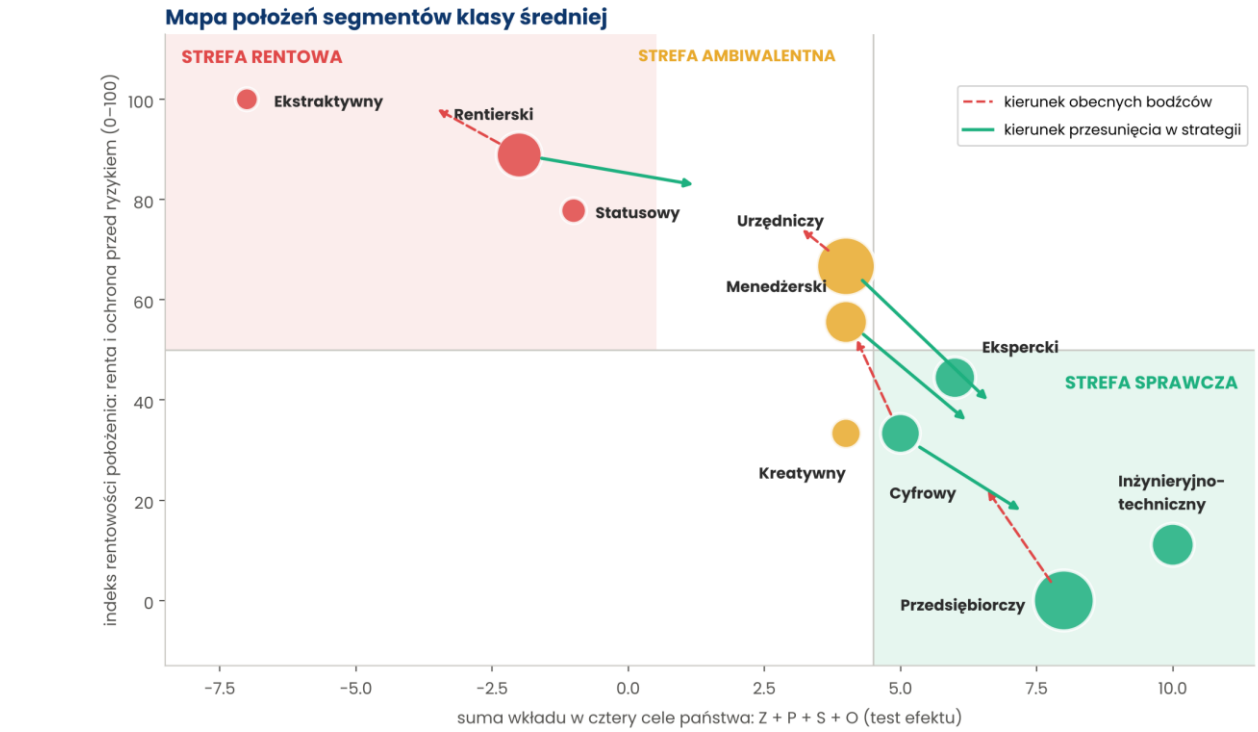
Segment inżynieryjno-techniczny dodano do typologii z kwerendy, ponieważ w polskiej literaturze o klasie średniej jest niedoreprezentowany, a ma kluczowe znaczenie dla suwerenności technologicznej i reindustrializacji. Pomijanie go sprawia, że debata o klasie średniej staje się debatą o zawodach biurowych.

Ocena ekspercka TechnoSanacji na podstawie korpusu KS (7 874 dok.). Wartości ilustracyjne; pomiar właściwy: ISKS.

Rysunek 14. *Macierz segmentów klasy średniej: test mechanizmu (osie A–B–C, skala 0–3) i test efektu (Z, P, S, O, skala od −2 do +3). Ocena ekspercka TechnoSanacji na podstawie korpusu KS.*

5.3. Mapa położeń: wkład w zdolności a udział renty

Ocena ekspercka TechnoSanacji. Wielkość koła — szacunkowa liczebność segmentu (ilustracyjnie).

Rysunek 15. *Mapa położeń segmentów: suma wkładu w cztery cele państwa (oś pozioma) a udział dochodu z renty i ochrony przed ryzykiem (oś pionowa). Wielkość koła odpowiada szacunkowej liczebności segmentu. Ocena ekspercka TechnoSanacji.*

Rysunek 15 przedstawia segmenty w dwóch wymiarach. Na osi poziomej zaznaczono sumę wkładu w cztery cele państwa (test efektu), a na osi pionowej — szacunkowy udział renty i ochrony przed ryzykiem w dochodzie segmentu (odwrotność testu mechanizmu). Prawa dolna ćwiartka to **strefa sprawcza**: segmenty o wysokim wkładzie i niskim udziale renty. Znalazły się w niej segment inżynieryjno-techniczny, przedsiębiorczy w biegunie skalującym i ekspercki w biegunie wdrożeniowym. Lewa górna ćwiartka to **strefa rentowa**: segment rentierski i ekstraktywny. Środek mapy zajmują segmenty **ambiwalentne**, czyli urzędniczy, menedżerski, cyfrowy i kreatywny. O ich ostatecznym położeniu decydują reguły rozliczalności, a nie cechy samego zawodu.

Najważniejsza obserwacja dotyczy strzałek. Pokazują one kierunek, w którym przesuwają segment **obecne bodźce** państwa. Arbitraż form pracy przesuwa część segmentu przedsiębiorczego i cyfrowego ku górze mapy. Polityka mieszkaniowa wzmacnia segment rentierski. Brak kontraktu wyniku w administracji utrzymuje segment urzędniczy w położeniu proceduralnym. Strategia odwraca te strzałki.

5.4. Segmenty, które zwiększają zdolności państwa

Przedsiębiorcy skalujący i eksportujący. Najsilniejszy wkład w produktywność i odporność mają firmy, które rosną: przechodzą z kategorii mikro do małych i średnich, eksportują, prowadzą B+R i zatrudniają innych. W Polsce stanowią one mniejszość wśród formalnych przedsiębiorców. Ich wkład w zdolność państwa jest umiarkowany. Rośnie jednak, gdy państwo traktuje je jako partnerów w zamówieniach przedkomercyjnych i misjach. Kluczową barierą jest **kara za skalę** (P7).

Inżynierowie, technicy i integratorzy systemów. Segment ten utrzymuje infrastrukturę krytyczną, wdraża automatyzację, integruje roboty i systemy energetyczne. Ma najwyższy wkład w suwerenność technologiczną i najniższą ekspozycję na rentę. Jego głównym ryzykiem jest **odpływ**: za granicę, do pośrednictwa platformowego albo do położeń proceduralnych lepiej płatnych w administracji. W erze robotów autonomicznych segment ten staje się rdzeniem reindustrializacji.

Eksperci i badacze wdrożeniowi. Wiedza zamieniona w produkt, technologię lub lepszą decyzję publiczną zwiększa wszystkie cztery cele. Warunkiem jest rozliczenie z wdrożenia, a nie wyłącznie z publikacji czy tytułów. Strategia wspiera przejście od kredencjałów do portfolio wyników.

Urzędnicy z merytorycznym naborem i kontraktem wyniku. Korpus KS wspiera tezę, że biurokracja weberowska (merytoryczny nabór, przewidywalność, bezstronność) jest warunkiem zdolności państwa. Urzędnik, który jest „właścicielem sprawy” z miernikiem rezultatu, należy do klasy sprawczej. Dysponuje bowiem ryzykiem decyzyjnym i odpowiada za wynik.

Profesjonaliści ochrony zdrowia, edukacji i opieki rozliczani z efektu. Lekarze, pielęgniarki, nauczyciele i opiekunowie o wysokich kompetencjach tworzą kapitał odporności społecznej. Ich położenie jest sprawcze wtedy, gdy wynagrodzenie i awans zależą od jakości efektu (zdrowia, kompetencji uczniów), a nie od samego niedoboru specjalistów.

Seniorzy-mentorzy i eksperci 55+. W modelu zespołów 2G senior odpowiada za standard, ciągłość i test konsekwencji. Jest to położenie sprawcze o wysokim wkładzie w odporność społeczną i zdolność państwa, a zarazem odpowiedź na presję demograficzną.

Orkiestratorzy ery AI. Najnowsza warstwa klasy sprawczej, opisana w Manifeście TechnoSanacji 2.0: inżynierka zakładająca firmę robotyczną, lekarz budujący narzędzie diagnostyczne, rolnik prowadzący gospodarstwo z pomocą czujników i dronów, rzemieślnik sprzedający na cały świat, nauczycielka tworząca własne laboratorium kompetencji. Jej cechą wspólną jest połączenie czterech zasobów: wiedzy dziedzinowej, danych, agentów AI i osobistej odpowiedzialności.

5.5. Segmenty, które koncentrują renty i władzę proceduralną

Rentierzy niedoboru. Gospodarstwa i podmioty, których dochód rośnie dzięki niedoborowi mieszkań, gruntów lub licencji, a nie dzięki nowemu wkładowi. W Polsce typowym przypadkiem jest gospodarstwo klasy średniej z drugim lub kolejnym mieszkaniem na wynajem w warunkach sztywnej podaży. Ich zachowanie jest racjonalne, a rentowość wynika z reguł (dopłaty do popytu, niski podatek od nieruchomości oderwany od wartości). Strategia nie karze tej grupy. Zmienia relację opłacalności między inwestycją w nową podaż a utrzymywaniem niedoboru (P3, P4).

Posiadacze renty licencyjnej i korporacyjnej. Zawody regulowane chronią jakość, ale bariery wejścia mogą też chronić dochody. Dyrektywa 2018/958 wymaga testu proporcjonalności przed nowymi regulacjami zawodu, lecz Polska nie przegląda systematycznie istniejących regulacji. Licencja zawodowa bez okresowej weryfikacji kompetencji i bez otwartej ścieżki wejścia jest podręcznikową rentą klasy średniej.

Pośrednicy platformowi. W gospodarce platform część segmentu cyfrowego czerpie dochód z prowizji od transakcji (2,5–10% wolumenu w badanych przypadkach), a nie z tworzenia produktu. Pośrednictwo nie jest z definicji renta: dostarcza dopasowania i zaufania. Staje się nią, gdy opiera się na efekcie sieciowym zamykającym rynek. Dla Polski większe ryzyko stanowi to, że to zagraniczne platformy przechwytują marżę od krajowych usługodawców.

Menedżerowie premii bez ryzyka. Część segmentu menedżerskiego otrzymuje wynagrodzenie zmienne niezależne od wyniku albo chronione przed jego konsekwencjami. W spółkach Skarbu Państwa łączy się to z upolitycznieniem powołań. W korpusie KS firmy powiązane politycznie rosną o 1,66 p.p. rocznie wolniej.

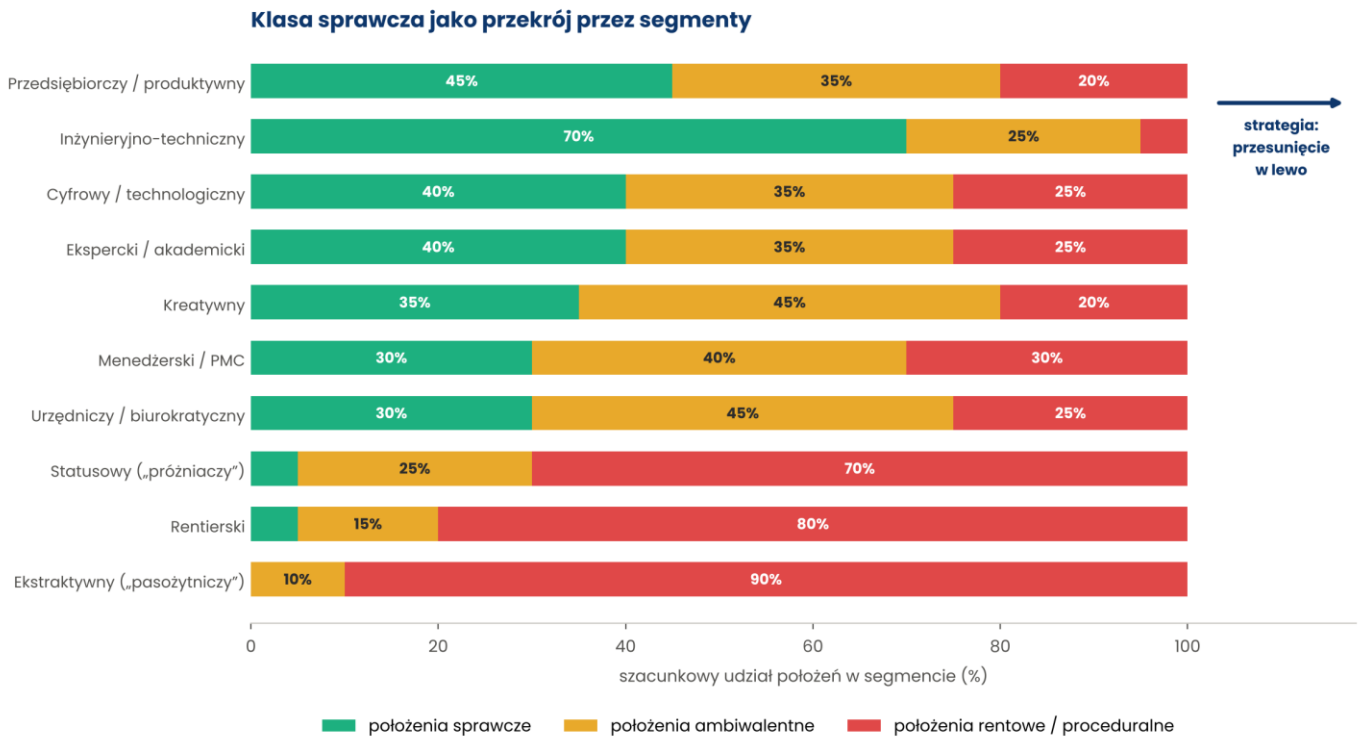
Kredencjaliści. Dyplom i tytuł jako licencja dostępu do stanowisk, ekspertyz i grantów bez rozliczenia z wdrożenia. Kredencjalizm jest szczególnie groźny w erze AI, ponieważ narzędzia generatywne obniżają wartość wiedzy deklaratywnej, a podnoszą wartość zdolności wdrożeniowej.

Węzły przechwycenia regulacji. Najbardziej szkodliwe położenia nie tworzą osobnej klasy, lecz sieć: lobbysta, urzędnik, ekspert i beneficjent połączeni „drzwiami obrotowymi” i asymetrią informacji. Ich cechą rozpoznawczą jest to, że zyskują na regulacji, którą współtworzą. Lekarstwem jest jawność: ślad legislacyjny, rejestr kontaktów i karencja.

Konsumpcja statusowa. Segment „próżniaczy” w sensie Veblena ma w Polsce mniejsze znaczenie gospodarcze niż renta mieszkaniowa. Ma jednak znaczenie kulturowe: wzorce konsumpcji pozycyjnej przesuwają aspiracje młodych od tworzenia ku sygnalizowaniu statusu (rozdział 8).

5.6. Segmenty ambiwalentne: ta sama osoba w dwóch położeniach

Najważniejszym wnioskiem rozważania jest to, że **granica między sprawczością a rentą przebiega w poprzek ludzi, a nie między nimi**. Programista na umowie B2B może jednocześnie tworzyć produkt (położenie sprawcze) i korzystać z arbitrażu podatkowego (położenie rentowe). Inżynierka prowadząca firmę eksportową może mieć drugie mieszkanie na wynajem. Lekarz może być wybitnym klinicystą w szpitalu publicznym i jednocześnie korzystać z renty niedoboru w praktyce prywatnej. Profesor może kierować zespołem wdrażającym technologię i jednocześnie chronić rentę kredencjalną w procedurach awansowych.

Rysunek 16. *Klasa sprawcza jako przekrój przez segmenty: szacunkowy udział położeń sprawczych, ambiwalentnych i rentowych w każdym segmencie oraz kierunek przesunięcia, który ma wywołać strategia. Ocena ekspercka TechnoSanacji.*

Z tego wynika zasada projektowania polityki: **strategia nie zwraca się do grup, lecz do położeń**. Nie mówi „lekarzom”, „urzędnikom” czy „właścicielom mieszkań”, że są problemem. Mówi, że każde położenie oparte na wkładzie, ryzyku i rozliczeniu będzie nagradzane bardziej niż położenie oparte na niedoborze, ochronie i procedurze. Większość ludzi w każdym segmencie ma interes w takiej zmianie, ponieważ ich dochody w większości pochodzą z pracy. To jest polityczna podstawa sojuszu klasy sprawczej.

5.7. Odpowiedź na pytanie naczelne

> **ODPOWIEDŹ NA PYTANIE NACZELNE**
>
> **Zdolności państwa, produktywność, suwerenność technologiczną i odporność społeczną zwiększają:** przedsiębiorcy skalujący i eksportujący; inżynierowie, technicy i integratorzy systemów autonomicznych; eksperci i badacze rozliczani z wdrożenia; urzędnicy z merytorycznym naborem i kontraktem wyniku; profesjonaliści zdrowia, edukacji i opieki rozliczani z efektu; seniorzy-mentorzy w zespołach dwupokoleniowych oraz orkiestratorzy ery AI łączący wiedzę dziedzinową, dane, agentów i odpowiedzialność.
>
> **Renty, władzę proceduralną i korzyści bez ryzyka koncentrują:** położenia oparte na dochodzie z niedoboru (mieszkania, grunty, licencje), na arbitrażu formy zatrudnienia, na premii bez ekspozycji na wynik, na kredencjałach bez wdrożenia, na pośrednictwie zamykającym rynek oraz węzły przechwycenia regulacji.
>
> **Decydujące jest to, że** granica przebiega w poprzek segmentów i ludzi. Państwo zmienia proporcję, gdy zmienia reguły: neutralizuje arbitraż form pracy, opodatkowuje rentę gruntową zamiast pracy, buduje podaż mieszkań, poddaje zawody testowi proporcjonalności, wiąże władzę proceduralną z wynikiem i otwiera kanały awansu.

6. Analiza geopolityczna

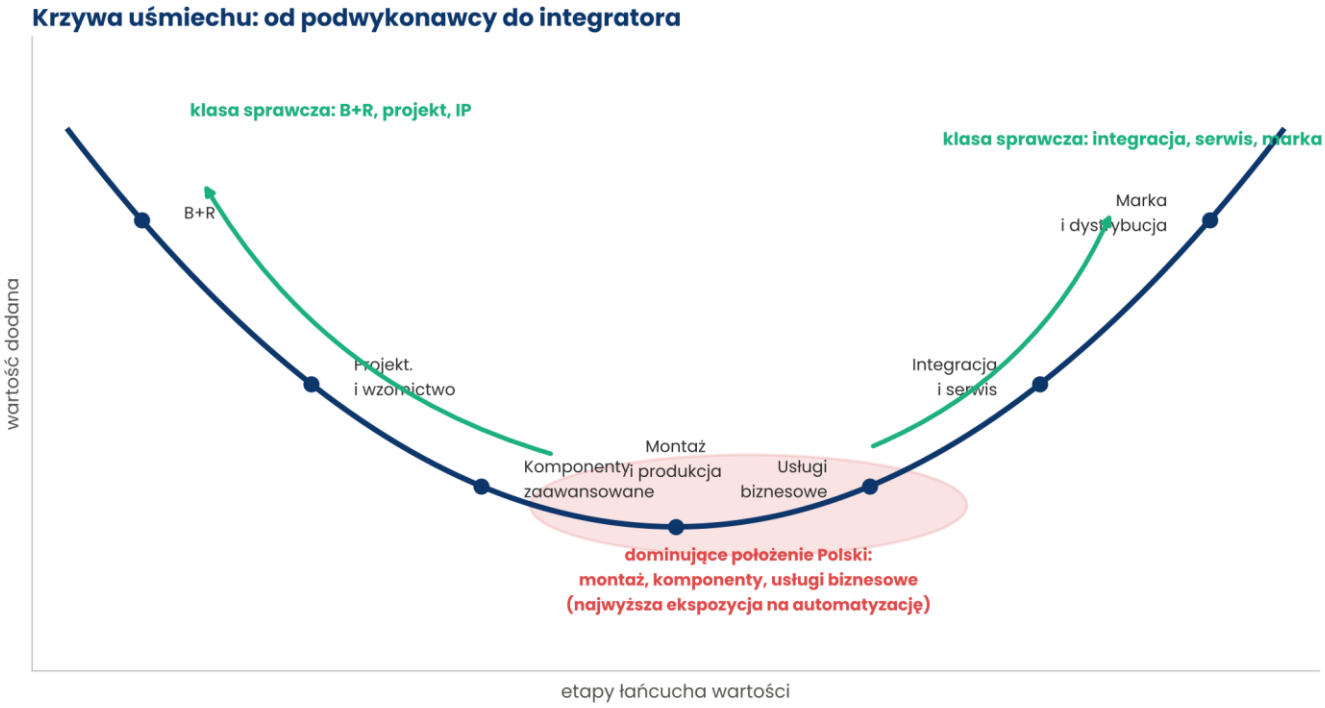
6.1. Klasa sprawcza jako zasób potęgi

Świat wszedł w erę wielobiegunowej rywalizacji mocarstw, w której **technologia stała się osią potęgi**. Sztuczna inteligencja, moc obliczeniowa, półprzewodniki, kosmos, cyberprzestrzeń i biotechnologia decydują o hierarchii państw (destylat Geopolitics, Narodowa Strategia TechnoRepubliki Polskiej). Geoekonomia wróciła jako pole walki. Sankcje, kontrola eksportu, wąskie gardła technologiczne i instrumentalizacja energii, surowców i migracji są narzędziami presji. W takim środowisku skład klasy średniej przestaje być kwestią wyłącznie wewnętrzną. Jest **parametrem siły państwa**.

Mechanizm jest prosty. Państwo średniej wielkości nie wygra rywalizacji skalą kapitału ani rynku. Może ją wygrać szybkością pętli i jakością ludzi, którzy potrafią budować, integrować, utrzymywać i bronić technologii. Wojna w Ukrainie pokazała, że o przewadze na polu walki decydują w dużej mierze małe zespoły inżynierów, programistów i operatorów zdolnych do iteracji w rytmie tygodni, a nie hierarchiczne struktury zamówień w rytmie lat. To jest geopolityczna definicja klasy sprawczej: **zasób, który pozwala państwu działać szybciej niż przeciwnik i taniej niż sojusznik**.

Wymiar siły - formuła Cyberkulturowej Wizji	Wkład klasy sprawczej	Skutek dominacji położeń rentowych
Ochrona (hard power)	inżynierowie i przedsiębiorcy dual-use, produkcja dronów i amunicji, utrzymanie infrastruktury krytycznej	zależność od importu zdolności; przemysł obronny jako odbiorca zamówień bez własnej IP
Przyciąganie (soft power)	marka polskiej technologii, atrakcyjność dla talentów i diaspory	wizerunek kraju taniej pracy i spekulacji nieruchomościami
Integracja (smart power)	zdolność łączenia zasobów publicznych i prywatnych w misje	silosy, rent-seeking, przechwycenie regulacji
Prawomocność (moral power)	zaufanie do państwa, które nagradza wkład	resentyment, populizm statusowy, „wojna pokoleń”

6.2. Polska w łańcuchach wartości: od podwykonawcy do integratora

Rysunek 17. *Krzywa uśmiechu łańcucha wartości: położenie Polski w fazach o niskiej wartości dodanej (montaż, usługi biznesowe) i kierunek przesunięcia ku fazom B+R, projektowania, integracji i serwisu. Opracowanie własne na podstawie literatury GVC (Timmer i in. 2014; korpus KS K14).*

Polski przemysł jest silnie zorientowany na rynki Europy Zachodniej i zintegrowany z jej łańcuchami dostaw. Cztery regiony (śląskie, dolnośląskie, wielkopolskie i podkarpackie) skupiają 68% zatrudnienia w przemyśle motoryzacyjnym. Model ten zbudował masową klasę średnią techniczną i menedżerską. Ulokował ją jednak w **fazach środkowych krzywej uśmiechu**: w montażu, produkcji komponentów i usługach biznesowych, gdzie wartość dodana jest najniższa, a ekspozycja na automatyzację najwyższa. Literatura GVC pokazuje, że fragmentacja produkcji przesuwa wartość dodaną ku kapitałowi i pracy wysokokwalifikowanej, czyli na krańce krzywej: do B+R, projektowania, marki, integracji i serwisu.

Przesunięcie Polski z położenia podwykonawcy do położenia integratora jest więc tożsame z przesunięciem klasy średniej z położeń rutynowych do sprawczych. To nie dwie polityki, lecz jedna. Program Konkurencyjnej Gospodarki (dokument 21) opisuje stronę przemysłową tej zmiany. Niniejsza strategia opisuje jej stronę społeczną: kto ma zająć nowe położenia i jakie bariery mu w tym przeszkadzają.

6.3. Rywalizacja o talenty i przepływy ludzi

Klasa sprawcza jest najbardziej mobilną częścią społeczeństwa. Polska doświadczyła po 2004 r. jednej z największych fal emigracji zarobkowej we współczesnej Europie. W latach 2018–2023 przybywało długookresowych emigrantów czasowych w Holandii (+33,4%), Szwajcarii (+37,8%) i Norwegii (+9,3%). Jednocześnie Polska stała się krajem imigracji. W badaniach z Wrocławia blisko jedna trzecia migrantów z wyższym wykształceniem pracowała na stanowiskach niskokwalifikowanych, a w innym badaniu ponad 70% migrantów z Ukrainy wykonywało pracę niezwiązaną z wykształceniem. Oznacza to **marnotrawstwo kapitału sprawczego** po obu stronach bilansu: odpływ własnych talentów i niewykorzystanie talentów przyjezdnych.

W erze AI rywalizacja o ludzi się zaostrza. Mocarstwa technologiczne prowadzą aktywne polityki przyciągania talentów AI, bio i inżynierskich. Państwo, które nie mierzy własnej klasy sprawczej, nie wie nawet, ile jej traci. Strategia AI dla bezpieczeństwa Polski traktuje talenty AI i cyber jako infrastrukturę krytyczną. Niniejsza strategia rozszerza tę logikę na całą klasę sprawczą i postuluje włączenie do ISKS salda przepływów: odpływów, powrotów i imigracji wysokokwalifikowanej.

6.4. Warianty strategiczne zależne od otoczenia

Narodowa Strategia TechnoRepubliki Polskiej przewiduje cztery warianty otoczenia (W1–W4) i wymaga, by strategie dziedzinowe zachowywały cele w każdym z nich. Dla stratyfikacji klasy sprawczej oznacza to następujące priorytety.

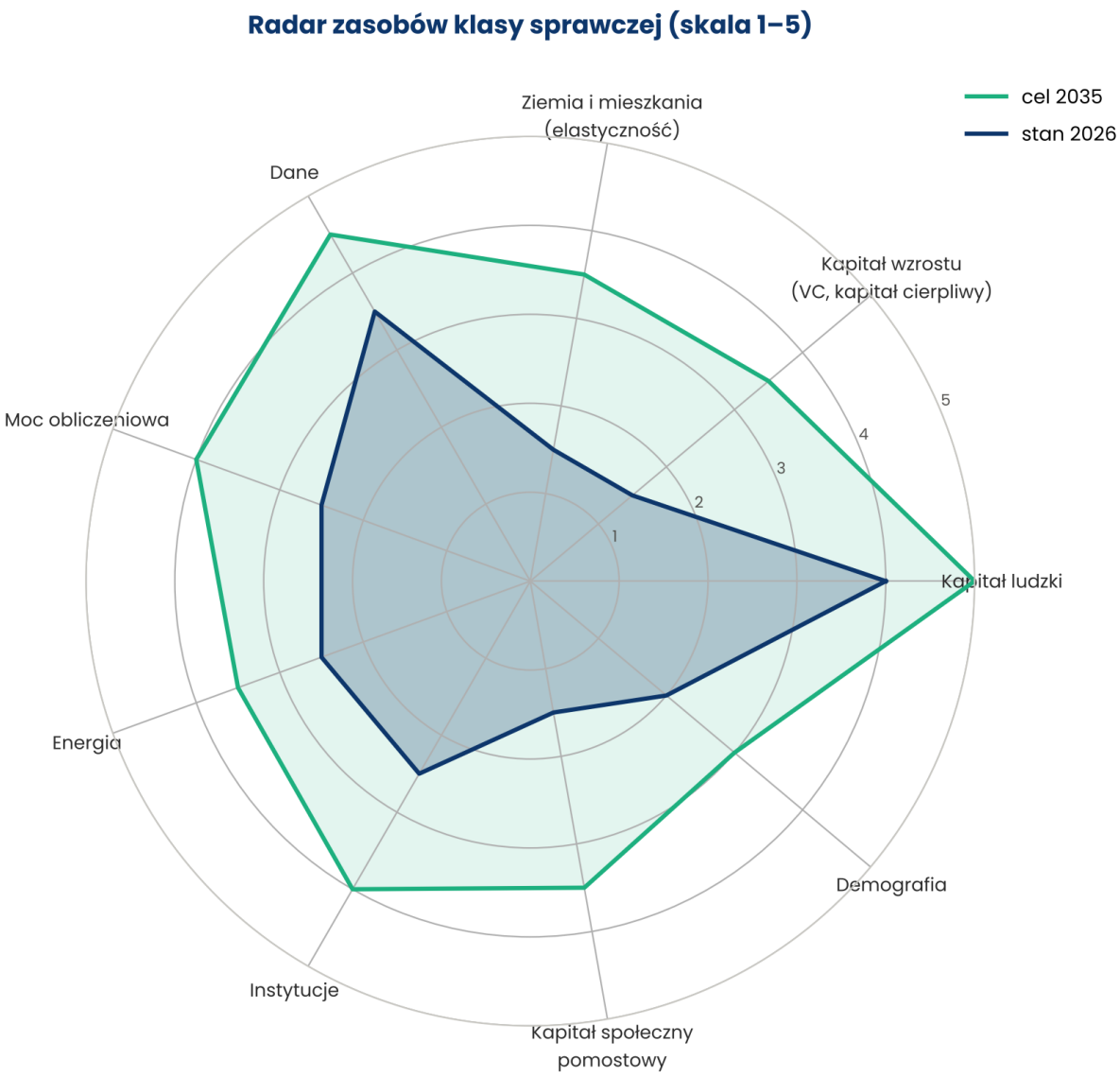
Wariant otoczenia	Charakterystyka	Priorytet polityki stratyfikacji
W1 — stabilny sojusz, integracja UE	dostęp do rynku, kapitału i technologii UE; konkurencja o talenty wewnątrz UE	przejście z podwykonawstwa do integracji; kapitał wzrostu; zatrzymanie talentów
W2 — rozluźnienie gwarancji, autonomia zdolnościowa	rosnące wydatki obronne, presja na krajowy przemysł	klasa sprawcza dual-use; inżynierowie i technicy jako rezerwa zdolności; zamówienia przedkomercyjne
W3 — fragmentacja gospodarcza, wojny handlowe	przerwane łańcuchy dostaw, friend-shoring	integratorzy i serwis; krajowy komponent; lokalna odporność; renta z niedoboru rośnie, więc podaż jest krytyczna
W4 — konflikt na wschodniej flance	mobilizacja, presja na infrastrukturę, migracje	klasa sprawcza jako kręgosłup odporności cywilnej; seniorzy-eksperci; ochrona przed spekulacją w kryzysie

W każdym wariancie stała pozostaje ta sama reguła. Im większy udział położeń sprawczych w klasie średniej, tym niższy koszt przełączania się państwa między wariantami. Klasa rentowa jest sztywna: broni swoich aktywów niezależnie od zmiany otoczenia. Klasa sprawcza jest elastyczna: przenosi kompetencje tam, gdzie są potrzebne.

7. Analiza zasobowa

Analiza zasobowa pyta, czym Polska dysponuje, aby zbudować liczną klasę sprawczą, i co jest wąskim gardłem. Zastosowano podejście VRIO (wartość, rzadkość, trudność imitacji, organizacja) w uproszczonej postaci: dla każdego zasobu oceniono stan wyjściowy, główne ograniczenie i dźwignię polityki.

Zasób	Stan wyjściowy	Główne ograniczenie	Dźwignia polityki
Kapitał ludzki	wysoki udział wykształcenia wyższego (109% śr. UE), silne kompetencje IT	niska konwersja na własne produkty; odpływ; kredencjalizm	portfolio wyników, mikrokwalifikacje, zespoły 2G, powroty diaspory
Kapitał finansowy	rosnące oszczędności gospodarstw, ulokowane głównie w mieszkaniach	VC na poziomie 20% śr. UE; brak kapitału wzrostu	przekierowanie oszczędności z mieszkań do inwestycji produktywnych; fundusze kapitału cierpliwego
Ziemia i mieszkania	84% własności, niski najem, mały zasób publiczny	sztywna podaż; renta z niedoboru; bariera mobilności	podaż najmu społecznego i instytucjonalnego; podatek od wartości gruntu
Dane	rejestry publiczne, rosnąca cyfryzacja	rozproszenie; brak połączenia danych dochodowych i majątkowych	ISKS na połączonych danych PIT, NBP, ZUS, rejestrów z ochroną prywatności
Moc obliczeniowa (compute)	fabryki AI, centra danych, polskie modele językowe (PLLuM, Bielik)	dostęp dla małych podmiotów ograniczony kosztem	Konto Sprawczości Ery AI: kredyty obliczeniowe dla orkiestratorów
Energia	transformacja w toku, wysoki udział węgla	koszt energii dla przemysłu i centrów danych	Doktryna Energetyczna; prosument; lokalne bilansowanie
Instytucje	rama prawna lobbingu, sygnalistów, służby cywilnej	słabe zęby: brak śladu legislacyjnego, testu proporcjonalności, kontraktu wyniku	P5, P6; controlling cybernetyczny
Kapitał społeczny	niskie zaufanie uogólnione, silne więzi rodzinne	dominacja więzi wiążących nad pomostowymi	Kluby TechnoSanacji, Program 2G, zespoły międzysektorowe
Demografia	starzenie się; rosnąca grupa aktywnych seniorów; imigracja	presja fiskalna; marnotrawstwo kwalifikacji migrantów	Aktywny Seniorat, uznawanie kwalifikacji, Korpus Mentorów

Rysunek 18. *Radar zasobów klasy sprawczej: ocena stanu wyjściowego (2026) i stanu docelowego (2035) w dziewięciu wymiarach, skala 1–5. Ocena ekspercka TechnoSanacji.*

Rysunek 18 pokazuje profil zasobowy jako radar. Najmocniejszymi zasobami są kapitał ludzki i dane. Najsłabszymi są kapitał finansowy wysokiego ryzyka, kapitał społeczny pomostowy i elastyczność rynku mieszkaniowego. Profil jest charakterystyczny dla gospodarek „pułapki średniego dochodu": zasoby są, ale nie są połączone w pętlę, która zamieniałaby je w skalę i własną technologię. Celem na 2035 r. nie jest maksymalizacja każdego zasobu, lecz **zrównoważenie profilu**. Najsłabsze ogniwo ogranicza całość tak samo jak w formule iloczynowej.

Kluczowym zasobem strategicznym, przeoczonym w debacie publicznej, są **oszczędności klasy średniej zamrożone w mieszkaniach**. Polska ma wysoki majątek mieszkaniowy przy niskim kapitale wzrostu. Przekierowanie nawet niewielkiej części tego strumienia z zakupu kolejnych mieszkań do inwestycji produktywnych (funduszy kapitału cierpliwego, obligacji misji, udziałów w polskich firmach technologicznych) jest jedną z najsilniejszych dźwigni całej strategii. Nie wymaga przymusu, lecz zmiany względnej opłacalności (P3, P4).

8. Analiza kulturowa

Struktura społeczna jest w równym stopniu faktem ekonomicznym co kulturowym. Klasy reprodukują się przez habitus, czyli wzory myślenia, aspiracji i smaku (Bourdieu), oraz przez symboliczne granice między „my" i „oni". Strategia, która zmienia bodźce ekonomiczne bez uwzględnienia kultury, natrafia na opór, którego nie rozumie.

8.1. Etos pracy a etos statusu

Polska klasa średnia ukształtowała się w ciągu jednego pokolenia z dwóch źródeł kulturowych: **etosu pracy i awansu przez edukację**, odziedziczonego po technikach i inżynierach PRL, oraz **etosu sukcesu indywidualnego** okresu transformacji. Oba są zasobami sprawczymi. Badania z korpusu KS pokazują jednak trzecie zjawisko. Rośnie rola **sygnalizacji statusu**: konsumpcji pozycyjnej, w której wartość dobra wynika z jego rzadkości i widoczności, a nie z użyteczności (Veblen, Hirsch). Mieszkanie w „lepszej" dzielnicy, prestiżowa szkoła i prywatne usługi stają się sygnałem przynależności. Wyścig o sygnały jest grą o sumie zerowej: podnosi koszty życia wszystkich bez wzrostu dobrobytu.

Eksperci badania GEM oceniają, że normy kulturowe w Polsce sprzyjają kreatywności i innowacyjności w stopniu niższym niż średnio w Europie (3,7 pkt, 79% przeciętnej oceny państw Europy). Podejmowanie ryzyka przez przedsiębiorców oceniono na 3,7 pkt (96% przeciętnej). Wynik ten wskazuje na **kulturę ostrożności**, w której porażka jest stygmatem, a bezpieczeństwo — wartością nadrzędną. W takiej kulturze mieszkanie jako aktyw „pewny" wygrywa z inwestycją w firmę jako aktywem „ryzykownym", nawet przy porównywalnej oczekiwanej stopie zwrotu.

8.2. Dyplom jako licencja: kultura kredencjałów

Polska przeszła rewolucję edukacyjną. Udział osób z wyższym wykształceniem jest powyżej średniej UE. Masowość dyplomu zmieniła jednak jego funkcję: z sygnału kompetencji w **warunek dostępu**. 62% uczniów korzysta z płatnych korepetycji, co pokazuje, że rodziny klasy średniej traktują edukację jako wyścig pozycyjny, a nie jako budowę zdolności. W kulturze kredencjałów liczy się tytuł, a nie to, co jego posiadacz potrafi wdrożyć. Generatywna AI uderza w tę kulturę bezpośrednio. Wiedza deklaratywna staje się tania, a zdolność wdrożeniowa — droga. Kraje, które pierwsze przejdą od dyplomu do portfolio wyników, zyskają przewagę.

8.3. Symboliczne granice i ryzyko wojny kulturowej

Badania „my i oni" (granice symboliczne klasy średniej w Polsce) pokazują, że klasa średnia definiuje się m.in. przez dystans wobec klas ludowych: przez gust, praktyki cielesne, styl życia i moralną ocenę „roszczeniowości". Te same badania pokazują lustrzaną reakcję. Część klas ludowych postrzega klasę średnią jako uprzywilejowaną i oderwaną od realiów. Dynamika ta jest paliwem populizmu statusowego. Merytokracja bez mobilności daje wygranym poczucie zasługi, a przegranym poczucie upokorzenia (Sandel).

Strategia TechnoSanacji musi tę dynamikę rozbroić, a nie ją wykorzystać. Dlatego język klasy sprawczej jest **inkluzywny**. Do klasy sprawczej należą rolnik z dronami, technik utrzymania

ruchu, opiekunka prowadząca własną firmę usługową i rzemieślnik eksportujący przez internet, a nie tylko absolwenci najlepszych uczelni. Granicą klasy sprawczej nie jest wykształcenie ani gust, lecz relacja wkładu do dochodu.

8.4. Od patriotyzmu deklaracji do patriotyzmu kompetencji

Misja Polityczna TechnoSanacji formułuje zasadę: **patriotyzm XXI wieku mierzy się skutkiem**. W języku kultury oznacza to przejście od tożsamości opartej na pamięci krzywd do tożsamości opartej na zdolności budowania: sprawnych instytucji, własnych technologii, bezpiecznej energii i skutecznej ochrony zdrowia. Klasa sprawcza jest nośnikiem tego przejścia. Jej etos, inżynierski w sensie Misji (zdefiniuj problem, zaprojektuj, przetestuj, zmierz, ujawnij błąd, skoryguj), jest kulturową formą pętli sprzężenia zwrotnego.

Wzór kulturowy	Wzmacnia położenia	Polityka kulturowa strategii
Etos pracy i awansu przez edukację	sprawcze	wzmacniać: edukacja przez działanie, mikrokwalifikacje, mentoring
Kultura ostrożności i stygmat porażki	rentowe (bezpieczne aktywa)	osłabiać: druga szansa, upadłość konsumencka i przedsiębiorcy bez dożywotniego piętna, celebrowanie prób
Konsumpcja pozycyjna i sygnalizacja statusu	statusowe	neutralizować: podatek od renty z lokalizacji, jawność, wzorce „sprawczości widocznej”
Kultura kredencjałów	rentowe (kredencjalne)	przekształcać: od dyplomu do portfolio wyników
Granice symboliczne „my i oni”	polaryzujące	rozbrajać: inkluzywna definicja klasy sprawczej, zespoły międzyśrodowiskowe
Etos inżynierski i kultura prawdy operacyjnej	sprawcze	wzmacniać: kontrakt wyniku, jawny pomiar, publiczne uczenie się na błędach

9. Analiza technologiczna

9.1. Wpływ AI, robotów i biotechnologii na segmenty

Potrójna konwergencja nie działa jednakowo na wszystkie segmenty. Dla każdej technologii i każdego segmentu oceniono, czy technologia przede wszystkim **wzmacnia** położenia sprawcze (augmentacja, nowe rynki, niższy koszt wejścia), czy **zastępuje** zadania rutynowe (substytucja), czy też **wzmacnia renty** (np. przez efekty sieciowe i koncentrację danych).

Rysunek 19. *Wpływ technologii na segmenty klasy średniej: od substytucji (−3) do augmentacji (+3). Ocena ekspercka TechnoSanacji na podstawie korpusu KS (K10) i literatury polaryzacji pracy.*

Z mapy cieplnej wynikają trzy obserwacje. Po pierwsze, **segmenty inżynieryjno-techniczny, przedsiębiorczy i ekspercki wdrożeniowy** zyskują na wszystkich trzech technologiach. AI obniża koszt ich pracy koncepcyjnej, robotyka otwiera nowe rynki integracji, a biotechnologia tworzy nowe sektory.

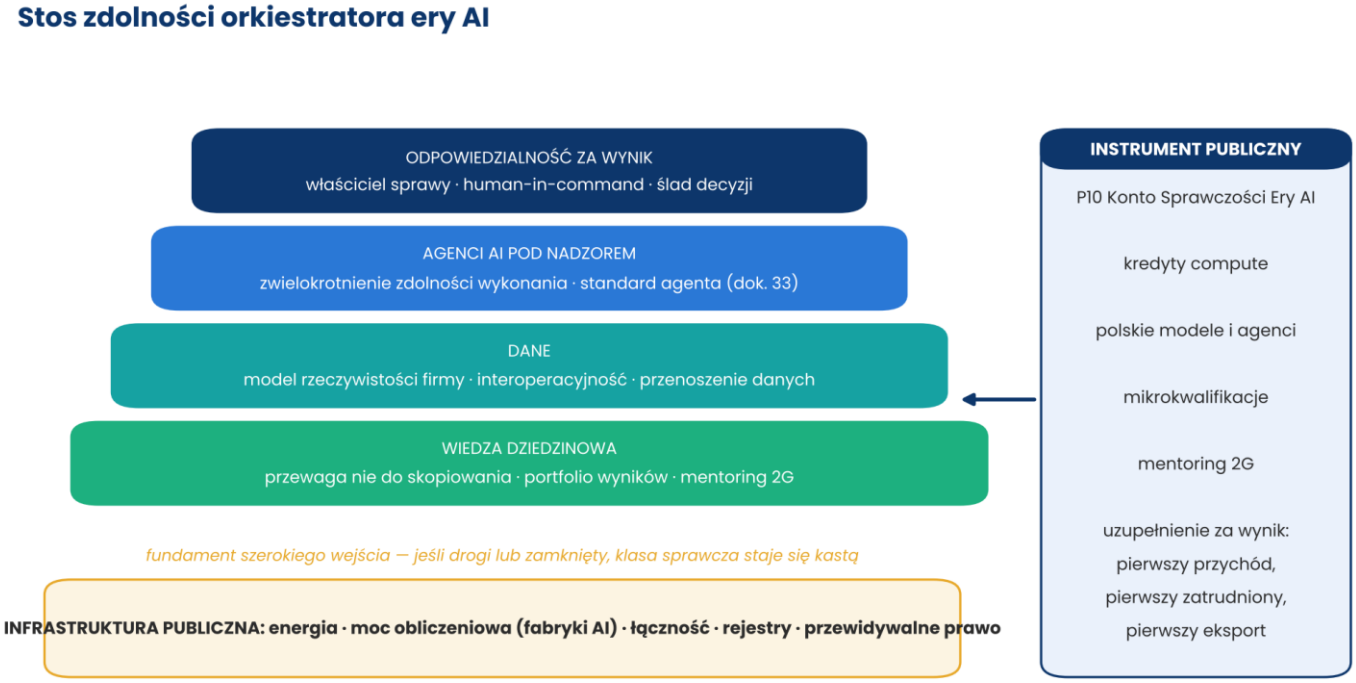
Po drugie, **segment urzędniczy rutynowy i menedżerski średniego szczebla** jest najbardziej wystawiony na substytucję przez AI: obieg dokumentów, raportowanie i koordynacja to zadania, które agenci AI wykonują coraz lepiej.

Po trzecie, **segment cyfrowy jest rozdarty**. Budowniczowie technologii zyskują, a pośrednicy platformowi zyskują rentę z efektów sieciowych, co jest zagrożeniem dla konkurencji.

9.2. Ryzyko „pustego środka” i zerwanej drabiny

Najpoważniejszym ryzykiem technologicznym nie jest masowe bezrobocie, lecz **zerwanie drabiny awansu**. Klasyczna ścieżka do położeń sprawczych prowadziła przez stanowiska wejściowe: młodszego analityka, asystenta, juniora programistę czy aplikanta. Na tych stanowiskach uczono się zawodu na prostych zadaniach. AI przejmuje dziś właśnie te zadania. Jeżeli firmy i instytucje przestaną zatrudniać na poziomie wejściowym, za dekadę zabraknie seniorów-ekspertów zdolnych do nadzorowania agentów AI. Problem nie jest techniczny, lecz instytucjonalny. Wymaga **nowej ścieżki wejścia**: zespołów 2G, w których młody lider z narzędziami AI i doświadczony mentor wspólnie odpowiadają za wynik, oraz edukacji przez działanie, w której projekt, prototyp i klient zastępują symulowane zadania.

9.3. Stos zdolności klasy sprawczej ery AI

Rysunek 20. *Stos zdolności orkiestratora ery AI: cztery zasoby Manifestu TechnoSanacji (wiedza dziedzinowa, dane, agenci AI, odpowiedzialność za wynik) na fundamencie infrastruktury publicznej (energia, compute, łączność, rejestry, prawo). Opracowanie własne.*

Manifest TechnoSanacji 2.0 definiuje przedsiębiorcę ery AI przez cztery zasoby: wiedzę dziedzinową, dane, zespół agentów AI i osobistą odpowiedzialność za wynik. Rysunek 20 przedstawia je jako stos. Na górze znajduje się odpowiedzialność za wynik, która łączy pozostałe warstwy w jedną sprawę z właścicielem. Poniżej leżą agenci AI pod nadzorem człowieka, następnie dane i wiedza dziedzinowa. Fundamentem jest **infrastruktura publiczna**: energia, moc obliczeniowa, łączność, interoperacyjne rejestry i przewidywalne prawo. To ona decyduje, czy wejście do klasy sprawczej jest szerokie, czy wąskie. Jeżeli fundament jest drogi lub zamknięty, klasa sprawcza staje się kastą tych, których stać na prywatny dostęp.

Warstwa stosu	Rola	Ryzyko	Instrument publiczny
Odpowiedzialność za wynik	łączy zasoby w sprawę z właścicielem	rozmycie odpowiedzialności na „algorytm”	human-in-command, ślad decyzji, kontrakt wyniku
Agenci AI	zwielokrotniają zdolność wykonania	zależność od jednego dostawcy; brak audytu	standard agenta AI (dokument 33), pluralizm modeli, polskie modele językowe
Dane	model rzeczywistości firmy i państwa	zamknięcie danych przez platformy	otwarte dane publiczne, interoperacyjność, prawo do przenoszenia danych
Wiedza dziedzinowa	przewaga, której nie da się skopiować	kredencjalizm; odpływ ekspertów	portfolio wyników, Korpus Mentorów, zespoły 2G
Infrastruktura publiczna	fundament szerokiego wejścia	koszt i koncentracja dostępu	Konto Sprawczości Ery AI, Energia dla AI, fabryki AI

9.4. Biotechnologia: nowa warstwa i reżim odpowiedzialności

Biotechnologia wymaga osobnego komentarza, ponieważ łączy najwyższy potencjał wartości z najwyższym ryzykiem. Medycyna precyzyjna, diagnostyka wspierana AI, bioprodukcja i biologia syntetyczna tworzą sektory, w których mała klasa sprawcza (zespoły kliniczno-inżynierskie) może zbudować firmy o globalnym zasięgu.

Ta sama konwergencja AI i biologii obniża jednak bariery dla zagrożeń podwójnego zastosowania. Strategia przyjmuje zasadę z dokumentu 56: **klasa sprawcza w domenie bio działa w reżimie biobezpieczeństwa**, z certyfikacją, nadzorem i odpowiedzialnością. Sprawczość bez odpowiedzialności nie spełnia kryterium C definicji i nie należy do klasy sprawczej.

10. Analiza strategiczna SWOT i TOWS

10.1. Macierz SWOT

Analizę SWOT przeprowadzono dla celu strategii: **przesunięcia składu klasy średniej ku położeniom sprawczym w horyzoncie 2035**.

Mocne strony (S)	Słabe strony (W)
S1 liczna klasa średnia (ok. 50% dochodowo, ponad 51% zawodowo), rosnąca wbrew trendowi zachodniemu	W1 skład: arbitraż form pracy, ok. 42% fałszywego samozatrudnienia, 78% solo
S2 wysoki kapitał ludzki: wykształcenie wyższe 109% śr. UE, silne IT i chmura	W2 niska konwersja wiedzy w produkt: innowacje produktowe MŚP 28,5% śr. UE, VC 20,1%
S3 doświadczenie szybkiego awansu i etos pracy pokolenia transformacji	W3 renta mieszkaniowa: 84% własności, 2–4% najmu, dopłaty kapitalizujące się w cenie
S4 rama prawna antykorupcyjna, lobbingowa, sygnalistów i służby cywilnej	W4 słabe zęby instytucji: brak śladu legislacyjnego, testu proporcjonalności zawodów, kontraktu wyniku
S5 wysoka cyfryzacja usług publicznych i rejestrów	W5 pomiar wielkości zamiast składu; niedoszacowane nierówności; słabe dane majątkowe
S6 rosnący sektor obronny i dual-use, partnerstwa przemysłowe	W6 kultura ostrożności i stygmat porażki; kredencjalizm
S7 polskie modele językowe, fabryki AI, kompetencje programistyczne	W7 niska adopcja AI w firmach (8,4% wobec 20% śr. UE); spadek B+R do 1,41% PKB
S8 aktywni seniorzy-eksperci jako rezerwa kompetencji	W8 bariera skali: progi karzące wzrost firm
Szanse (O)	**Zagrożenia (T)**
O1 AI obniża koszt wejścia do przedsiębiorczości; orkiestratorzy zamiast kapitału	T1 automatyzacja zadań rutynowych i zerwanie drabiny awansu na poziomie wejściowym
O2 reindustrializacja oparta na robotyce i kompetencjach integratorów	T2 przechwycenie wartości przez zagraniczne platformy i modele
O3 wydatki obronne i potrzeba zdolności dual-use	T3 polaryzacja: wąska elita aktywów, kurczący się środek, usługi niskopłatne
O4 fundusze UE: Społeczny Fundusz Klimatyczny, FST, programy cyfrowe	T4 populizm statusowy i wojna kulturowa wokół „klasy średniej”
O5 biotechnologia i długowieczność jako nowe sektory i nowa rola seniorów	T5 drenaż talentów i rywalizacja mocarstw o ludzi
O6 dyrektywy UE: test proporcjonalności, praca platformowa, przejrzystość wynagrodzeń	T6 obrona rent przez zorganizowane grupy interesu (logika Olsona)
O7 diaspora i imigracja wysokokwalifikowana	T7 ETS2 i koszty transformacji uderzające w niższą klasę średnią poza metropoliami
O8 zmęczenie polaryzacją i popyt na politykę wyniku	T8 instrumentalizacja języka „pasożytniczości” do piętnowania grup

Rysunek 21. *Macierz SWOT strategii stratyfikacji klasy sprawczej. Opracowanie własne.*

10.2. Macierz TOWS: strategie wynikowe

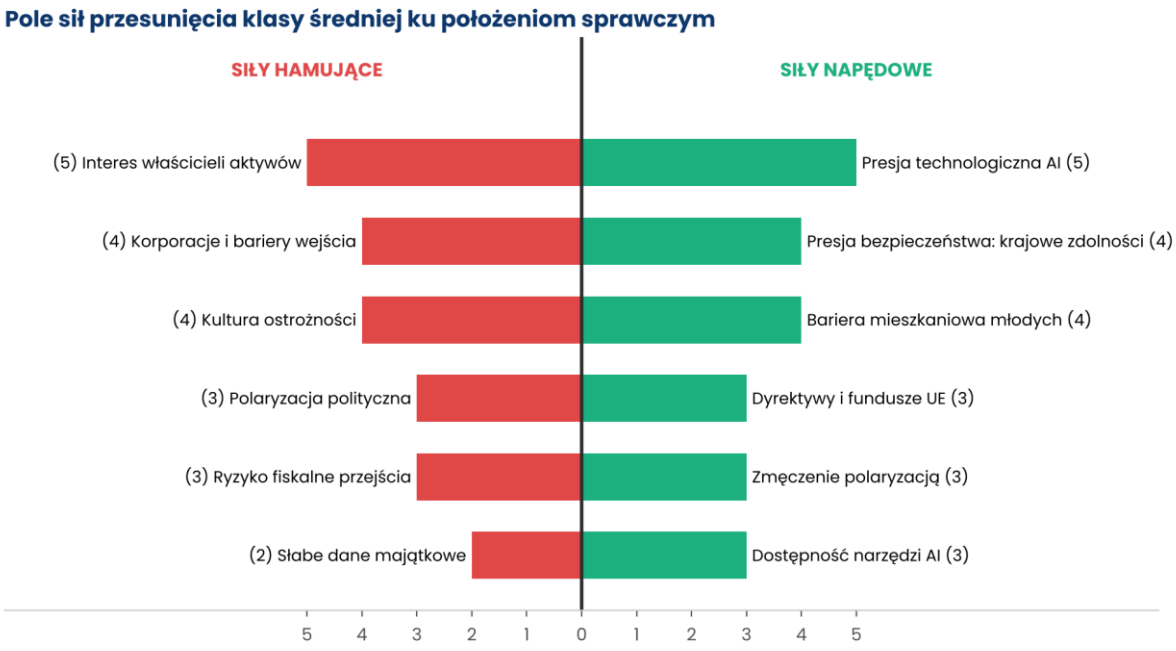
Analiza TOWS zestawia czynniki wewnętrzne z zewnętrznymi i prowadzi do czterech typów strategii.

Typ	Strategia	Programy
SO (maxi-maxi)	Wykorzystać kapitał ludzki i obniżenie kosztu wejścia przez AI do masowego tworzenia orkiestratorów: dostęp do compute, modeli i mikrokwalifikacji dla każdego, kto ma wiedzę dziedzinową i projekt.	P10, P7, P8
WO (mini-maxi)	Użyć dyrektyw UE i funduszy transformacji do usunięcia słabości: neutralność form pracy, test proporcjonalności zawodów, osłona transformacji kupująca aktywa sprawcze zamiast transferów.	P2, P5, P9
ST (maxi-mini)	Użyć ramy prawnej i cyfrowego państwa do obrony przed przechwyceniem i polaryzacją: jawny ślad legislacyjny, ISKS jako publiczny pomiar, służba cywilna z rozliczeniem wyniku.	P1, P5, P6
WT (mini-mini)	Rozbroić najgroźniejsze połączenie (renta mieszkaniowa i populizm statusowy) przez stopniowe, prospektywne przesunięcie ciężaru z pracy na rentę gruntową i podaż mieszkań, z okresami przejściowymi i bez języka winy.	P3, P4

10.3. Analiza PESTEL w skrócie

Czynnik	Kluczowe zjawiska	Implikacja dla strategii
Polityczny	polaryzacja, kartel partyjny, zmęczenie polityką teatru, kalendarz wyborczy 2027/2030	strategia jako kontrakt wyniku; język inkluzywny; legalna droga i referendum dla zmian ustrojowych
Ekonomiczny	pułapka średniego dochodu, podwykonawstwo, niska stopa VC, wysoka renta mieszkaniowa	przejście do integracji; kapitał wzrostu; podaż mieszkań
Społeczny	starzenie się, imigracja, symboliczne granice klasowe, nieufność	zespoły 2G; uznawanie kwalifikacji; inkluzywna definicja klasy sprawczej
Technologiczny	AI generatywna i agentowa, robotyka uniwersalna, bio-AI	Konto Sprawczości Ery AI; nowa ścieżka wejścia; reżim biobezpieczeństwa
Ekologiczny	ETS2, ubóstwo energetyczne, koszty transformacji	osłona transformacji kupująca sprawczość (termomodernizacja, prosument, kompetencje)
Prawny	dyrektywy UE (2018/958, 2022/2041, 2024/2831), ustawa o fundacji rodzinnej, lobbing, sygnaliści	wdrożenie z „zębami”; warunek reinwestycji; ślad legislacyjny

10.4. Analiza pola sił zmiany

Ocena ekspercka TechnoSanacji, skala 1–5 (K. Lewin, analiza pola sił).

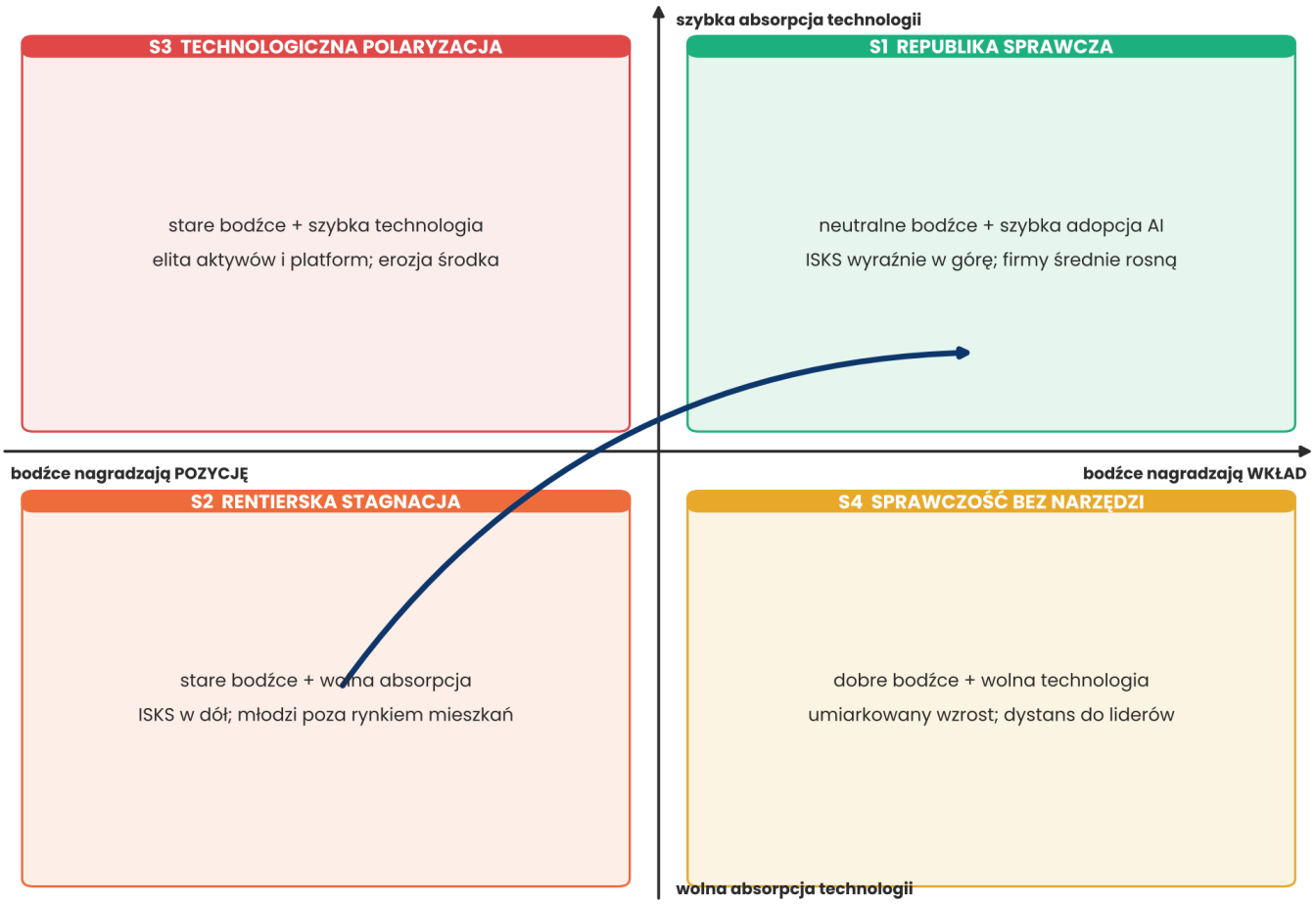
Rysunek 22. *Analiza pola sił (K. Lewin): siły napędowe i hamujące przesunięcie klasy średniej ku położeniom sprawczym, skala 1–5. Ocena ekspercka TechnoSanacji.*

Najsilniejszymi siłami napędowymi są presja technologiczna (AI obniża koszt wejścia i jednocześnie zagraża położeniom rutynowym), presja bezpieczeństwa (potrzeba krajowych zdolności) i frustracja młodego pokolenia wobec bariery mieszkaniowej.

Najsilniejsze siły hamujące to interes właścicieli aktywów w utrzymaniu niedoboru, zorganizowane grupy zawodowe broniące barier wejścia i kultura ostrożności. Zgodnie z logiką Lewina strategia skupia się na **osłabianiu sił hamujących**: okresach przejściowych, kompensacji, wspólnym interesie większości pracujących. Samo wzmacnianie sił napędowych podniosłoby napięcie bez zmiany równowagi.

11. Scenariusze 2026–2035

Scenariusze zbudowano na dwóch osiach niepewności. Oś pozioma opisuje **bodźce państwa**: czy nagradzają pozycję (aktywa, formę, procedurę), czy wkład (pracę, ryzyko, wynik). Oś pionowa opisuje **tempo absorpcji technologii** w polskich firmach i instytucjach: wolne czy szybkie.

Strzałka: ścieżka strategii — najpierw zmiana bodźców (oś pozioma), potem przyspieszenie absorpcji technologii (oś pionowa).

Rysunek 23. *Cztery scenariusze stratyfikacji klasy średniej 2026–2035 na osiach: bodźce państwa (pozycja — wkład) i tempo absorpcji technologii (wolne — szybkie). Opracowanie własne.*

Scenariusz	Bodźce / absorpcja	Opis	Skutek dla ISKS	Sygnały wczesnego ostrzegania
S1 „Republika sprawcza”	wkład / szybka	neutralność form pracy, podaż mieszkań, test proporcjonalności, Konto Sprawczości Ery AI; szybka adopcja AI w MŚP	wyraźny wzrost udziału dochodu z pracy i ryzyka; wzrost firm średnich	rosnący odsetek firm przechodzących z mikro do małych; spadek fałszywego samozatrudnienia
S2 „Rentierska stagnacja”	pozycja / wolna	utrzymanie dopłat do popytu, arbitrażu i barier; niska adopcja AI	spadek; środek ściśnięty, młodzi poza rynkiem mieszkań	rosnąca relacja cen mieszkań do dochodów; spadek B+R; emigracja młodych
S3 „Technologiczna polaryzacja”	pozycja / szybka	szybka adopcja AI przy niezmienionych bodźcach; wąska elita aktywów i platform	polaryzacja: wzrost na krańcach, erozja środka rutynowego	spadek zatrudnienia na poziomie wejściowym; wzrost koncentracji dochodów górnego 1%
S4 „Sprawczość bez narzędzi”	wkład / wolna	dobre bodźce, ale wolna absorpcja technologii (koszt compute, energia, kompetencje)	umiarkowany wzrost, ryzyko utraty dystansu do liderów	niska adopcja AI mimo reform; luka kompetencyjna

Strategia celuje w scenariusz S1. Najgroźniejszy jest scenariusz S3, ponieważ łączy szybkie przesunięcie technologiczne z regułami nagradzającymi pozycję. W takim układzie nowa technologia wzmacnia stare renty, a klasa średnia rutynowa traci położenia szybciej niż powstają nowe.

Scenariusz S2 jest najbardziej prawdopodobny przy braku działań, ale najmniej stabilny: zbyt długa stagnacja przechodzi w S3, gdy technologia przyjdzie z zewnątrz. Oznacza to, że **reformy bodźców są pilniejsze niż reformy technologiczne**. Najpierw trzeba odwrócić strzałki, a dopiero potem przyspieszać.

12. Uzasadnienia tezy naczelnej: sześć dróg dowodowych

Publikacje TechnoSanacji uzasadniają tezę naczelną kilkoma niezależnymi drogami dowodowymi. Teza, która przechodzi test na każdej z nich, jest mocna. Teza, która przechodzi go tylko na jednej, wymaga dalszej pracy. Rozdział przedstawia sześć dróg: cybernetyczną, systemową, sieciową, technologiczną, ustrojową i społeczno-gospodarczą.

12.1. Uzasadnienie cybernetyczne

Cybernetyka traktuje państwo jako regulator wielkiej złożoności. Trzy twierdzenia mają bezpośrednie zastosowanie do stratyfikacji.

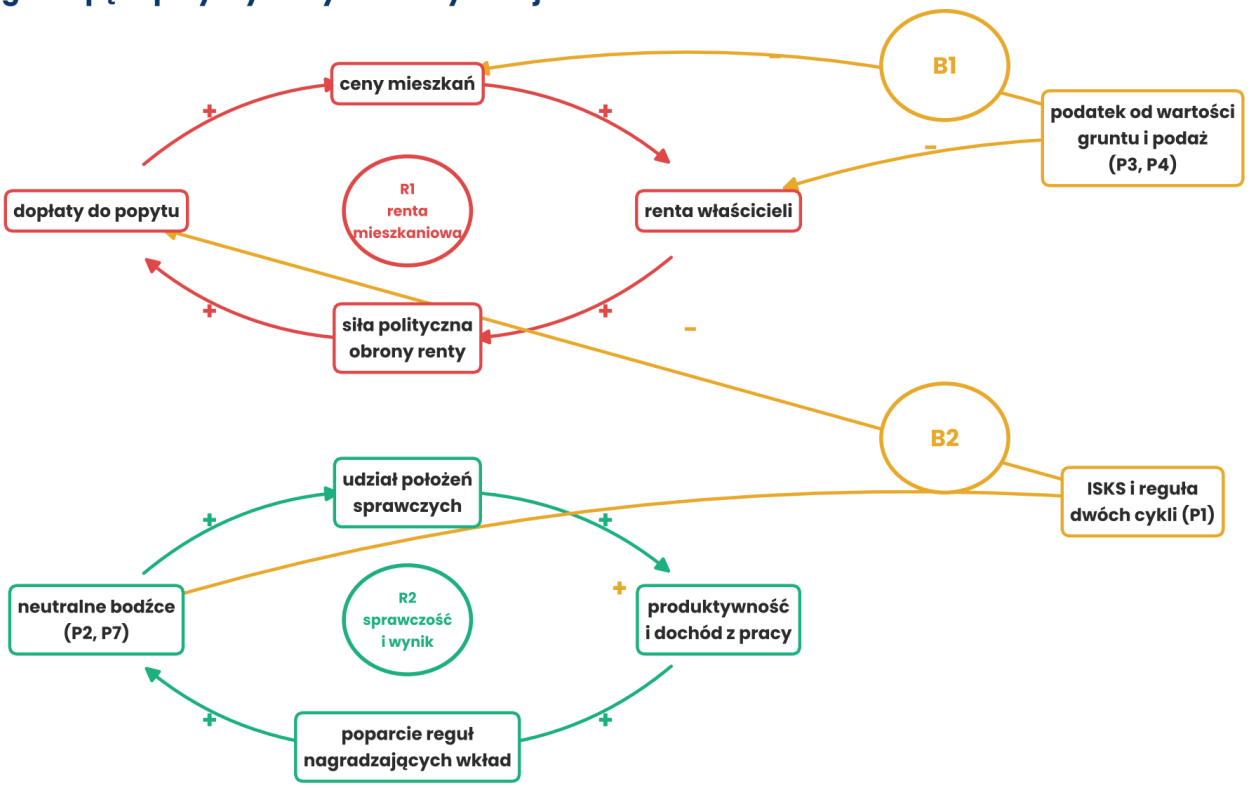
Prawo wymaganej różnorodności (Ashby). Regulator musi dysponować repertuarem reakcji co najmniej tak zróżnicowanym jak zakłócenia, z którymi się mierzy. Klasa sprawcza jest **nośnikiem różnorodności reakcji państwa**: inżynierowie, przedsiębiorcy, eksperci i urzędnicy zdolni do działania w nowych warunkach. Klasa rentowa jej nie zwiększa, ponieważ jej reakcją na każdą zmianę jest obrona istniejących aktywów.

Państwo o dominacji położeń rentowych ma niską wymaganą różnorodność i reaguje sztywno na szoki technologiczne, energetyczne i militarne.

Twierdzenie Conanta–Ashby'ego. Każdy dobry regulator systemu musi być modelem tego systemu. Państwo, które mierzy wielkość klasy średniej, a nie jej skład, ma **błędny model** własnej struktury społecznej. Steruje więc według mapy, która nie odpowiada terenowi. ISKS (P1) jest bezpośrednią realizacją tego twierdzenia: buduje model, bez którego regulacja stratyfikacji jest ślepa.

Układ samodzielny (Mazur) i sterowanie społeczne (Kossecki). Układ samodzielny ma receptory, korelator, homeostat, efektory, akumulator i alimentator. W tym języku klasa średnia pełni w państwie trzy funkcje naraz. Jest **receptorem** (obywatele, eksperci, przedsiębiorcy rozpoznający problemy), **efektorem** (wykonawcy polityk i twórcy wartości) i **alimentatorem** (płatnicy podatków i dostarczyciele kadr). Położenia rentowe zamieniają te funkcje w ich przeciwieństwo. Receptor przestaje sygnalizować problemy, z których czerpie dochód. Efektor zamienia wykonanie w procedurę. Alimentator przekierowuje zasoby z wkładu na ochronę renty.

Diagram pętli przyczynowych stratyfikacji

„+" — zmiana w tym samym kierunku; „-" — w przeciwnym. Zadanie strategii: uruchomić R2, przerwać R1, utrzymywać B1 i B2 w gotowości.

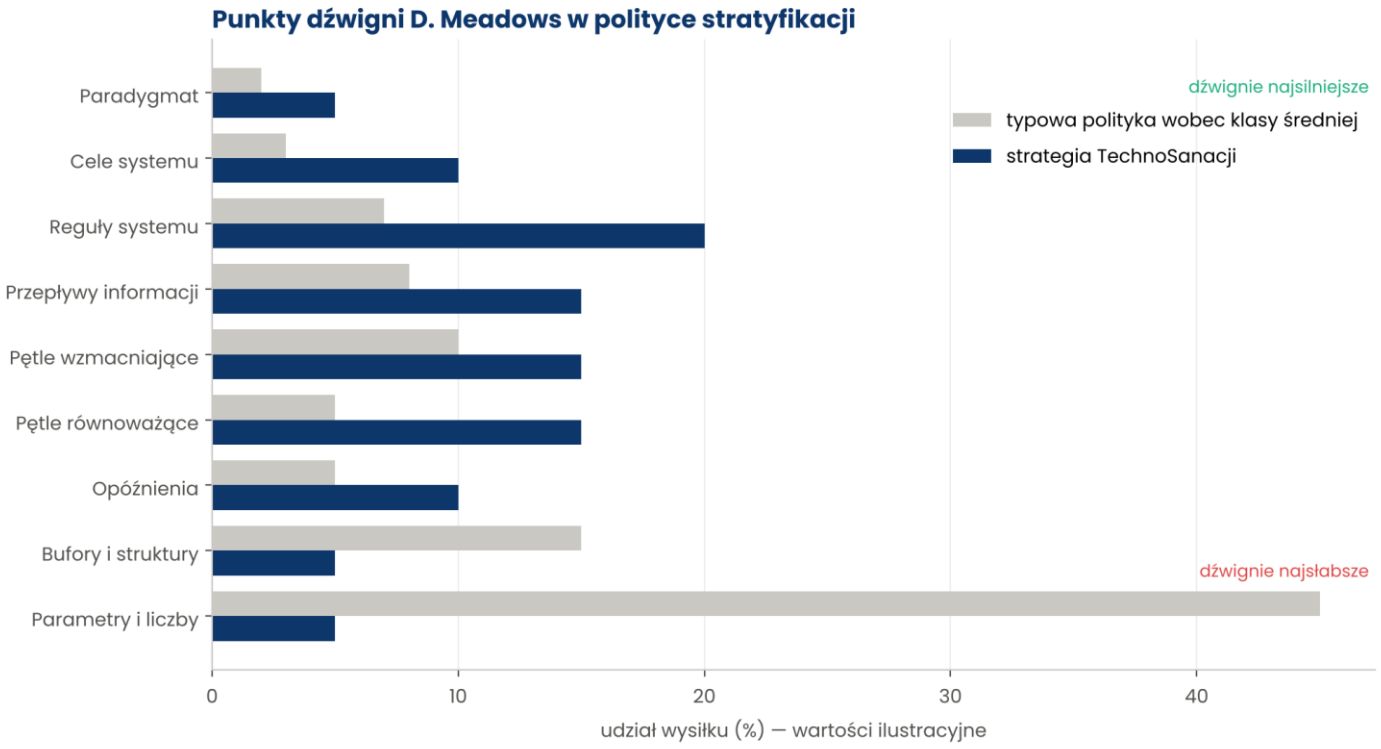
Rysunek 24. *Diagram pętli przyczynowych stratyfikacji: dwie pętle wzmacniające (R1 — renta mieszkaniowa, R2 — sprawczość i wynik) i dwie równoważące (B1 — podatek od wartości gruntu i podaż, B2 — ISKS i korekta polityk). Opracowanie własne.*

Rysunek 24 przedstawia dynamikę w postaci diagramu pętli przyczynowych. Pętla wzmacniająca **R1 (renta mieszkaniowa)** działa następująco: dopłaty do popytu podnoszą ceny, wzrost cen podnosi rentę właścicieli, a wyższa renta zwiększa ich siłę polityczną w obronie dopłat i ograniczeń podaży. Pętla wzmacniająca **R2 (sprawczość i wynik)** działa przeciwnie: neutralne bodźce zwiększają udział położeń sprawczych, ten udział podnosi produktywność i dochody z pracy, a wyższe dochody z pracy budują poparcie dla reguł nagradzających wkład. Pętla równoważąca **B1 (podatek od wartości gruntu i podaż)** osłabia R1, ponieważ obniża opłacalność utrzymywania niedoboru. Pętla równoważąca **B2 (ISKS i korekta)** wykrywa instrumenty, które nie przesuwają składu, i je wygasza. Zadaniem strategii jest uruchomić R2, przerwać R1 i utrzymywać B1 oraz B2 w gotowości.

Wniosek cybernetyczny. Teza T10 wynika z twierdzenia Conanta–Ashby'ego, teza T9 z prawa wymaganej różnorodności, a teza T3 z cybernetyki drugiego rzędu: regulator przechwycony przez regulowanych staje się częścią sterowanego układu i traci zdolność regulacji.

12.2. Uzasadnienie systemowe

Myślenie systemowe pyta, gdzie interwencja daje największy efekt. Donella Meadows uszeregowała punkty dźwigni od najsłabszych (parametry) do najsilniejszych (cele i paradygmat systemu). Typowa polityka wobec klasy średniej działa na parametrach: zmienia kwoty ulg, progi i wysokość dopłat. Strategia celuje wyżej.

Rysunek 25. *Punkty dźwigni D. Meadows w polityce stratyfikacji: rozkład wysiłku typowej polityki a rozkład wysiłku strategii TechnoSanacji (wartości ilustracyjne). Opracowanie własne.*

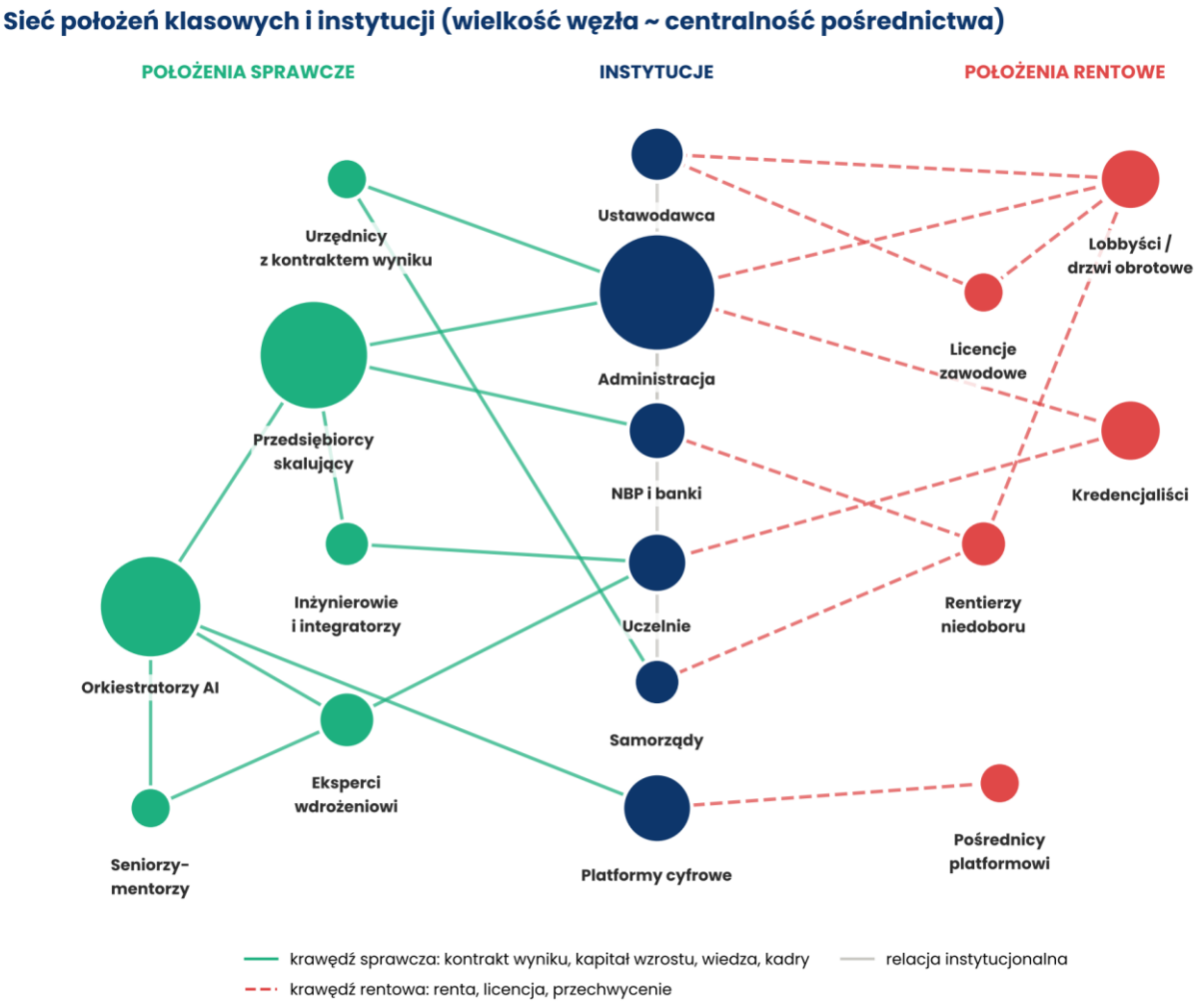
Poziom dźwigni	Typowa polityka	Interwencja strategii
Parametry i liczby	wysokość dopłat, progi ulg, kwoty ryczałtu	traktowane jako skutek, nie przyczyna
Bufory i struktury	liczba programów wsparcia	konsolidacja instrumentów wokół ISKS
Opóźnienia	ewaluacja po latach lub wcale	roczny cykl ISKS, reguła dwóch cykli
Pętle równoważące	brak	podatek od wartości gruntu (B1), wygaszanie nieskutecznych instrumentów (B2)
Pętle wzmacniające	wzmacnianie R1 dopłatami	przerwanie R1, uruchomienie R2
Przepływy informacji	statystyka wielkości klasy średniej	statystyka składu: dekompozycja dochodu, ślad legislacyjny
Reguły systemu	klin zależny od formy; bariery zawodów	neutralność form pracy, test proporcjonalności
Cele systemu	„wzmacnianie klasy średniej” jako liczebności	zwiększenie udziału położeń sprawczych
Paradygmat	klasa średnia jako status do ochrony	klasa sprawcza jako funkcja do zarobienia

Drugim narzędziem systemowym są **archetypy systemowe** (Senge). Stratyfikację opisują dwa archetypy. Archetyp **„sukces dla odnoszących sukces”** wyjaśnia, dlaczego przewaga w aktywach i kapitale kulturowym kumuluje się między pokoleniami: ten, kto ma, otrzymuje więcej zasobów do dalszego wzrostu. Archetyp **„tragedia wspólnego pastwiska”** wyjaśnia, dlaczego każdy indywidualnie racjonalny zakup kolejnego mieszkania jako inwestycji obniża zbiorowo dostępność mieszkań i mobilność. Oba archetypy mają znane interwencje: wyrównanie dostępu do zasobów wzrostu i regulację korzystania z dobra wspólnego. Strategia stosuje obie.

12.3. Uzasadnienie sieciowe

Struktura klasowa jest także strukturą sieci. Pozycja w grafie powiązań decyduje o dostępie do informacji, kapitału i decyzji niezależnie od kompetencji.

- **Siła słabych więzi (Granovetter):** nowe możliwości płyną przez luźne kontakty. Klasa sprawcza potrzebuje więzi pomostowych między środowiskami (przedsiębiorcy, naukowcy, urzędnicy, seniorzy, młodzi), a polska tkanka społeczna jest zdominowana przez więzi wiążące (rodzina, środowisko).
- **Dziury strukturalne (Burt):** kto łączy niepołączone skupiska, zyskuje przewagę informacyjną. W systemie przechwyconym przewagę tę mają pośrednicy między regulatorem a regulowanymi, a w systemie sprawczym — integratorzy łączący naukę, przemysł i państwo.
- **Sieci elit i „drzwi obrotowe”:** literatura o przeplataniu się zarządów (board interlocks) i przepływach kadr między administracją a biznesem pokazuje, jak węzły przechwycenia regulacji tworzą gęste, zamknięte podgrafy o wysokiej centralności.
- **Sieci bezskalowe (Barabási–Albert):** dochody i majątek rozkładają się potęgowo, a preferencyjne przyłączanie wzmacnia węzły bogate w połączenia. Bez korekty sieci awansu stają się coraz bardziej scentralizowane.

Rysunek 26. *Sieć położeń klasowych i instytucji: węzły sprawcze, rentowe i instytucjonalne, krawędzie przepływów (dochód, regulacja, wiedza, kadry). Wielkość węzła odpowiada centralności pośrednictwa. Model ilustracyjny TechnoSanacji.*

Graf na rysunku 26 przedstawia ilustracyjną sieć. Węzły instytucjonalne (ustawodawca, administracja, NBP i banki, uczelnie) mają najwyższą centralność pośrednictwa, ponieważ pośredniczą w przepływach między położeniami. W systemie przechwyconym ich krawędzie prowadzą głównie do węzłów rentowych (lobbing, renta mieszkaniowa, licencje). W systemie sprawczym prowadzą do węzłów sprawczych (zamówienia przedkomercyjne, kontrakty wyniku, kapitał wzrostu). **Strategia nie usuwa węzłów, lecz przepina krawędzie.** Ślad legislacyjny ujawnia krawędzie przechwycenia, ISKS mierzy przepływy dochodu, a Konto Sprawczości Ery AI tworzy nowe krawędzie dostępu do zasobów.

12.4. Uzasadnienie technologiczne

Technologia zmienia ekonomię położeń klasowych w trzech kierunkach naraz.

1. **Obniża koszt wejścia do położeń sprawczych.** Agent AI, chmura obliczeniowa i robot uniwersalny są czynnikami produkcji dostępnymi w modelu usługowym, bez wielkiego kapitału początkowego. To demokratyzuje przedsiębiorczość, o ile infrastruktura publiczna zapewnia szeroki dostęp.
2. **Podnosi wartość położeń integracyjnych i odpowiedzialnościowych.** Gdy wykonanie jest tanie, rzadkie stają się zdolność wyboru problemu, integracji systemów i wzięcia odpowiedzialności za wynik. To jest jądro definicji klasy sprawczej (kryterium C).
3. **Grozi nowymi rentami.** Efekty sieciowe platform, koncentracja danych i mocy obliczeniowej oraz kontrola nad modelami bazowymi mogą stworzyć renty większe niż wszystkie renty klasy średniej razem wzięte. Suwerenność technologiczna (niski koszt wyjścia) jest więc warunkiem, by klasa sprawcza nie stała się podwykonawcą platform.

Wniosek technologiczny jest symetryczny wobec cybernetycznego. Technologia nie przesądza o składzie klasy średniej. Wzmacnia ten skład, który wyznaczają reguły. Przy regułach nagradzających pozycję AI przyspiesza polaryzację (scenariusz S3). Przy regułach nagradzających wkład przyspiesza powstawanie klasy sprawczej (scenariusz S1).

12.5. Uzasadnienie ustrojowe

Uzasadnienie ustrojowe odpowiada na pytanie, czy przestawienie bodźców jest zgodne z porządkiem konstytucyjnym i jaką legalną drogą może być przeprowadzone.

- **Społeczna gospodarka rynkowa (art. 20 Konstytucji RP)** opiera się na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych. Neutralność podatkowa form pracy i podatek od renty gruntowej realizują wszystkie trzy elementy: chronią wolność, nie naruszają własności i przywracają solidarność między pracą a aktywami.
- **Zasada równości (art. 32)** wymaga, by podmioty w podobnej sytuacji były traktowane podobnie. Różny klin podatkowo-składkowy przy tym samym dochodzie i tej samej relacji zależności jest trudny do uzasadnienia w świetle tej zasady. Neutralność form pracy jest więc nie tylko postulatem efektywności, lecz także równości.
- **Wolność wykonywania zawodu (art. 65) i samorządy zawodowe (art. 17)**: Konstytucja dopuszcza samorządy zawodowe „w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”.

Test proporcjonalności (dyrektywa 2018/958) jest więc konstytucyjnym narzędziem oddzielenia ochrony interesu publicznego od ochrony renty.

- **Ochrona własności (art. 21, 64)**: strategia nie przewiduje wywłaszczeń ani podatków konfiskacyjnych. Zmiany są prospektywne, stopniowe i kompensowane obniżką opodatkowania pracy.
- **Republikanizm i rozliczalność**: w modelu TechnoRepubliki (dokumenty 06–15) każda władza ma mandat, właściciela wyniku i kontrolę. Strategia stosuje tę zasadę do władzy proceduralnej w administracji i zawodach regulowanych (P5, P6).

Część instrumentów wymaga wyłącznie ustaw zwykłych (P1–P9). Zmiany ustrojowe, takie jak konstytucyjne zakotwiczenie ISKS jako obowiązkowego raportu zintegrowanej egzekutywy przed Senatem 100 czy zasada wygasania instrumentów bez efektu, należą do pakietu Projektu Konstytucji (dokument 06) i wymagają legalnej ścieżki: mandatu, procedury zmiany Konstytucji (art. 235) i referendum.

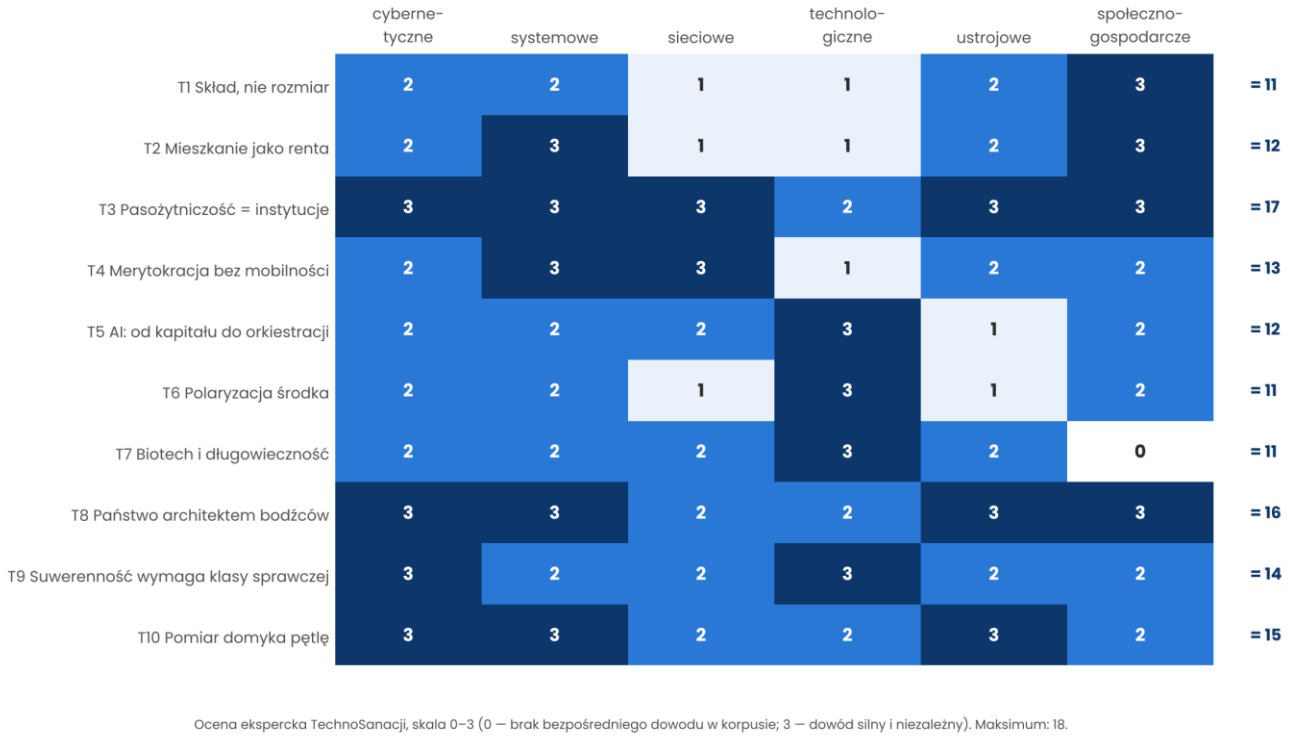
12.6. Uzasadnienie społeczno-gospodarcze

Korpus KS dostarcza ilościowych argumentów za tezą, że przesunięcie składu klasy średniej ku położeniom sprawczym podnosi dobrobyt, a nie tylko zmienia jego podział.

Mechanizm	Wynik badań z korpusu KS	Implikacja
Koszt rent-seekingu	+1% aktywności rent-seekingowej → −0,15 do −0,18% wzrostu PKB; wzrost CPI o jednostkę → −0,37% produktu rocznie	ograniczanie rent jest polityką wzrostu
Bariery przedsiębiorczości	obniżenie barier o 5% → +55% skumulowanego produktu, −4% nierówności w 30 lat (symulacja kontrfaktyczna)	bariera skali jest kosztem makro
Powiązania polityczne	firmy powiązane politycznie rosną o 1,66 p.p. rocznie wolniej	klientelizm obniża produktywność
Jakość instytucji	wpływa na jakość, a nie liczbę przedsiębiorczości	celem jest firma rosnąca, nie liczba JDG
Zdolność państwa	podniesienie lokalnej zdolności państwa do mediany → mniej ubóstwa, więcej usług publicznych i edukacji (efekty sieciowe)	urzędnik sprawczy jest inwestycją
Merytoryczny nabór	biurokracja weberowska podnosi kompetencje i bezstronność	reforma służby cywilnej jest polityką rozwoju

Argument społeczny jest równie istotny jak gospodarczy. Postrzegana nierówność obniża wiarę w merytokrację i podnosi poparcie dla redystrybucji. Merytokracja bez mobilności rodzi populizm statusowy. Strategia, która zwiększa udział położeń sprawczych i otwiera do nich dostęp, odbiera paliwo obu zjawiskom. Zamiast obiecywać redystrybucję statusu, daje możliwość jego zarobienia.

12.7. Test sześciu uzasadnień

Rysunek 27. *Test sześciu uzasadnień: siła uzasadnienia każdej z dziesięciu tez na każdej drodze dowodowej (ocena ekspercka 0–3). Opracowanie własne.*

Mapa cieplna pokazuje siłę uzasadnienia każdej tezy na każdej z sześciu dróg. Najsilniej uzasadnione są tezy T3 (pasożytniczość jako cecha instytucji), T8 (państwo jako architekt bodźców) i T10 (pomiar domyka pętlę), które mają silne podstawy na wszystkich drogach. Najsłabszym ogniwem jest teza T7 (biotechnologia i długowieczność) na drodze społeczno-gospodarczej. Korpus KS zawiera niewiele polskich danych o aktywności zawodowej seniorów wysokokwalifikowanych i o sektorze bio. Jest to wskazanie dla kolejnej rundy badań.

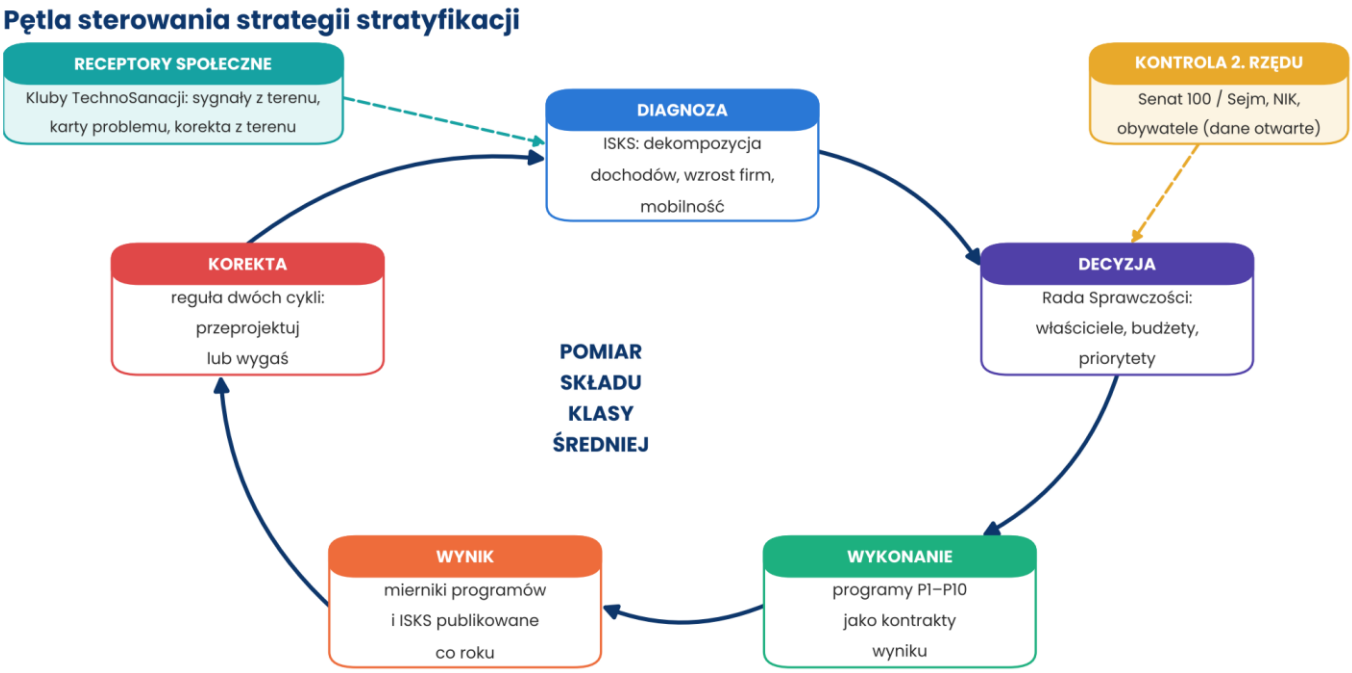
13. Architektura zmiany ustrojowej

13.1. Cel strategiczny i cele operacyjne

> **CEL STRATEGICZNY 2035**
>
> Do 2035 r. udział dochodów z pracy i podjętego ryzyka w dochodach warstw środkowych rośnie kosztem dochodów z renty, a Polska przechodzi z grupy „wschodzących innowatorów” do grupy „umiarkowanych innowatorów” EIS. Cel osiąga się bez obniżania liczebności klasy średniej i bez wzrostu nierówności, mierząc go corocznie Indeksem Sprawczości Klasy Średniej.

Cel operacyjny	Miernik w ISKS	Kierunek
CO1 — Neutralność bodźców	różnica klina podatkowo-składkowego między formami pracy przy tym samym dochodzie	do zera w ciągu 6 lat
CO2 — Skala zamiast formy	odsetek firm przechodzących z mikro do małych i średnich; udział fałszywego samozatrudnienia	wzrost / spadek
CO3 — Podaż zamiast renty	relacja cen mieszkań do dochodów; udział najmu instytucjonalnego i społecznego	spadek / wzrost
CO4 — Wynik zamiast procedury	odsetek decyzji administracyjnych z właścicielem i miernikiem; wynik audytu obciążeń	wzrost / spadek obciążeń
CO5 — Otwartość awansu	wskaźnik mobilności wymiennej; udział osób z rodzin bez wyższego wykształcenia w zawodach sprawczych	wzrost
CO6 — Narzędzia dla wszystkich	adopcja AI w MŚP; liczba aktywnych Kont Sprawczości Ery AI	do średniej UE do 2030
CO7 — Saldo talentów	odpływy, powroty, imigracja wysokokwalifikowana; wykorzystanie kwalifikacji migrantów	dodatnie

13.2. Pętla sterowania strategii

Rysunek 28. *Pętla sterowania strategii stratyfikacji: diagnoza (ISKS) → decyzja (Rada Sprawczości) → wykonanie (programy P1–P10) → wynik (mierniki) → korekta (reguła dwóch cykli), z kontrolą Senatu 100 i obywateli. Opracowanie własne.*

Strategia działa jako pętla zamknięta. **Diagnoza**: ISKS mierzy corocznie skład klasy średniej na połączonych danych podatkowych, majątkowych i rejestrowych. **Decyzja**: Rada Sprawczości przy zintegrowanej egzekutywie przydziela właścicieli i budżety programom P1–P10. **Wykonanie**: resorty i agencje realizują programy jako kontrakty wyniku. **Wynik**: mierniki programów i ISKS są publikowane. **Korekta**: instrument, który w dwóch cyklach nie zmienia ISKS w zakładanym kierunku, jest przeprojektowany lub wygaszony. Nad pętlą działa **kontrola drugiego rzędu**: Senat 100 (lub w obecnym porządku Sejm i NIK) ocenia raport roczny, a obywatele mają dostęp do danych w formie zanonimizowanej.

13.3. Instytucje systemu

Instytucja	Funkcja (VSM)	Zadania	Bezpiecznik
Rada Sprawczości (przy zintegrowanej egzekutywie; w obecnym porządku przy KPRM)	S3 — zarządzanie portfelem	właściciel wyniku strategii; alokacja; reguła dwóch cykli	kadencyjność członków; jawne protokoły
Obserwatorium Stratyfikacji (GUS z udziałem NBP i MF)	S4 — rozpoznanie, model	budowa i publikacja ISKS; dekompozycja dochodów; foresight zawodów	niezależność statystyczna; recenzja zewnętrzna
Biuro Śladu Legislacyjnego (przy Kancelarii Sejmu/Senatu)	S2 — koordynacja i jawność	rejestr poprawek z autorem i lobbystą; test proporcjonalności zawodów	publiczny rejestr; karencja „drzwi obrotowych”
Audyt Obciążeń Administracyjnych (w ramach NIK lub controllingu cybernetycznego)	S3* — audyt	sludge audit; kontrola kontraktów wyniku w administracji	niezależność od audytowanego
Senat 100 / Sejm	S5 — tożsamość i kontrola	coroczna debata nad raportem ISKS; zatwierdzanie korekt	jawność; prawo dochodzeń
Kluby TechnoSanacji	S1 — receptory społeczne	sygnały z terenu; lokalne karty problemu; korekta z terenu	regulamin klubowy; zakaz udawania obywateli przez AI

14. Programy wykonawcze P1–P10

Programy przekładają tezy na instrumenty. Każdy ma właściciela, oś mechanizmu, na którą oddziałuje, miernik w ISKS i datę pierwszej korekty.

Program	Oś	Mechanizm	Teza	Właściciel
P1 Indeks Sprawczości Klasy Średniej (ISKS)	A–C	coroczna dekompozycja dochodów na pracę, kapitał i rentę; wzrost firm; B+R; realne i fałszywe samozatrudnienie; mobilność	T1, T10	Obserwatorium Stratyfikacji
P2 Neutralność podatkowo-składkowa form pracy	A, B	ten sam klin dla etatu, B2B i ryczałtu przy tym samym dochodzie i relacji zależności; preferencje tylko dla realnego ryzyka	T1, T8	MF, MRPiPS
P3 Przesunięcie ciężaru z pracy na rentę gruntową	A	stopniowy podatek od wartości gruntu lub katastralny od 2. i kolejnej nieruchomości; w zamian niższy PIT/ZUS od pracy; warunek reinwestycji dla fundacji rodzinnych	T2	MF
P4 Mieszkanie: podaż zamiast dopłat	A, B	najem społeczny i instytucjonalny, SIM/TBS, społeczne agencje najmu; wygaszanie dopłat do popytu	T2	MRiT, samorządy
P5 Jawny ślad legislacyjny i test proporcjonalności zawodów	A, C	każda poprawka z autorem i lobbystą; przegląd zawodów regulowanych; deregulacja barier wejścia	T3	Biuro Śladu Legislacyjnego
P6 Służba cywilna z rozliczeniem wyniku	C	merytoryczny nabór, „właściciel sprawy”, miernik rezultatu, audyt obciążeń	T3	Szef Służby Cywilnej
P7 Bariera skali zamiast bariery wejścia	B	usunięcie progów karzących wzrost; ścieżka mikro → małe → średnie; kapitał wzrostu	T1, T6, T8	MRiT, PFR, BGK
P8 Otwartość wymienna	B, C	publiczne wyrównywanie (korepetycje jako usługa szkoły), rekrutacja „class-blind”, mentoring międzypokoleniowy	T4	MEN, MNiSW
P9 Osłona transformacji kupuje sprawczość	B	środki SFK i FST na aktywa gospodarstw (efektywność, prosument, kompetencje), nie na transfery utrwalające status	T6	MKiŚ, MFiPR
P10 Konto Sprawczości Ery AI	A, B	indywidualne konto: kredyty compute, dostęp do polskich modeli, mikrokwalifikacje, mentoring 2G, pierwszy klient publiczny	T5, T7, T9	MC, NASK, PARP

14.1. P1 — Indeks Sprawczości Klasy Średniej

ISKS jest regulatorem całej strategii. Łączy dane PIT, ZUS, NBP (badanie zasobności gospodarstw), EU-SILC, rejestru REGON/CEIDG, ksiąg wieczystych i POLPAN w zanonimizowanym środowisku statystycznym. Publikowany jest co roku w czerwcu jako raport zintegrowanej egzekutywy. Szczegółową architekturę opisuje rozdział 16.

14.2. P2 — Neutralność podatkowo-składkowa form pracy

Zasada jest prosta. Przy tym samym dochodzie i tej samej relacji zależności od zleceniodawcy klin podatkowo-składkowy jest jednakowy niezależnie od formy prawnej. Preferencje podatkowe przysługują wyłącznie za **realne ryzyko**: zatrudnianie innych, inwestycje, B+R i eksport. Reforma jest wprowadzana w okresie sześcioletnim, z jednoczesnym obniżeniem klina na umowie o pracę, tak aby większość pracujących zyskała netto. Test zależności opiera się na kryteriach dyrektywy o pracy platformowej (2024/2831): jeden dominujący zleceniodawca, kierownictwo, stałe godziny i brak własnych środków produkcji.

14.3. P3 — Przesunięcie ciężaru z pracy na rentę gruntową

Podatek od nieruchomości w Polsce jest oderwany od wartości, a renta z lokalizacji jest niemal nieopodatkowana. Program przewiduje stopniowe wprowadzenie podatku od wartości gruntu (land value tax) albo podatku katastralnego **od drugiej i kolejnej nieruchomości mieszkaniowej**, z pełnym zwolnieniem mieszkania własnego, i z przeznaczeniem wpływów na obniżenie PIT i składek od pracy. Podatek od wartości gruntu jest uznawany w ekonomii za najmniej zniekształcający: ziemi nie da się ukryć ani przenieść, a podatek zachęca do efektywnego wykorzystania zamiast do utrzymywania niedoboru. Dla fundacji rodzinnych program wprowadza **warunek reinwestycji** preferencji podatkowych w działalność produktywną.

14.4. P4 — Mieszkanie: podaż zamiast dopłat

Program wygasza dopłaty do kredytów, które kapitalizują się w cenie, i przekierowuje środki na **podaż**: najem społeczny i instytucjonalny (SIM, TBS), społeczne agencje najmu wykorzystujące istniejący zasób, uwolnienie gruntów publicznych pod budownictwo czynszowe i uproszczenie planowania przestrzennego. Celem jest rynek najmu, który umożliwia mobilność za pracą i oddziela decyzję o miejscu zamieszkania od decyzji inwestycyjnej. Mieszkanie ma wrócić do roli dobra użytkowego.

14.5. P5 — Jawny ślad legislacyjny i test proporcjonalności zawodów

Każda poprawka do projektu ustawy i rozporządzenia jest publikowana z autorem, datą i informacją o kontaktach lobbingowych. Wszystkie zawody regulowane przechodzą w ciągu pięciu lat **przegląd proporcjonalności** według kryteriów dyrektywy 2018/958: czy regulacja chroni interes publiczny, czy jest niezbędna, czy istnieją mniej restrykcyjne środki. Regulacje, które nie przejdą testu, zostają złagodzone lub zastąpione certyfikacją kompetencji. Karencja „drzwi obrotowych” obejmuje urzędników i członków gremiów regulacyjnych.

14.6. P6 — Służba cywilna z rozliczeniem wyniku

Program łączy dwie zasady potwierdzone w korpusie KS. Pierwszą jest **merytoryczny nabór** (biurokracja weberowska), a drugą **odpowiedzialność za wynik** (właściciel sprawy, miernik rezultatu). Każda kategoria spraw ma „właściciela", czyli osobę odpowiedzialną za czas i jakość rozstrzygnięcia. Coroczny **audyt obciążeń administracyjnych** (sludge audit) mierzy koszt czasu i dokumentów przerzucany na obywatela i przedsiębiorcę, ze szczególną uwagą na grupy słabsze. Urzędnik w takim położeniu jest częścią klasy sprawczej.

14.7. P7 — Bariera skali zamiast bariery wejścia

Program identyfikuje i usuwa progi, przy których wzrost firmy jest karany: skokowe zmiany opodatkowania, obowiązki sprawozdawcze, kontrole i utratę preferencji. Zastępuje je **płynną ścieżką wzrostu** z łagodnym narastaniem obowiązków. Uzupełnia go kapitał wzrostu: fundusze kapitału cierpliwego, obligacje misji, zamówienia przedkomercyjne i zobowiązania zakupu, w których państwo jest „pierwszym wymagającym klientem" (Manifest 2.0, teza 3). Miernikiem jest przejście mikro → małe → średnie.

14.8. P8 — Otwartość wymienna: dostęp zamiast dziedziczenia

Program obejmuje trzy instrumenty. **Publiczne wyrównywanie**: szkoła zapewnia wsparcie, które dziś rodziny kupują na rynku korepetycji, tak aby wyścig pozycyjny przestał decydować o dostępie. **Rekrutacja „class-blind"** w sektorze publicznym i spółkach Skarbu Państwa: anonimizacja aplikacji i ocena przez zadanie. **Mentoring międzypokoleniowy**: Korpus Mentorów i zespoły 2G otwierają sieci kontaktów, które dotąd były dziedziczne.

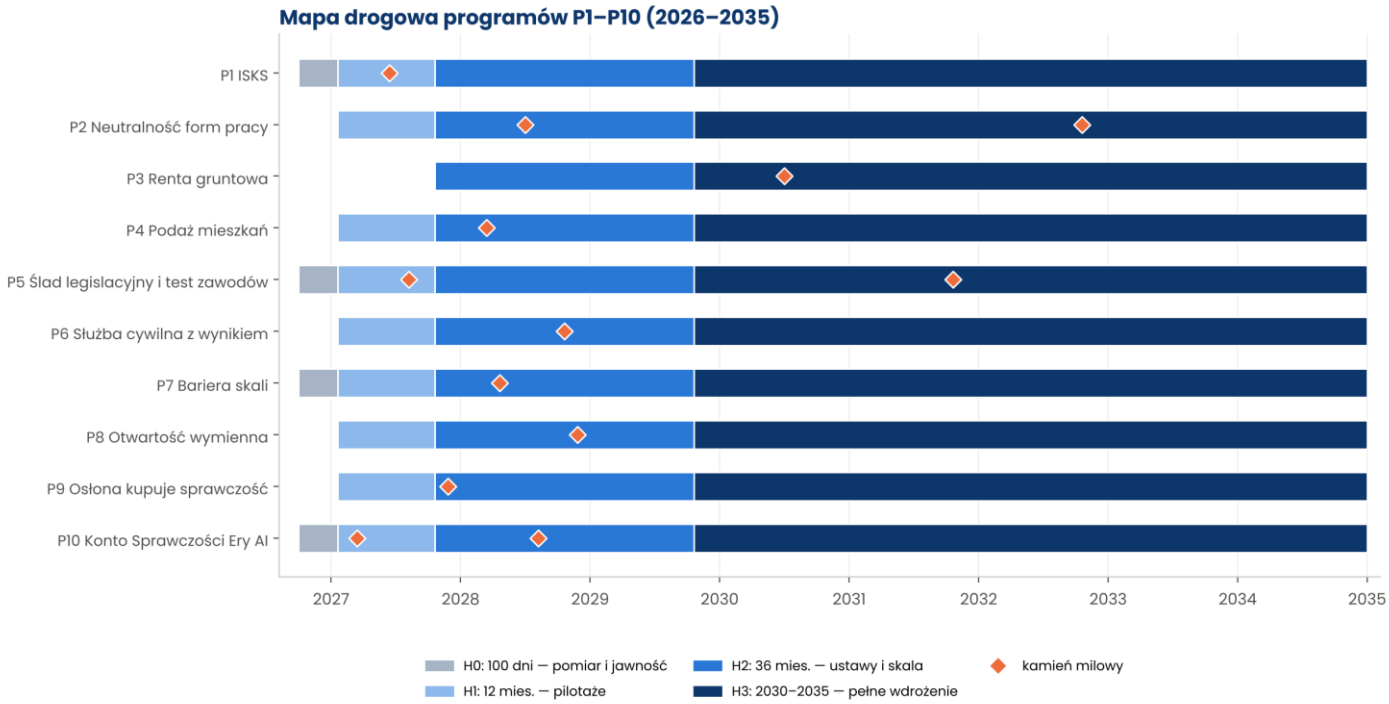
14.9. P9 — Osłona transformacji kupuje sprawczość

Koszty transformacji energetycznej rozkładają się wzdłuż osi A–C, a nie tylko wzdłuż dochodu. Na ETS2 najbardziej narażona jest **niższa klasa średnia poza metropolią**, czyli właściciel domu jednorodzinnego z kotłem i dojazdem samochodem. Program kieruje środki Społecznego Funduszu Klimatycznego (rozporządzenie 2023/955) i Funduszu Sprawiedliwej Transformacji na **aktywa gospodarstw**: termomodernizację, instalacje prosumenckie, magazyny energii i kompetencje. Nie przeznacza ich na transfery, które utrwalają status bez zmiany położenia. Zgodnie ze Strategią sprawiedliwej transformacji (dokument 44) osłona ma przesuwać gospodarstwa z położenia biernego płatnika w położenie prosumenta.

14.10. P10 — Konto Sprawczości Ery AI

Konto Sprawczości Ery AI jest instrumentem nowej generacji, odpowiadającym na tezę T5. Każdy obywatel, który ma wiedzę dziedzinową i projekt, otrzymuje indywidualne konto z czterema składnikami: **kredytami obliczeniowymi** w krajowych fabrykach AI, **dostępem do polskich modeli** i agentów z certyfikatem zgodnym ze standardem agenta AI (dokument 33), **mikrokwalifikacjami** w zakresie orkiestracji, danych i odpowiedzialności algorytmicznej oraz **mentoringiem 2G**. Konto jest uzupełniane za wynik: pierwszy przychód, pierwszego zatrudnionego, pierwszy eksport. Instrument realizuje zasadę „państwo płaci za wynik, nie za procedurę" i obniża koszt wejścia do położeń sprawczych dla osób spoza uprzywilejowanych sieci.

15. Mapa drogowa 2026–2035

Rysunek 29. *Mapa drogowa wdrożenia programów P1–P10 w horyzontach H0–H3 z kamieniami milowymi. Opracowanie własne.*

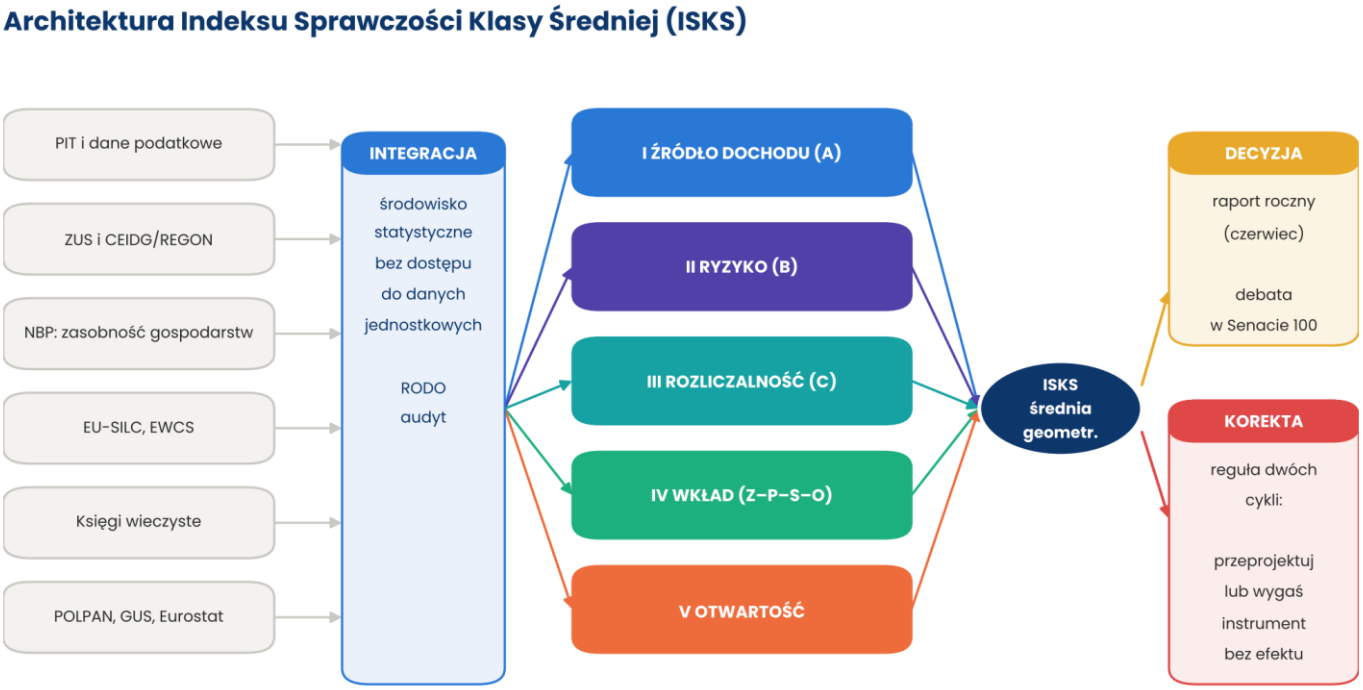
Horyzont	Priorytety
H0: pierwsze 100 dni	powołanie Obserwatorium Stratyfikacji i Rady Sprawczości; metodyka ISKS; projekt ustawy o śladzie legislacyjnym; mapa progów karzących wzrost; pilotaż Konta Sprawczości Ery AI w trzech regionach
H1: 12 miesięcy	pierwszy raport ISKS (wersja pilotażowa); harmonogram neutralności form pracy; start przeglądu proporcjonalności zawodów; audyt obciążeń administracyjnych w 10 kategoriach spraw; wygaszanie nowych dopłat do popytu
H2: do 36 miesięcy	ustawa o neutralności podatkowo-składkowej (wejście etapami); program najmu społecznego i instytucjonalnego; kontrakty wyniku w służbie cywilnej; Konto Sprawczości Ery AI w skali kraju; reforma progów skali
H3: 2030–2035	podatek od wartości gruntu od 2. i kolejnej nieruchomości z obniżką klina na pracę; pełna neutralność form pracy; zakotwiczenie ISKS w Konstytucji (po referendum); cel: udział dochodu z pracy i ryzyka w górę, EIS: „umiarkowany innowator”

Kolejność ma znaczenie. **Najpierw pomiar i jawność** (P1, P5), ponieważ dają państwu model i obywatelom zaufanie. **Potem bodźce o niskim koszcie politycznym** (P6, P7, P10), które przynoszą szybkie wyniki widoczne dla klasy sprawczej. **Na końcu bodźce o wysokim koszcie politycznym** (P2, P3, P4), wprowadzane stopniowo, z kompensacją i po zbudowaniu koalicji ludzi, którzy już zyskali na wcześniejszych etapach. Odwrócenie kolejności, czyli zaczęcie od podatku od nieruchomości, uruchomiłoby pętlę R1 w obronie renty, zanim pętla R2 zdążyłaby zbudować poparcie dla zmiany.

16. Monitoring i ewaluacja: Indeks Sprawczości Klasy Średniej

16.1. Architektura pomiaru

ISKS składa się z pięciu filarów, które odpowiadają osiom mechanizmu i testowi efektu. Każdy filar ma 3–5 wskaźników, a indeks syntetyczny jest średnią geometryczną filarów. Postać geometryczna oddaje zasadę iloczynu: słabość jednego filaru obniża cały wynik silniej niż średnia arytmetyczna.

Rysunek 30. *Architektura Indeksu Sprawczości Klasy Średniej (ISKS): pięć filarów, źródła danych i ścieżka od pomiaru do decyzji. Opracowanie własne.*

Filar ISKS	Wskaźniki	Źródło danych
I. Źródło dochodu (A)	udział dochodu z pracy, z kapitału produktywnego i z renty w decylach 4–9; dochód z najmu jako % dochodu	PIT, NBP, księgi wieczyste
II. Ryzyko (B)	udział samozatrudnionych zatrudniających innych; wskaźnik fałszywego samozatrudnienia; zmienność dochodu	CEIDG, ZUS, EWCS, PIT
III. Rozliczalność (C)	odsetek decyzji administracyjnych z właścicielem i miernikiem; wynik audytu obciążeń; udział zawodów po teście proporcjonalności	administracja, NIK, rejestr zawodów
IV. Wkład (Z–P–S–O)	przejścia mikro → małe → średnie; B+R firm; eksport MŚP; adopcja AI; zaangażowanie w mentoring i obronę cywilną	GUS, Eurostat, PARP, rejestry
V. Otwartość	mobilność wymienna; udział osób z rodzin bez wyższego wykształcenia w zawodach sprawczych; saldo talentów	POLPAN, GUS, dane migracyjne

16.2. KPI i KRI

Wskaźnik	Typ	Wartość bazowa (najnowsza dostępna)	Kierunek 2030	Próg alarmowy (KRI)
Fałszywe samozatrudnienie	KPI	ok. 42% (EWCS)	spadek o połowę	wzrost w dwóch kolejnych pomiarach
Samozatrudnieni bez pracowników	KPI	78%	spadek	—
Innowacje produktowe MŚP (% śr. UE)	KPI	28,5%	50%	spadek r/r
Nakłady na B+R (% PKB)	KPI	1,41% (2024)	2,0%	spadek r/r
Adopcja AI w firmach 10+	KPI	8,4% (2025)	średnia UE	luka do UE rośnie
Najem rynkowy i społeczny (% gospodarstw)	KPI	2–4%	10%	—
Relacja cen mieszkań do dochodów	KRI	do ustalenia w ISKS	stabilizacja	wzrost >5% r/r
Udział górnych 10% w dochodach (dane podatkowe)	KRI	ok. 35% (2015)	nie wyżej	wzrost >1 p.p.
Saldo talentów wysokokwalifikowanych	KRI	do ustalenia	dodatnie	ujemne dwa lata z rzędu
Zatrudnienie na poziomie wejściowym w zawodach umysłowych	KRI	do ustalenia	stabilne	spadek >10% r/r

16.3. Reguła sterowania

> **REGUŁA STEROWANIA**
>
> Każdy instrument polityki podatkowej, mieszkaniowej, regulacyjnej i kadrowej, którego deklarowanym celem jest wzmocnienie klasy średniej, ma **właściciela**, **miernik w ISKS** i **datę korekty**. Instrument, który w dwóch kolejnych cyklach pomiaru nie przesuwa swojego miernika w zakładanym kierunku, zostaje przeprojektowany albo wygaszony. Decyzję uzasadnia się publicznie. Miernika nie projektuje ten, kto jest mierzony (prawo Goodharta–Strathern).

17. Ryzyka wdrożenia i bezpieczniki

Ryzyko	Mechanizm	Bezpiecznik
Instrumentalizacja języka	„pasożytniczość” użyta do piętnowania grup; resentyment	zasada graniczna (1.4); ocena położeń, nie ludzi; zakaz odpowiedzialności zbiorowej
Opór właścicieli aktywów	pętla R1; mobilizacja polityczna przeciw podatkowi od wartości gruntu	sekwencja (najpierw pomiar i szybkie wyniki); pełne zwolnienie mieszkania własnego; kompensacja obniżką klina na pracę
Opór korporacji zawodowych	logika Olsona; obrona barier wejścia	test proporcjonalności wg dyrektywy UE; jawność; certyfikacja kompetencji zamiast zakazu

Ryzyko	Mechanizm	Bezpiecznik
Ucieczka kapitału i talentów	podwyżka obciążeń mobilnych czynników	opodatkowanie czynnika niemobilnego (ziemi), obniżka na mobilnym (pracy)
Goodhart: gra wskaźnikami	instytucje optymalizują miernik zamiast celu	niezależne źródła danych; rotacja wskaźników; recenzja zewnętrzna ISKS
Naruszenie prywatności	łączenie danych dochodowych i majątkowych	środowisko statystyczne bez dostępu do danych jednostkowych; RODO; audyt
Technokratyzm	Rada Sprawczości jako ciało bez mandatu	kontrola Senatu 100/Sejmu; jawność; kadencyjność
Nowa kasta sprawcza	klasa sprawcza zamyka się i zaczyna bronić własnych rent	ten sam test A–B–C wobec beneficjentów strategii; otwartość wymienna (P8); bezpieczniki Misji
Koncentracja platform AI	Konto Sprawczości Ery AI finansuje zagranicznych dostawców	pluralizm modeli; preferencja suwerennego stosu; prawo do przenoszenia danych
Koszt fiskalny przejścia	ubytek wpływów przed wejściem podatku od wartości gruntu	neutralność fiskalna pakietu w horyzoncie kadencji; etapowanie

18. Miejsce w Bibliotece i na portalu TechnoSanacja

18.1. Spójność z programami TechnoRepubliki

Strategia stratyfikacji klasy sprawczej nie jest dokumentem samodzielnym. Jest **społecznym fundamentem** całego korpusu: opisuje, kim jest podmiot zmiany, o którym mówią Manifest i Misja, i jakie reguły go wzmacniają.

Rysunek 31. *Powiązania strategii stratyfikacji klasy sprawczej z dokumentami Biblioteki TechnoSanacji: wkłady i zależności. Opracowanie własne.*

Dokument TechnoSanacji	Wkład do strategii	Wkład strategii do dokumentu
02 Manifest TechnoSanacji 2.0	pojęcie nowej klasy sprawczej, przedsiębiorca ery AI, cztery zasoby	definicja operacyjna klasy sprawczej, test A–B–C i test efektu
04 Misja Polityczna 2.0	klasa sprawcza jako podmiot zmiany; bezpieczniki	mapa segmentów sojuszu klasy sprawczej; ryzyko „nowej kasty”
03 Cyberkulturowa Wizja 2.0	formuła siły; portfel misji M1–M10	wkład klasy sprawczej w cztery wymiary siły
13 Administracja państwowa	administracja wyniku	służba cywilna z rozliczeniem wyniku (P6)
15 Controlling cybernetyczny	KPI/KRI, pętla na alokacji	ISKS jako moduł controllingu
18 Edukacja — innowacja	edukacja przez działanie	otwartość wymienna, portfolio wyników (P8)
21 Konkurencyjna gospodarka	od podwykonawstwa do własnej technologii	bariera skali (P7), krzywa uśmiechu
22 Kreatywne społeczeństwo	klasa kreatywna i kultura	segment kreatywny w teście położeń

Dokument TechnoSanacji	Wkład do strategii	Wkład strategii do dokumentu
23 Talenty — infrastruktura krytyczna	talenty jako infrastruktura	saldo talentów w ISKS; klasa sprawcza w NST
24 Aktywny seniorat, 30 Program 2G	seniorzy jako zasób; zasada podwójnego klucza	seniorzy-mentorzy jako położenie sprawcze
44 Strategia sprawiedliwej transformacji	pętla sterowania transformacji	osłona kupująca sprawczość (P9)
56 Strategia AI dla bezpieczeństwa Polski	suwerenność jako koszt wyjścia; bio-AI	Konto Sprawczości Ery AI (P10); reżim biobezpieczeństwa
06 Projekt Konstytucji	mandat, referendum, Senat 100	konstytucyjne zakotwiczenie ISKS i reguły wygasania

18.2. Publikacja na portalu technosanacja.pl

Strategia jest przeznaczona do publikacji w sekcji **Biblioteka** portalu TechnoSanacja.pl jako dokument programowy w klastrze strategii (obok Strategii sprawiedliwej transformacji, Strategii energii i odporności oraz Strategii AI dla bezpieczeństwa Polski). Zgodnie z architekturą wiedzy portalu (destylat KMTS: strona-filar z artykułami-satelitami jako realizacja etapu „łączenia" modelu SECI) proponuje się następujące rozmieszczenie treści.

Miejsce w portalu	Treść	Funkcja
Biblioteka	pełna publikacja (PDF i Word), wersja MD, słownik, bibliografia	strona-filar; dokument źródłowy
Misja → Kluby	rozdział 5 (test segmentów) jako materiał do pracy Klubów; karta „położenie sprawcze czy rentowe?"	moduł wykonawczy; korekta z terenu
Wizja → Program 2G	seniorzy-mentorzy i orkiestratorzy ery AI; nowa ścieżka wejścia	sojusz pokoleń
Reformy → Karty Reform	programy P1–P10 jako karty reform z miernikiem i właścicielem	rozliczalność
Ustrój → Karty Postulatów	konstytucyjne zakotwiczenie ISKS; reguła wygasania instrumentów	warstwa ustrojowa
Strategia → Rezyliencja	klasa sprawcza jako kręgosłup odporności (wariant W4)	odporność
Artykuły-satelity (blog)	„Klasa średnia: liczna, ale czy sprawcza?"; „Mieszkanie jako renta"; „Fałszywe samozatrudnienie w liczbach"; „Konto Sprawczości Ery AI"; „Test proporcjonalności zawodów"	SEO, dyfuzja, rozmowa

Dla książki *TechnoRepublika. Strategia transformacji Polski* (technorepublika.pl) strategia dostarcza materiału do wszystkich pięciu wydań: **Podstawy** (definicja klasy sprawczej i test A–B–C), **Seniorzy** (seniorzy-mentorzy, zespoły 2G), **Młodzież** (bariera mieszkaniowa, zerwana drabina awansu, Konto Sprawczości Ery AI), **Biznes** (bariera skali, neutralność form pracy, kapitał wzrostu) i **Wybory** (hasła programowe, kontrakt wyniku, inkluzywny język klasy sprawczej).

19. Hasła programowe

1. Nie liczba klasy średniej, lecz jej skład decyduje o sile państwa.
2. Klasa sprawcza to wkład, ryzyko i odpowiedzialność, a nie dyplom, forma ani adres.
3. Nagradzamy wkład, nie pozycję.
4. Ten sam dochód, ten sam podatek, niezależnie od formy umowy.
5. Opodatkujmy rentę z ziemi, nie pracę ludzi.
6. Mieszkanie ma być domem, nie rentą.
7. Licencja chroni obywatela, nie dochód.
8. Każda procedura ma właściciela wyniku.
9. Firma ma rosnąć, nie bać się progu.
10. AI dla każdego, kto ma projekt, a nie tylko dla tego, kto ma kapitał.
11. Młodzi z narzędziami, seniorzy ze standardem: razem klasa sprawcza.
12. Oceniamy położenia, nie ludzi.

20. Konkluzja programowa

Polska transformacja zbudowała jedną z najliczniejszych klas średnich w Europie. Było to osiągnięcie pokolenia, które przeszło od gospodarki niedoboru do gospodarki rynkowej szybciej niż ktokolwiek w regionie. Ten sukces ma jednak swoją cenę. Część klasy średniej osiadła w położeniach, które dają bezpieczeństwo dzięki aktywom, formie i procedurze, a nie dzięki wkładowi. Era sztucznej inteligencji, robotów autonomicznych i biotechnologii sprawi, że te położenia staną się kruche. Rutynowa praca umysłowa zostanie zautomatyzowana, renta z niedoboru stanie się obiektem sporu politycznego, a kredencjał straci wartość wobec zdolności wdrożeniowej.

Sześć niezależnych dróg uzasadnienia prowadzi do tego samego wniosku: **siła Rzeczypospolitej w nowej epoce zależy od składu jej klasy średniej, a skład ten jest wynikiem reguł, które państwo może zmienić.** Nie trzeba wojny klas ani redystrybucji statusu. Trzeba konsekwentnej zmiany bodźców: tego samego podatku od tego samego dochodu, opodatkowania renty z ziemi zamiast pracy, podaży zamiast dopłat, jawności zamiast przechwycenia, wyniku zamiast procedury, dostępu zamiast dziedziczenia i narzędzi AI dla każdego, kto ma projekt.

Klasa sprawcza ery AI już istnieje. Są nią inżynierowie, technicy, przedsiębiorcy, eksperci, urzędnicy, lekarze, nauczyciele, rolnicy, rzemieślnicy i seniorzy, którzy każdego dnia biorą odpowiedzialność za wynik. Nie potrzebują przywilejów. Potrzebują państwa, które przestanie nagradzać pozycję bardziej niż wkład. TechnoSanacja jest drogą do takiego państwa, Model 3A — metodą, a TechnoRepublika — celem.

> **KONKLUZJA**
>
> TechnoRepublika nie dzieli obywateli na lepszych i gorszych. Dzieli reguły na te, które nagradzają wkład, i te, które nagradzają pozycję, i konsekwentnie zastępuje drugie pierwszymi. Państwo, w którym praca, ryzyko i odpowiedzialność opłacają się bardziej niż renta, niedobór i procedura, będzie miało klasę średnią nie tylko liczną, lecz także sprawczą: zdolną budować własne technologie, bronić odporności wspólnoty i rozliczać władzę.

Dołącz do rozmowy na TechnoSanacja.pl. Sprawdź założenia. Zgłoś ryzyko. Zaproponuj rozwiązanie. Dołącz kompetencję.

Aneks A. Słownik pojęć, terminów i skrótów

Słownik porządkuje język strategii i wyjaśnia, jak kluczowe pojęcia działają w projektowanym modelu TechnoRepubliki. Definicje mają charakter kontekstowy: łączą sens socjologiczny, ekonomiczny, cybernetyczny, ustrojowy i technologiczny z praktyką polityki państwa. Pojęcia wspólne z Manifestem 2.0, Misją Polityczną 2.0 i Strategią AI dla bezpieczeństwa Polski mają we wszystkich dokumentach to samo znaczenie. Hasła w obrębie grup uporządkowano alfabetycznie.

A.1. Pojęcia programowe TechnoSanacji i strategii

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Formuła naczelna	Twierdzenie otwierające każdą publikację programową TechnoSanacji, wobec którego weryfikuje się całą treść. W tej strategii: siła Rzeczypospolitej zależy od składu klasy średniej, a nie od jej liczebności.
Indeks Sprawczości Klasy Średniej (ISKS)	Proponowany coroczny wskaźnik złożony z pięciu filarów (źródło dochodu, ryzyko, rozliczalność, wkład, otwartość) mierzący udział położeń sprawczych w warstwach środkowych; regulator całej strategii (P1, rozdział 16).
Klasa sprawcza	Zbiór położeń, w których dochód pochodzi z pracy i podjętego ryzyka, ryzyko jest ponoszone, a nie przerzucane, a wynik jest rozliczany, i które dają dodatni wkład w zdolność państwa, produktywność, suwerenność technologiczną lub odporność społeczną. Przekrój przez segmenty klasy średniej, a nie jeden z nich.
Konto Sprawczości Ery AI	Proponowany instrument (P10): indywidualne konto z kredytami obliczeniowymi, dostępem do polskich modeli i agentów AI, mikrokwalifikacjami i mentoringiem 2G, uzupełniane za osiągnięty wynik.
Model 3A	Metoda TechnoSanacji: antycypacja, absorpcja, adaptacja. W strategii trzy równoległe funkcje polityki stratyfikacji z odrębnymi miernikami i właścicielami.
Neutralność podatkowo-składkowa form pracy	Zasada (P2), według której przy tym samym dochodzie i tej samej relacji zależności klin podatkowo-składkowy jest jednakowy niezależnie od formy prawnej (etat, B2B, ryczałt); preferencje tylko za realne ryzyko.
Obserwatorium Stratyfikacji	Proponowana jednostka w ramach statystyki publicznej (GUS z udziałem NBP i MF) odpowiedzialna za ISKS, dekompozycję dochodów i foresight zawodów.
Orkiestrator zdolności	Typowa postać klasy sprawczej ery AI (Manifest 2.0): osoba lub mały zespół, który wyznacza cel, dzieli zadania między ludzi i agentów AI, sprawdza wynik i za niego odpowiada.
Osłona kupująca sprawczość	Zasada (P9), według której środki osłonowe transformacji finansują aktywa i kompetencje gospodarstw (termomodernizacja, prosument, magazyn energii), a nie transfery utrwalające status.
Przedsiębiorca ery AI	Osoba lub mały zespół łączący cztery zasoby: wiedzę dziedzinową, dane, agentów AI i osobistą odpowiedzialność za wynik (Manifest 2.0).

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Rada Sprawczości	Proponowane ciało przy zintegrowanej egzekutywie (w obecnym porządku przy KPRM), właściciel wyniku strategii, odpowiedzialne za alokację i regułę dwóch cykli.
Reguła dwóch cykli	Reguła sterowania: instrument, który w dwóch kolejnych pomiarach ISKS nie przesuwa swojego miernika w zakładanym kierunku, zostaje przeprojektowany lub wygaszony.
TechnoRepublika	Cel przemiany: państwo, które przewiduje, działa i odpowiada przed obywatelem; ustrój łączący sprawczą egzekutywę, demokrację bezpośrednią i kontrolę regulatora.
TechnoSanacja	Droga przemiany: międzypokoleniowy ruch obywatelski naprawy państwa i portal wiedzy TechnoSanacja.pl.
Test efektu (Z–P–S–O)	Ocena wkładu położenia w cztery cele państwa: zdolność państwa (Z), produktywność (P), suwerenność technologiczną (S) i odporność społeczną (O).
Test mechanizmu (A–B–C)	Ocena położenia na trzech osiach: źródło dochodu (A), relacja do ryzyka (B), odpowiedzialność za rezultat (C).
Zasada graniczna	Zasada oceny położeń i mechanizmów, a nie ludzi i grup; wyklucza piętnowanie, odpowiedzialność zbiorową i konfiskatę (rozdział 1.4).
Zasada podwójnego klucza (2G)	Model zespołu dwupokoleniowego: młody lider odpowiada za tempo, narzędzia i rozwiązanie, doświadczony mentor za standard, ciągłość i test konsekwencji.

A.2. Stratyfikacja i teoria klas

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Domknięcie społeczne (social closure)	Mechanizm ograniczania dostępu do zasobów i pozycji przez grupę, która je posiada (Weber, Parkin); źródło renty pozycyjnej.
Granice symboliczne	Rozróżnienia kulturowe („my i oni”), przez które klasy definiują siebie i innych: gust, styl życia, ocena moralna.
Habitus	Pojęcie P. Bourdieu: utrwalony system dyspozycji (myślenia, odczuwania, działania) nabyty w środowisku klasowym, który reprodukuje pozycję społeczną.
Kapitał ekonomiczny, kulturowy, społeczny, symboliczny	Cztery formy kapitału Bourdieu: zasoby materialne, kompetencje i dyplomy, sieci relacji oraz uznanie i prestiż.
Klasa kreatywna	Pojęcie R. Floridy: pracownicy, których praca polega na tworzeniu nowych idei, technologii i treści; w strategii segment ambiwalentny, zależnie od otwartości dostępu.

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Klasa menedżerska i profesjonalna (PMC)	Professional-managerial class (Ehrenreich): menedżerowie i profesjonaliści zarządzający organizacjami i wiedzą w imieniu właścicieli kapitału.
Klasa próżniacza	Pojęcie T. Veblena (1899): warstwa, której status wyraża się w ostentacyjnej konsumpcji i ostentacyjnym próżnowaniu; w strategii nazwa położenia analitycznego (statusowego), nie grupy osób.
Klasa rentierska	Położenia, w których dochód pochodzi głównie z renty: najmu, licencji, odsetek od aktywów chronionych niedoborem; w strategii nazwa położenia analitycznego.
Klasa społeczna	Zbiór położeń o podobnej relacji do kluczowych zasobów i podobnych szansach życiowych; kategoria relacyjna.
Klasa średnia	Położenia pośrednie w strukturze społecznej; mierzone definicją dochodową, zawodową, majątkową lub subiektywną. Strategia stosuje pluralizm pomiarowy z prymatem funkcji.
Klasa średnia dochodowa	Gospodarstwa o dochodzie ekwiwalentnym 75–200% mediany (OECD, Eurofound); w Polsce ok. 50% ludności po redystrybucji.
Konsumpcja pozycyjna	Konsumpcja dóbr, których wartość wynika z ich rzadkości i widoczności (Hirsch, „dobra pozycyjne”); gra o sumie zerowej.
Kredencjalizm	Traktowanie dyplomu lub tytułu jako licencji dostępu do stanowisk i dochodów niezależnie od wdrożonych kompetencji.
Merytokracja	Zasada przydziału pozycji według zasług. Bez mobilności staje się mechanizmem legitymizacji przywileju (Sandel, Markovits).
Mobilność międzypokoleniowa	Zmiana pozycji społecznej dzieci względem rodziców; miara otwartości struktury.
Mobilność strukturalna	Mobilność wymuszona zmianą struktury zatrudnienia (np. spadkiem zatrudnienia w rolnictwie), niezależna od otwartości systemu.
Mobilność wymienna (płynność społeczna)	Mobilność wynikająca z otwartości: wymiana pozycji między osobami różnego pochodzenia przy stałej strukturze.
Położenie (pozycja klasowa)	Konkretne miejsce jednostki w strukturze relacji: źródło dochodu, ekspozycja na ryzyko, rozliczalność. Jednostka może zajmować kilka położeń naraz.
Położenie sprawcze	Położenie spełniające kryteria A–B–C: praca i ryzyko, ryzyko ponoszone, wynik rozliczany.
Położenie rentowe	Położenie, w którym dochód pochodzi z niedoboru, licencji lub procedury, ryzyko jest przerzucane, a wynik nierozliczany.
Położenia sprzeczne (contradictory class locations)	Pojęcie E.O. Wrighta: położenia łączące cechy różnych klas (np. menedżer — pracownik najemny z władzą organizacyjną).

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Populizm statusowy	Mobilizacja polityczna wokół utraty uznania i statusu przez grupy, które przegrywają w merytokracji bez mobilności.
Prekariat	Pojęcie G. Standinga: warstwa o niestabilnym zatrudnieniu i ograniczonych prawach pracowniczych; ryzyko dla części fałszywie samozatrudnionych.
Rewealthization	Przejście od społeczeństwa płac do społeczeństwa majątku, w którym aktywa decydują o pozycji silniej niż dochód z pracy (Chauvel).
Segment klasy średniej	Wyróżniona w literaturze część klasy średniej o wspólnej funkcji lub kulturze (przedsiębiorczy, kreatywny, urzędniczy, menedżerski, ekspercki, cyfrowy, statusowy, rentierski, ekstraktywny, inżynieryjno-techniczny).
Sprawczość (self-efficacy)	Przekonanie jednostki o skuteczności własnego działania (Bandura); zasób nierówno rozdzielony społecznie.
Stratyfikacja społeczna	Uwarstwienie społeczeństwa według nierównego dostępu do zasobów, władzy i prestiżu.
Warstwa (stratum)	Kategoria gradacyjna: przedział na skali dochodu, wykształcenia lub prestiżu, bez założenia relacji między warstwami.
Wyzysk i dominacja	Kategorie analizy klasowej Wrighta: przechwytywanie efektów pracy innych i kontrola nad ich działaniem.

A.3. Renta, ekonomia polityczna i instytucje

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Arbitraż formy zatrudnienia	Wybór formy prawnej pracy (B2B, ryczałt) ze względu na różnicę klina podatkowo-składkowego, a nie realne ryzyko.
Biurokracja weberowska	Administracja oparta na merytorycznym naborze, regułach, hierarchii i bezstronności; w korpusie KS warunek zdolności państwa.
„Drzwi obrotowe" (revolving door)	Przepływ osób między stanowiskami regulatora a regulowanymi podmiotami; kanał przechwycenia regulacji.
Ekstrakcja wartości	Przechwytywanie wartości wytworzonej przez innych bez proporcjonalnego wkładu (M. Mazzucato).
Fałszywe samozatrudnienie	Praca w formie działalności gospodarczej dla jednego dominującego zleceniodawcy, pod jego kierownictwem i w jego organizacji; w Polsce ok. 42% samozatrudnienia według EWCS.
Fundacja rodzinna	Instytucja prawa polskiego (ustawa z 26 stycznia 2023 r.) służąca gromadzeniu i transmisji majątku rodziny; strategia postuluje warunek reinwestycji preferencji podatkowych.
Kapitalizm klientelistyczny (crony capitalism)	Układ, w którym sukces gospodarczy zależy od powiązań politycznych, a nie od konkurencji.
Kapitał cierpliwy	Kapitał inwestycyjny o długim horyzoncie, gotowy akceptować wysokie ryzyko i późny zwrot; warunek skalowania firm technologicznych.

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Klin podatkowo-składkowy	Różnica między kosztem pracy dla zatrudniającego a dochodem netto pracownika; w Polsce silnie zależny od formy zatrudnienia.
Logika działania zbiorowego	Twierdzenie M. Olsona: małe, zorganizowane grupy interesu skuteczniej bronią swoich korzyści niż rozproszona większość.
Podatek od wartości gruntu (LVT)	Podatek od wartości lokalizacyjnej ziemi, niezależny od zabudowy (H. George); uznawany za najmniej zniekształcający. W strategii od drugiej i kolejnej nieruchomości mieszkaniowej.
Podatek katastralny	Podatek od wartości rynkowej nieruchomości ustalanej w katastrze; alternatywa wobec LVT.
Przechwycenie regulacji (regulatory capture)	Sytuacja, w której regulowani kształtują regulatora i treść regulacji (G. Stigler).
Przedsiębiorczość produktywna, nieproduktywna i destrukcyjna	Rozróżnienie W. Baumola (1990): talent przedsiębiorczy kierowany jest do tworzenia wartości lub do rent-seekingu zależnie od reguł gry.
Renta ekonomiczna	Dochód ponad koszt alternatywny czynnika, wynikający z jego niedoboru.
Renta gruntowa	Renta z lokalizacji i niedoboru ziemi; główny składnik wzrostu wartości mieszkań w miastach.
Renta pozycyjna	Dochód lub korzyść z samej pozycji: licencji, kredencjałów, członkostwa w korporacji zamkniętej.
Rent-seeking	Zużywanie zasobów na zdobycie lub ochronę renty zamiast na tworzenie wartości (Tullock, Krueger).
Ślad legislacyjny	Jawny zapis autorstwa, czasu i źródeł każdej zmiany w projekcie aktu prawnego, łącznie z kontaktami lobbingowymi.
Test proporcjonalności	Ocena wymagana dyrektywą 2018/958 przed nową regulacją zawodu: czy służy interesowi publicznemu, czy jest niezbędna i czy istnieją mniej restrykcyjne środki.
Władza proceduralna	Zdolność blokowania, opóźniania lub warunkowania decyzji bez odpowiedzialności za ich wynik.
„Sludge" (obciążenia administracyjne)	Koszt czasu, dokumentów i barier przerzucany przez procedury na obywatela, szczególnie dotkliwy dla słabszych.

A.4. Państwo, ustrój, cybernetyka, systemy i sieci

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Archetyp systemowy	Powtarzalny wzorzec dynamiki systemu (Senge), np. „sukces dla odnoszących sukces" i „tragedia wspólnego pastwiska".
Centralność pośrednictwa	Miara sieciowa (betweenness) wskazująca, jak często węzeł leży na najkrótszych ścieżkach między innymi węzłami.

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Diagram pętli przyczynowych (CLD)	Narzędzie myślenia systemowego pokazujące zależności i pętle wzmacniające (R) oraz równoważące (B).
Dziura strukturalna	Pojęcie R. Burta: brak połączenia między skupiskami sieci; wypełnienie jej daje przewagę informacyjną.
Kontrakt wyniku	Jednostka rozliczalności: cel, właściciel, termin, miernik, budżet i raport, uzupełnione o KRI, niezależne źródło pomiaru i warunek wygaszenia.
Pętla sterowania	Sekwencja diagnoza → decyzja → wykonanie → wynik → korekta; jej jakość decyduje o sprawczości państwa.
Prawo Goodharta–Strathern	Miara zamieniona w cel przestaje być dobrą miarą; uzasadnia rozdzielenie mierzonego i mierzącego.
Prawo wymaganej różnorodności	Zasada W.R. Ashby'ego: regulator musi dysponować różnorodnością reakcji co najmniej równą różnorodności zakłóceń.
Punkty dźwigni	Miejsca interwencji w systemie uszeregowane przez D. Meadows od parametrów (najsłabsze) do paradygmatu (najsilniejsze).
Republikanizm	Tradycja uznająca państwo za dobro wspólne, wolność za brak arbitralnej dominacji, a władzę za służbę poddaną kontroli.
Siła słabych więzi	Twierdzenie M. Granovettera: nowe informacje i możliwości płyną przez luźne kontakty.
Społeczna gospodarka rynkowa	Podstawa ustroju gospodarczego RP (art. 20 Konstytucji): wolność działalności gospodarczej, własność prywatna, solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych.
Sprawczość państwa (state capacity)	Zdolność państwa do projektowania i wykonywania polityk, egzekwowania prawa, dostarczania usług, uczenia się i reagowania na kryzysy.
Twierdzenie Conanta–Ashby'ego	Każdy dobry regulator systemu musi być modelem tego systemu.
Układ samodzielny	Pojęcie M. Mazura: układ zdolny do sterowania sobą, z receptorami, korelatorem, homeostatem, efektorami, akumulatorem i alimentatorem.
VSM (Model Systemu Zdolnego do Przetrwania)	Model S. Beera z pięcioma funkcjami: S1 operacje, S2 koordynacja, S3 zarządzanie (S3* audyt), S4 przyszłość, S5 tożsamość i polityka.
Właściciel sprawy	Osoba odpowiedzialna za czas i jakość rozstrzygnięcia danej kategorii spraw w administracji (P6).
Zintegrowana egzekutywa	Model TechnoRepubliki, w którym bezpośrednio wybrany Prezydent łączy funkcje głowy państwa i szefa rządu, ograniczony przez Konstytucję, Senat 100, sądy, audyt i referendum (dokument 07).

A.5. Technologia, praca i transformacja

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Agent AI	Program oparty na modelu AI, który samodzielnie wykonuje zadania w ramach nadanego mandatu, narzędzi i uprawnień; w służbie państwa ma właściciela, ślad decyzji i warunek zatrzymania.
Augmentacja a substytucja	Technologia wzmacniająca pracę człowieka (augmentacja) albo zastępująca jego zadania (substytucja).
Biobezpieczeństwo	Reżim zapobiegania szkodliwemu użyciu biotechnologii; warunek sprawczości w domenie bio.
Bioprodukcja	Wytwarzanie materiałów, chemikaliów, żywności i leków z użyciem organizmów i procesów biologicznych.
Długowieczność (longevity) i srebrna gospodarka	Wydłużenie trwania życia w zdrowiu i gospodarka usług oraz produktów dla starszej populacji; podstawa nowej roli seniorów-ekspertów.
Drabina awansu	Sekwencja stanowisk od wejściowych do eksperckich, na których uczy się zawodu; zagrożona automatyzacją prac wejściowych.
Gospodarka platform (platform capitalism)	Model gospodarczy, w którym platformy cyfrowe pośredniczą w transakcjach i pobierają prowizję, korzystając z efektów sieciowych.
Human-in-command	Zasada realnego dowodzenia człowieka nad systemem AI: człowiek ustala cel, może zatrzymać działanie i ponosi odpowiedzialność.
Krzywa uśmiechu	Model łańcucha wartości (S. Shih), w którym najwyższa wartość dodana przypada na fazy B+R, projektowania, marki i serwisu, a najniższa na montaż.
Mikrokwalifikacje	Krótkie, składalne i cyfrowo poświadczane potwierdzenia konkretnych umiejętności.
Moc obliczeniowa (compute)	Infrastruktura procesorów i centrów danych potrzebna do trenowania i uruchamiania modeli AI.
Polaryzacja pracy	Wzrost udziału zawodów najwyżej i najniżej płatnych kosztem środkowych w wyniku zmiany technologicznej wypierającej rutynę (Goos, Manning, Salomons).
Portfolio wyników	Udokumentowany zbiór dowiezionych projektów, wdrożeń i pilotaży; alternatywa dla kredencjałów jako podstawa awansu.
Prosument	Odbiorca energii, który ją także wytwarza (np. z instalacji fotowoltaicznej) i magazynuje.
Robot uniwersalny (general-purpose robot)	Robot zdolny do wielu zadań dzięki sterowaniu opartemu na AI; obniża koszt automatyzacji.
Suwerenność technologiczna	Niski koszt wyjścia z zależności od dostawcy technologii i zdolność działania w trybie odciętym; nie autarkia.
Ubóstwo energetyczne	Brak dostępu gospodarstwa domowego do podstawowych usług energetycznych, które są podstawą godnego poziomu życia i zdrowia (zalecenie Rady 2022).

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Zmiana technologiczna wypierająca rutynę (RBTC)	Routine-biased technological change: automatyzacja zadań, które da się opisać regułami.

A.6. Wskaźniki i metody badawcze

Pojęcie	Definicja i znaczenie w strategii
Analiza pola sił	Metoda K. Lewina zestawiająca siły napędowe i hamujące zmianę.
Analiza VRIO	Ocena zasobów według wartości, rzadkości, trudności imitacji i organizacji.
DINA	Distributional National Accounts: rozkładowe rachunki narodowe łączące dane podatkowe, ankietowe i rachunki narodowe.
Dekompozycja dochodu	Rozdzielenie dochodu na składowe: pracę, kapitał produktywny i rentę.
EGP / ESeC	Schematy klas społecznych Eriksona–Goldthorpe'a–Portocarero oraz European Socio-economic Classification.
EIS	European Innovation Scoreboard: europejski ranking innowacyjności; Polska jako „emerging innovator".
EU-SILC	Badanie dochodów i warunków życia w UE.
EWCS	European Working Conditions Survey: badanie warunków pracy Eurofound.
Gini, Palma, S80/S20	Miary nierówności: współczynnik Giniego, relacja dochodów górnych 10% do dolnych 40%, relacja górnego i dolnego kwintyla.
ISEI / SIOPS	Międzynarodowe wskaźniki statusu społeczno-ekonomicznego i prestiżu zawodów.
KPI / KRI	Kluczowy wskaźnik efektywności / kluczowy wskaźnik ryzyka z progiem reakcji.
Mapa cieplna	Wizualizacja macierzy wartości kolorem i liczbą; w strategii dla oceny segmentów, technologii i uzasadnień.
POLPAN	Polskie Badanie Panelowe 1988–2023: podłużne badanie struktury społecznej i mobilności.
Średnia geometryczna filarów	Metoda agregacji ISKS: słabość jednego filaru obniża indeks silniej niż w średniej arytmetycznej.
SWOT / TOWS / PESTEL	Analizy strategiczne: mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia; strategie wynikowe; otoczenie polityczne, ekonomiczne, społeczne, technologiczne, ekologiczne i prawne.

A.7. Skróty

Skrót	Rozwinięcie
AI	Artificial Intelligence — sztuczna inteligencja
AI Act	Rozporządzenie (UE) 2024/1689 w sprawie sztucznej inteligencji
B+R	badania i rozwój
B2B	business-to-business; potocznie: współpraca w formie działalności gospodarczej zamiast umowy o pracę
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
CEIDG	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
CLD	Causal Loop Diagram — diagram pętli przyczynowych
ESS	European Social Survey — Europejski Sondaż Społeczny
ETS2	system handlu emisjami dla budynków i transportu drogowego (dyrektywa 2023/959)
FST	Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (rozporządzenie 2021/1056)
GEM	Global Entrepreneurship Monitor
GERD	Gross Domestic Expenditure on R&D — nakłady krajowe brutto na B+R
GUS	Główny Urząd Statystyczny
GVC	Global Value Chains — globalne łańcuchy wartości
ISKS	Indeks Sprawczości Klasy Średniej
JDG	jednoosobowa działalność gospodarcza
KE	Komisja Europejska
KPRM	Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
LVT	Land Value Tax — podatek od wartości gruntu
MŚP	małe i średnie przedsiębiorstwa
NBP	Narodowy Bank Polski
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
P1–P10	programy wykonawcze strategii
PARP	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
PFR	Polski Fundusz Rozwoju
PIE	Polski Instytut Ekonomiczny
PIT	podatek dochodowy od osób fizycznych
PMC	professional-managerial class — klasa menedżersko-profesjonalna
RBTC	routine-biased technological change — zmiana technologiczna wypierająca rutynę
RODO	Rozporządzenie (UE) 2016/679 o ochronie danych osobowych
SFK	Społeczny Fundusz Klimatyczny (rozporządzenie 2023/955)

Skrót	Rozwinięcie
SIM / TBS	Społeczna Inicjatywa Mieszkaniowa / Towarzystwo Budownictwa Społecznego
T1–T10	tezy strategii
UE	Unia Europejska
VC	venture capital — kapitał wysokiego ryzyka
VSM	Viable System Model — Model Systemu Zdolnego do Przetrwania
W1–W4	warianty otoczenia strategicznego (Narodowa Strategia TechnoRepubliki)
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych
Z–P–S–O	cztery cele testu efektu: zdolność państwa, produktywność, suwerenność technologiczna, odporność społeczna
2G	dwa pokolenia — model współpracy Generacji Z i seniorów
3A	antycypacja, absorpcja, adaptacja — metoda TechnoSanacji

Aneks B. Bibliografia i korpus źródłowy

Bibliografia obejmuje literaturę teoretyczną, badania empiryczne z korpusu KS, raporty instytucjonalne, akty prawne, źródła programowe TechnoSanacji i źródła danych bieżących. Pozycje z korpusu KS opatrzono identyfikatorem pliku w bibliotece .Library-TechnoSanacja/7.Społeczenstwo, co umożliwia weryfikację cytowań.

B.1. Klasycy teorii klas i stratyfikacji

1. Bourdieu P., *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979 (wyd. pol.: *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzenia*, Scholar, Warszawa 2005).
2. Bourdieu P., The Forms of Capital, [w:] J. Richardson (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood, New York 1986, s. 241–258.
3. Ehrenreich B., Ehrenreich J., The Professional-Managerial Class, „Radical America" 1977, t. 11, nr 2, s. 7–31.
4. Erikson R., Goldthorpe J.H., *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*, Clarendon Press, Oxford 1992.
5. Florida R., *The Rise of the Creative Class*, Basic Books, New York 2002.
6. Graeber D., *Bullshit Jobs: A Theory*, Simon & Schuster, New York 2018.
7. Hirsch F., *Social Limits to Growth*, Harvard University Press, Cambridge 1976.
8. Kotkin J., *The Coming of Neo-Feudalism: A Warning to the Global Middle Class*, Encounter Books, New York 2020.
9. Lind M., *The New Class War: Saving Democracy from the Managerial Elite*, Portfolio, New York 2020.
10. Parkin F., *Marxism and Class Theory: A Bourgeois Critique*, Tavistock, London 1979.
11. Piketty T., *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press, Cambridge 2014.
12. Savage M., *Social Class in the 21st Century*, Pelican, London 2015.
13. Standing G., *The Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury, London 2011.
14. Veblen T., *The Theory of the Leisure Class*, Macmillan, New York 1899 (wyd. pol.: *Teoria klasy próżniaczej*, PWN, Warszawa 1971).
15. Weber M., *Wirtschaft und Gesellschaft*, Mohr, Tübingen 1922 (wyd. pol.: *Gospodarka i społeczeństwo*, PWN, Warszawa 2002).
16. Wright E.O., *Classes*, Verso, London 1985.
17. Wright E.O., *Class Counts: Comparative Studies in Class Analysis*, Cambridge University Press, Cambridge 1997.

B.2. Klasa średnia, nierówności i mobilność

18. Bandura A., *Self-Efficacy: The Exercise of Control*, Freeman, New York 1997.
19. Bukowski P., Novokmet F., Between communism and capitalism: long-term inequality in Poland, 1892–2015, „Journal of Economic Growth" 2021, t. 26, s. 187–239 [KS_K12_2021_between-communism-and-capitalism-long-term-inequ].
20. Brzeziński M., Myck M., Najsztub M., Sharing the gains of transition: evaluating changes in income inequality and redistribution in Poland using combined survey and tax return data, IZA DP 12155, 2019.

21. Rewealthization in twenty-first century Western countries: the defining trend of the socioeconomic squeeze of the middle class, 2021, z odwołaniem do prac L. Chauvela [KS_K02_2021_rewealthization].
22. Domański H., *Polska klasa średnia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
23. Gdula M., Sadura P. (red.), *Style życia i porządek klasowy w Polsce*, Scholar, Warszawa 2012.
24. Goodhart D., *Head, Hand, Heart: The Struggle for Dignity and Status in the 21st Century*, Allen Lane, London 2020.
25. Markovits D., *The Meritocracy Trap*, Penguin Press, New York 2019.
26. OECD, *Under Pressure: The Squeezed Middle Class*, OECD Publishing, Paris 2019.
27. Polski Instytut Ekonomiczny, *Klasa średnia w Polsce* (raport, dane ESS 2016), PIE, Warszawa [KS_G_0_pie-raport-klasa-srednia].
28. Sandel M.J., *The Tyranny of Merit: What's Become of the Common Good?*, Farrar, Straus and Giroux, New York 2020.
29. *Polski Survey Panelowy POLPAN 1988–2013: struktura i ruchliwość społeczna*, IFiS PAN, Warszawa [KS_G_0_polski-survey-panelowy-polpan-1988-2013].
30. Social mobility, health and wellbeing in Poland, 2021 [KS_K12_2021_social-mobility-health-and-wellbeing-in-poland].
31. Klasa średnia w Polsce. Zmiany w sytuacji finansowej i społeczno-demograficznej, 2025 [KS_K02_2025_klasa-srednia-w-polsce-zmiany-w-sytuacji-finanso].
32. Nowa wiejska klasa średnia: specyfika i zróżnicowanie, 2023 [KS_K02_2023_nowa-wiejska-klasa-srednia-specyfika-i-zroznicow].
33. My i oni. Granice symboliczne klasy średniej w Polsce, 2025 [KS_K01_2025_my-i-oni-granice-symboliczne-klasy-sredniej-w-polsce].
34. Private lessons as an instrument for middle-class struggle for social status, 2016 [KS_K12_2016_private-lessons-as-an-instrument-for-middle-class].
35. Social mobility and openness in creative occupations, 2022 [KS_K04_2022_social-mobility-and-openness-in-creative-oc].
36. Childhood social class shapes entrepreneurial success in adulthood, 2025 [KS_K03_2025_childhood-social-class-shapes-entrepreneurial-success].
37. The relationship between social class and generalized trust: the mediating role of sense of control, 2021 [KS_K03_2021_the-relationship-between-social-class-and-generalized-trust].
38. Meritocracy and populism, 2021 [KS_K09_2021_meritocracy-and-populism].
39. From perceived economic inequality to support for redistribution, 2025 [KS_K11_2025_from-perceived-economic-inequality].
40. Intergenerational mobility and preferences for redistribution, 2018 [KS_K11_2018_intergenerational-mobility-and-preferences-for-redistribution].
41. Eurofound/Komisja Europejska, Developments in income inequality and the middle class in the EU [KS_G_0_developments-in-income-inequality-and-the-middle-clas].
42. Middle class analysis in some countries of Central and Eastern Europe, 2025 [KS_K02_2025_middle-class-analysis-in-some-countries-of-centr].

B.3. Renta, rent-seeking, instytucje i przedsiębiorczość

43. Acemoglu D., Robinson J.A., *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, Crown, New York 2012.
44. Adkins L., Cooper M., Konings M., *The Asset Economy*, Polity, Cambridge 2020.

45. Baumol W.J., Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive, „Journal of Political Economy" 1990, t. 98, nr 5, s. 893–921.
46. Christophers B., *Rentier Capitalism: Who Owns the Economy, and Who Pays for It?*, Verso, London 2020.
47. George H., *Progress and Poverty*, D. Appleton, New York 1879.
48. Krueger A.O., The Political Economy of the Rent-Seeking Society, „American Economic Review" 1974, t. 64, nr 3, s. 291–303.
49. Mazzucato M., *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*, Anthem Press, London 2013.
50. Mazzucato M., *The Value of Everything: Making and Taking in the Global Economy*, Allen Lane, London 2018.
51. Murphy K.M., Shleifer A., Vishny R.W., The Allocation of Talent: Implications for Growth, „Quarterly Journal of Economics" 1991, t. 106, nr 2, s. 503–530.
52. Olson M., *The Logic of Collective Action*, Harvard University Press, Cambridge 1965.
53. Ryan-Collins J., Lloyd T., Macfarlane L., *Rethinking the Economics of Land and Housing*, Zed Books, London 2017.
54. Stigler G.J., The Theory of Economic Regulation, „Bell Journal of Economics and Management Science" 1971, t. 2, nr 1, s. 3–21.
55. Stiglitz J.E., *The Price of Inequality*, W.W. Norton, New York 2012.
56. Tullock G., The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies, and Theft, „Western Economic Journal" 1967, t. 5, nr 3, s. 224–232.
57. Effects of rent-seeking on economic growth, 2021 [KS_K08_2021_effects-of-rent-seeking-on-economic-growth].
58. Can rent-seeking behavior and corruption hinder growth?, 2025 [KS_K08_2025_can-rent-seeking-behavior-and-corruption].
59. The performance of politically connected firms, 2023 [KS_K08_2023_the-performance-of-politically-connected-fi].
60. Analyzing the influence of regulatory capture, 2025 [KS_K08_2025_analyzing-the-influence-of-regulatory-captu].
61. How do AI companies fine-tune policy? Lobbying in the AI industry, 2024 [KS_K08_2024_how-do-ai-companies-fine-tune-policy].
62. Wealth inequality, entrepreneurship and aggregate output: a tale of two centuries, 2025 [KS_K03_2025_wealth-inequality-entrepreneurship-and-aggr].
63. Institutions and entrepreneurship quality, 2018 [KS_K03_2018_institutions-and-entrepreneurship-quality].
64. Rentier capitalism, Australian style, 2026 [KS_K07_2026_rentier-capitalism-australian-style].
65. Self-employment in Poland: the perspective of human resources, 2014 [KS_K12_2014_self-employment-in-poland].
66. Solo self-employed in Polish old-age security, 2025 [KS_K03_2025_solo-self-employed-in-polish-old-age-security].
67. Williams C.C., Horodnic I.A., Evaluating the extent of dependent self-employment in Europe, 2018 (za: KS_K03_2025).
68. Tax reliefs for innovation after the Polish Deal, 2025 [KS_K12_2025_tax-reliefs-for-innovation].
69. Effectiveness of housing policy in Poland, 2025 [KS_K12_2025_effectiveness-of-housing-policy-in-poland].

70. Market-based housing reforms and the residualization of public housing, 2021 [KS_K12_2021_market-based-housing-reforms].
71. Multinomial logit model of housing demand in Poland, 2015 [KS_K12_2015_multinomial-logit-model-of-housing-demand].

B.4. Biurokracja, zdolność państwa i rozliczalność

72. Barber M., *How to Run a Government*, Allen Lane, London 2015.
73. Besley T., Persson T., *Pillars of Prosperity: The Political Economics of Development Clusters*, Princeton University Press, Princeton 2011.
74. Evans P., Rauch J.E., Bureaucracy and Growth: A Cross-National Analysis of the Effects of „Weberian" State Structures on Economic Growth, „American Sociological Review" 1999, t. 64, nr 5, s. 748–765.
75. Fukuyama F., *Political Order and Political Decay*, Farrar, Straus and Giroux, New York 2014.
76. Herd P., Moynihan D.P., *Administrative Burden: Policymaking by Other Means*, Russell Sage Foundation, New York 2018.
77. Pettit P., *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford 1997.
78. Strathern M., 'Improving ratings': audit in the British University system, „European Review" 1997, t. 5, nr 3, s. 305–321.
79. On mechanisms of meritocratic recruitment, 2025 [KS_K05_2025_on-mechanisms-of-meritocratic-recruitment].
80. The politics of appointment of top civil servants, 2020 [KS_K05_2020_the-politics-of-appointment-of-top-civil-se].
81. Bureaucratic sludge, 2024 [KS_K05_2024_bureaucratic-sludge]; Bureaucratic burdens and bureaucratic injustice, 2025 [KS_K05_2025_bureaucratic-burdens].
82. Back to bureaucracy?, 2024 [KS_K05_2024_back-to-bureaucracy].
83. State capacity and economic development: a network approach, 2014 [KS_K13_2014_state-capacity-and-economic-development].

B.5. Technologia, praca, łańcuchy wartości i transformacja

84. Acemoglu D., Restrepo P., Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor, „Journal of Economic Perspectives" 2019, t. 33, nr 2, s. 3–30.
85. Autor D.H., Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation, „Journal of Economic Perspectives" 2015, t. 29, nr 3, s. 3–30.
86. Brynjolfsson E., The Turing Trap: The Promise & Peril of Human-Like Artificial Intelligence, „Daedalus" 2022, t. 151, nr 2, s. 272–287.
87. Eloundou T., Manning S., Mishkin P., Rock D., GPTs are GPTs: An Early Look at the Labor Market Impact Potential of Large Language Models, arXiv:2303.10130, 2023.
88. Goos M., Manning A., Salomons A., Explaining Job Polarization: Routine-Biased Technological Change and Offshoring, „American Economic Review" 2014, t. 104, nr 8, s. 2509–2526 [KS_K10_2014_explaining-job-polarization].
89. Karp A.C., Zamiska N.W., *The Technological Republic: Hard Power, Soft Belief, and the Future of the West*, Crown, New York 2025.
90. Srnicek N., *Platform Capitalism*, Polity, Cambridge 2017.

91. Timmer M.P., Erumban A.A., Los B., Stehrer R., de Vries G.J., Slicing Up Global Value Chains, „Journal of Economic Perspectives" 2014, t. 28, nr 2, s. 99–118.
92. Up or down the value chain? A comparative analysis of the GVC position of the economies, 2017 [KS_K14_2017_up-or-down-the-value-chain].
93. Structural changes of the labour market in the Czech Republic in terms of skills, 2024 [KS_K10_2024_structural-changes-of-the-labour-market].
94. Territorial coupling in Industry 4.0, 2024 [KS_K12_2024_territorial-coupling-in-industry-4-0].
95. Varieties of just transition: public support, 2023 [KS_K15_2023_varieties-of-just-transition-public-support].
96. Transformative just transition as redistribution, 2025 [KS_K15_2025_transformative-just-transition-as-redistrib].

B.6. Cybernetyka, systemy i sieci

97. Ashby W.R., *An Introduction to Cybernetics*, Chapman & Hall, London 1956.
98. Barabási A.-L., Albert R., Emergence of Scaling in Random Networks, „Science" 1999, t. 286, nr 5439, s. 509–512.
99. Beer S., *Brain of the Firm*, Allen Lane, London 1972.
100. Burt R.S., *Structural Holes: The Social Structure of Competition*, Harvard University Press, Cambridge 1992.
101. Conant R.C., Ashby W.R., Every Good Regulator of a System Must Be a Model of That System, „International Journal of Systems Science" 1970, t. 1, nr 2, s. 89–97.
102. Granovetter M.S., The Strength of Weak Ties, „American Journal of Sociology" 1973, t. 78, nr 6, s. 1360–1380.
103. Kossecki J., *Cybernetyka społeczna*, PWN, Warszawa 1975.
104. Lewin K., *Field Theory in Social Science*, Harper & Row, New York 1951.
105. Mazur M., *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, PWN, Warszawa 1966.
106. Meadows D.H., *Leverage Points: Places to Intervene in a System*, The Sustainability Institute, Hartland 1999.
107. Meadows D.H., *Thinking in Systems: A Primer*, Chelsea Green, White River Junction 2008.
108. Senge P.M., *The Fifth Discipline*, Doubleday, New York 1990.

B.7. Akty prawne i dokumenty urzędowe PL i UE

109. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483), w szczególności art. 2, 17, 20, 21, 32, 64, 65, 125 i 235.
110. Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (t.j. z późn. zm.).
111. Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (t.j. Dz.U. 2026 poz. 936).
112. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (t.j. Dz.U. 2025 poz. 499).
113. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (t.j. z późn. zm.).
114. Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o fundacji rodzinnej (Dz.U. 2023 poz. 326; t.j. 2026).
115. Ustawa z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. 2024 poz. 928).
116. Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz.U. 2024 poz. 1907).

117. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/958 z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie analizy proporcjonalności przed przyjęciem nowych regulacji dotyczących zawodów.
118. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii.
119. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2041 z dnia 19 października 2022 r. w sprawie adekwatnych wynagrodzeń minimalnych w Unii Europejskiej.
120. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/970 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie wzmocnienia stosowania zasady równości wynagrodzeń (przejrzystość wynagrodzeń).
121. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2831 z dnia 23 października 2024 r. w sprawie poprawy warunków pracy za pośrednictwem platform internetowych.
122. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/959 z dnia 10 maja 2023 r. zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE (ETS, ETS2).
123. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1791 z dnia 13 września 2023 r. w sprawie efektywności energetycznej.
124. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1056 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.
125. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/955 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie ustanowienia Społecznego Funduszu Klimatycznego.
126. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie sztucznej inteligencji (AI Act).
127. Zalecenie Rady z dnia 16 czerwca 2022 r. w sprawie zapewnienia sprawiedliwej transformacji w kierunku neutralności klimatycznej (2022/C 243/04).
128. Zalecenie Komisji (UE) 2023/2407 z dnia 20 października 2023 r. w sprawie ubóstwa energetycznego.
129. Komisja Europejska, Wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie zwalczania korupcji, COM(2023) 234.

B.8. Raporty instytucjonalne i dane statystyczne

130. Komisja Europejska, *European Innovation Scoreboard 2025. Country Profile: Poland*, Bruksela 2025, https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2025/ec_rtd_eis-country-profile-pl.pdf.
131. Główny Urząd Statystyczny, *Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2024 r.*, Warszawa 2025, https://stat.gov.pl.
132. Eurostat, Use of artificial intelligence in enterprises, komunikat z grudnia 2025 r. (za: Strategia wykorzystania AI dla zapewnienia bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa Polski, TechnoSanacja 2026).
133. OECD, *OECD Economic Surveys: Poland 2020*, OECD Publishing, Paris 2020 [KS_G_0_oecd-economic-surveys-poland].
134. PARP, *Global Entrepreneurship Monitor. Raport z badania przedsiębiorczości w Polsce*, Warszawa (edycje 2024–2025) [KS_G_0_raport-z-badania-global-entrepreneurship-monitor-pols].
135. Komisja Europejska, *2025 Country Report — Poland* (Europejski Semestr) [KS_G_0_en-economy-finance-ec-europa-eu].
136. Eurofound, *European Working Conditions Survey* (edycje 2015–2024).
137. NBP, *Zasobność gospodarstw domowych w Polsce* (kolejne edycje badania).
138. GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2018–2023*, Warszawa (za: KS_K12_2026_access-of-third-country-nationals).

B.9. Źródła programowe TechnoSanacji (dr Andrzej Węgrzyn)

139. Węgrzyn A., *Diagnoza Rzeczypospolitej 2026* (dokument 01), TechnoSanacja.pl 2026.
140. Węgrzyn A., *Manifest TechnoSanacji, wydanie 2.0: Manifest nowej klasy sprawczej — przedsiębiorców ery sztucznej inteligencji* (dokument 02), TechnoSanacja.pl, 4.10.2026.
141. Węgrzyn A., *Cyberkulturowa Wizja: Hard & Soft Power, wydanie 2.0* (dokument 03), TechnoSanacja.pl 2026.
142. Węgrzyn A., *Misja Polityczna TechnoSanacji, wydanie 2.0* (dokument 04), TechnoSanacja.pl, 5.10.2026.
143. Węgrzyn A., *Projekt Konstytucji Rzeczpospolitej* (06); *Prezydent — zintegrowana egzekutywa* (07); *Senat 100* (08), TechnoSanacja.pl 2026.
144. Węgrzyn A., *Administracja państwowa* (13); *Jednokadencyjność* (14); *Controlling cybernetyczny* (15), TechnoSanacja.pl 2026.
145. Węgrzyn A., *Edukacja — innowacja* (18); *Konkurencyjna gospodarka* (21); *Kreatywne społeczeństwo* (22); *Talenty — infrastruktura krytyczna państwa* (23); *Aktywny seniorat* (24), TechnoSanacja.pl 2026.
146. Węgrzyn A., *Program 2G* (30); *Kluby TechnoSanacji* (31); *Graf multi-agentów* (33), TechnoSanacja.pl 2026.
147. Węgrzyn A., *Strategia sprawiedliwej transformacji* (44); *Strategia energii i odporności* (45), TechnoSanacja.pl 2026.
148. Węgrzyn A., *Strategia wykorzystania AI dla zapewnienia bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa Polski* (56), TechnoSanacja.pl, 3.10.2026.
149. Węgrzyn A., *TechnoRepublika. Strategia transformacji Polski. Jak zbudować państwo, które przewiduje, działa i odpowiada przed obywatelem* (wydania: Podstawy, Seniorzy, Młodzież, Biznes, Wybory), TechnoRepublika.pl.

B.10. Destylaty i korpusy badawcze TechnoSanacji

150. *Stratyfikacja klasy sprawczej w Rzeczpospolitej* — destylat rundy KS (folder 7.Społeczenstwo, 2026-10-05): 7 874 dokumenty po deduplikacji (7 314 publikacji naukowych, 557 raportów, 84 akty prawne PL/UE), 15 dziedzin K01–K15.
151. *Narodowa Strategia TechnoRepubliki Polskiej* — destylat biblioteki Geopolitics (540 PDF).
152. *Budowanie odporności społecznej, gospodarczej i technologicznej TechnoRepubliki* — destylat rundy RES (1 725 PDF).
153. *Cybernetics of State, Nation and Political Organization* — destylat biblioteki CybControl.
154. *Analiza systemowa państwa* — destylat biblioteki SYS.
155. *Innowacje państwa TechnoRepublika*; *Od przedsiębiorczej edukacji do wdrożonej innowacji w RP* — destylaty projektu TechnoSanacja.
156. *Polityka senioralna — Boomersi i zmiany ustrojowe TechnoRepubliki*; *Aktywny seniorat dla Rzeczypospolitej* — destylaty projektu TechnoSanacja.
157. *TechnoRepublika — system multiagentowy*; *Zarządzanie wiedzą poprzez SEO — TechnoSanacja* — destylaty projektu TechnoSanacja.
158. *Strategia AI bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa Polski* — destylat AICyber.

B.11. Źródła internetowe (dostęp: październik 2026 r.)

159. Portal wiedzy TechnoSanacja, https://technosanacja.pl/ (w tym: Biblioteka, Misja, Kluby, Wizja, Program 2G, Reformy, Karty Reform).

160. TechnoRepublika — książka i sklep, https://technorepublika.pl/.

161. GUS, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2024 r. — informacja sygnalna, https://szczecin.stat.gov.pl.

Aneks C. Nota metodologiczna

C.1. Metoda opracowania

Strategię opracowano według standardu publikacji programowych TechnoSanacji: formuła naczelna → uściślenia terminologiczne → tezy → diagnoza → rozważanie główne → analizy wspierające → uzasadnienia wielodrogowe → architektura → programy → mierniki → słownik i bibliografia. Podstawą był destylat rundy KS (7 874 dokumenty po deduplikacji, w tym 463 z tytułem odnoszącym się do Polski) wraz z wyciągami digest.md i pl_facts.md, destylaty projektu TechnoSanacja (Geopolitics, RES, CybControl, SYS, Innowacje, EdukacjaInnowacja, Senior, KMTS, AICyber), dokumenty programowe dr. Andrzeja Węgrzyna oraz dane bieżące zweryfikowane w październiku 2026 r. (EIS 2025, GUS B+R 2024). Publikacja powstała na bazie danych portalu TechnoSanacja z wykorzystaniem narzędzi AI, przy udziale autora w pętli kreatywnej i weryfikacyjnej.

C.2. Zasady interpretacji

Dokument rozdziela fakty (dane statystyczne i wyniki badań, opatrzone źródłem), oceny eksperckie (oznaczone jako ocena TechnoSanacji: macierz segmentów, mapa położeń, radar zasobów, mapa technologii, test uzasadnień, pole sił, graf sieci) oraz propozycje programowe. Oceny eksperckie mają funkcję porządkującą i ilustracyjną; nie są pomiarami. Ich zastąpienie pomiarem jest zadaniem ISKS. Terminy „klasa próżniacza", „rentierska" i „pasożytnicza" oznaczają położenia analityczne z literatury, a nie grupy osób. Dokument nie przypisuje winy określonym osobom ani grupom zawodowym.

C.3. Zastrzeżenia do danych

Część danych z korpusu KS pochodzi z lat 2014–2019 (np. udział samozatrudnienia, struktura klasowa ESS 2016) i wymaga aktualizacji w ramach ISKS. Szacunek fałszywego samozatrudnienia (ok. 42%) pochodzi z EWCS i opiera się na deklaracjach respondentów. Wiele liczb mechanizmowych (koszt rent-seekingu, symulacja barier przedsiębiorczości, wzrost firm powiązanych politycznie, lobbing AI) pochodzi z badań spoza Polski i służy wyłącznie jako dowód mechanizmu. Dane majątkowe o Polsce są w korpusie słabe; liczby majątkowe należy weryfikować w badaniu NBP i EU-SILC. Liczebność zatrudnionych w administracji publicznej nie została przez korpus podana jednoznacznie i wymaga weryfikacji w badaniu KPRM/GUS „Zatrudnienie i wynagrodzenia w administracji publicznej". Część korpusu K07 dotyczy „państw rentierskich" (naftowych) i została wykorzystana wyłącznie jako analogia.

C.4. Status i licencja

Wydanie pierwsze, 5 października 2026 r. Dokument programowy do debaty publicznej, eksperckiej i parlamentarnej. Propozycje ustrojowe opisują model docelowy, a nie obowiązujące prawo; ich wdrożenie wymaga legalnej procedury, oceny skutków regulacji, testu zgodności z Konstytucją i prawem UE oraz demokratycznej kontroli. Materiał udostępniony na licencji Creative Commons — Uznanie autorstwa 4.0 (CC BY 4.0). Uwagi, korekty i propozycje: TechnoSanacja.pl.

